NEPOŢII

FRAGMENTE DIN ROMANUL «O LUME DE CÎŞTIGAT»

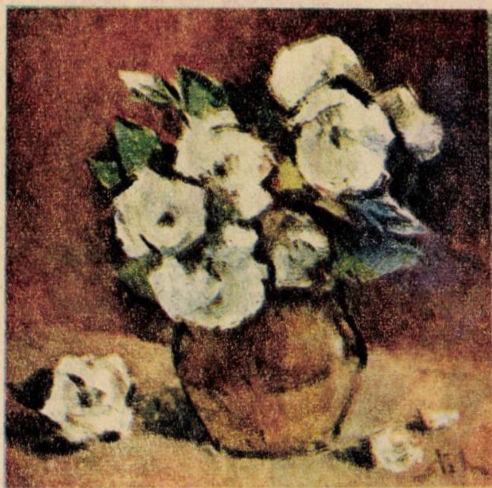

EUGEN BARBU

Cîţiva ani mai tîrziu, după căderea lui Ronţea, mai bine zis după **trimiterea lui în penzie**, cum o dădea Licărete pe ardeleneşte, ca şi în alte locuri apăruse un **nepot.** În limbajul celor apropiaţi asta însemna nu neapărat o rudă, ci un prieten sau un **trimis**, pregătit din vreme de acele familii oculte care erau acum despărţite, jumătate fugiţi prin Franţa, America sau la mama dracului, după ce ne împuiaseră capul, cum spunea bătrînul, cu dragostea lor faţă de partid, cu o activitate călduţă, petrecută prin streinătate sau ca păduchele pe tobă, pentru că erau toleraţi, comuniştii de salon, cu amici în burghezia cea mai înaltă pe care o detestau, dar cu care erau prieteni pentru că, de, mai existau şi filosofi de ocazie care îşi aranjau un viitor comod pentru că vremurile se schimbau, războiul mergea prost pentru ei, aşa încît nu se mai mira nimeni că unii se plimbau pe bulevard, în văzul lumii, cu aceşti bine cunoscuţi bărbaţi de stînga. Unul dintre aceşti oameni ce nu se sfiiseră să-l sfideze pe Antonescu, cum spuneau ei mai pe urmă, ajunsese chiar ambasador în America şi servea cauza comunistă la O.N.U., de unde lucrurile se vedeau mai bine, zicea Licărete cu humorul lui subţire : „Să mai spună cineva că ai noştri nu ştiu să facă politică elastică !", ceea ce era şi foarte adevărat. Şi nu era singurul lucru pe care, la început, nu-l înţelesese bătrînul, dar după aceea se lămurise repede, că nu-i trebuia prea mult pentru asta, cum fusese chestia cu alianţa cu social-democraţii pe care în cele din urmă partidul îi dăduse pe brazdă, mai absorbindu-i, mai convingîndu-i, mai lepădîndu-i.

De data asta operaţia se făcea invers şi asta nu-i mai plăcea lui Licărete. Cum, adică, copiii tovarăşilor nu mai învăţau limba rusă, ci engleza şi nu arătau ca nişte fii de proletari după concepţia lui retrogradă. „Adică ce-ai vrea dumneata, îl certase odată Ronţea, să umblăm în opinci şi salopete numai pentru că ne numim proletari ?" „Doamne fereşte !" sărea el, că era colţos, „cine spune aşa

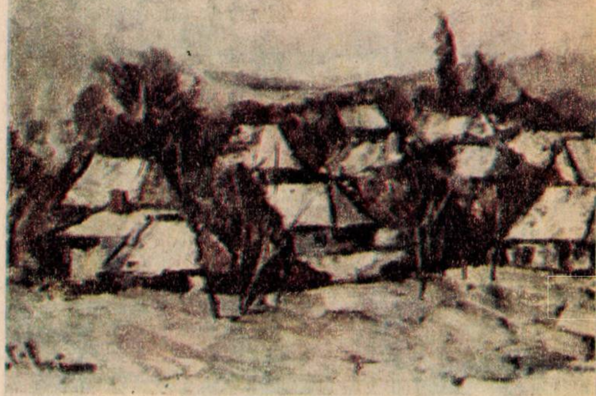
ceva, doar că şi eu, la vremea mea, i-am văzut pe muncitori purtînd pălărie cu canotieră, şi nu mă numeam încă om politic, dar chestia asta îmi pute". „Adică cum îţi pute ?" „Uite, aşa cum auzi : Nu zic să rămînem proşti, poate occidentalii ăştia au şcoli mai bune ca ale noastre, ceea ce eu nu prea cred, pentru că de la Spiru Haret încoace am dat oameni mari în toate domeniile, dar parcă nu ştiu cum îmi vine să-i aud ciripind pe toate glasurile de parcă au uitat limba română". Ronţea surîdea şi avea o privire ironică, aproape veselă, subţiindu-şi buzele într-un rictus, sfătuindu-l de fiecare dată : „Tovarăşe Licărete, emancipează-te şi dumneata, e vremea..." Încerca el să se emancipeze, dar tot nu înţelegea de ce Boişteanu fuma ţigări englezeşti şi bea whisky, deşi recunoştea că bătura are gust de ploşniţă, dar dacă te obişnuieşti cu ea, nu e atît de rea. Nu din patriotism recomanda el trăscăul, pentru că nici nu era băutor, dar lustruirea asta, cum o numea, lui nu-i plăcea. Aia se şi îmbrăcau fistichiu, sosise şi pe la noi moda cluburilor, unde se adunau numai ei între ei, copiii celor din Cartierul latin, cum îi spuneau.

Acum, cînd lucrurile se desluşeau, totul i se părea mai limpede decît oricînd. **Ei avuseseră în vedere** acest exod către Occident, începea să le pută aici, nu mai aveau loc de întors, cum spuneau cu obidă, aruncînd fumul ţigaretelor **Kent** în nasul altora şi ascultînd **siturile** transmise de „Europa liberă". Parcă lui nu i se zisese de la obraz de către Chiril : „Bătrîne (nu-i spunea **bunicul** sau altfel, ci **bătrîne),** bătrîne, eşti cam învechit ! Trebuie să uiţi perioada proletcultistă, aia s-a dus pentru totdeauna. Acum se poartă altceva, trebuie să ne facem relaţii, să ieşim în lume, şi cum să ieşim în lume dacă nu avem oameni pregătiţi pentru asta ?" „Adică voi sunteţi pregătiţi ? Şi o spuneţi numai pentru că fumaţi tutun de pipă şi ciripiţi pe toate limbile pămîntului ?" „De ce nu ?" se mirau ei. „Măi să fie cu pălărie !" se mira ca proasta-n tîrg Licărete, hîtru, privindu-l pieziş cu ironia amară a omului care văzuse multe la viaţa lui. Astfel că nu se mirase cînd auzise de rămînerea lui Boişteanu în America, sigur că fusese surprins, dată fiind poziţia înaltă a lui Ronţea, care presupunea că măcar în familia lui nu o să se petreacă vreo spărtură ! Numai că se înmulţiseră cazurile. În cîţiva ani oameni importanţi fuseseră scoşi la pensie sau mutaţi în locuri obscure unde nu mai aveau nici o putere, nefăcînd altceva decît să scuipe acolo de unde mîncaseră ; acum regimul nu mai era bun, regimul **greşea,** mai ales cu ei, de ce adică să nu-i lase în posturile lor, ce vină aveau ei dacă tineretul zvăpăiat o luase razna şi-şi părăsise familiile creînd celor bătrîni probleme serioase ? Degeaba se dezisese aceştia de cei fugiţi, în şedinţe, realitatea era necruţătoare şi, ca o consecinţă, fuseseră lăsaţi pe tuşă. Bineînţeles că aproape nici unul nu se socotea vinovat de ceva, ba chiar ceruseră posturi mai mici pentru a arăta că nu renunţaseră la politica lor pentru care suferiseră atît şi lui Ronţea chiar i se îngăduise să ocupe un loc la un Institut de partid unde, bineînţeles, îşi adusese după aceea cîţiva vechi amici cu care mai îşi toca timpul, evocînd frumoasele zile cînd ei erau cei ce dirijau cele mai importante treburi în sectoarele pe care le conduseseră. Sigur că starea lor de nemulţumire se manifesta subtil, cu Licărete îşi mai permiteau să mai mîrîie, să mai critice pe cei ce le luaseră locul, pentru că acesta era un om deschis, cu el se putea discuta orice, el nu avea nici sinistrul obicei de a **turna,** de a răstălmăci cele ce auzea, de fapt, în cele din urmă, cu trecerea anilor nici nu mai contau, absenţa puterii de decizie făcea din ei nişte indivizi fără nici o însemnătate. Numai că, şi asta avea s-o observe Licărete destul de tîrziu, **„tineretul tradiţionalist",** cum îşi ziceau, nu era atît de obosit cît părea, veninul lor se distila subtil în şedinţe periferice de partid, de **cartier,** cum li se spunea, unde erau priviţi de ceilalţi ca nişte adevăraţi lideri. Nu lipsiseră sesizări că „băieţii" chirăiau, că puneau ştăngi, cum zicea Licărete. Ba că aia, ba că ailaltă, adică numai pe vremea cînd decideau ei nu se făceau greşeli şi totul era perfect, pe cînd acum, unde e spiritul de partid, unde acea rigoare şi seriozitate pe care ei o imprimaseră la începuturile revoluţiei, „cu cnutul", cum mîrîia Licărete cel nedus la biserică. Adică de ce, se înfuria el cînd auzea de cîte una ca asta, să nu umblăm noi iar cu puşcăriile, cu lagărul unde şi noi am suferit şi să discutăm cu reacţionarii care au deviat de la disciplina de partid şi au impus un liberalism burghez, care ne poate duce cine ştie unde ! Limbajul anilor '50, atît de drag vajnicilor părinţi ai unor copii care plecaseră în lumea largă ca să impună comu-

nismul în Statele putrede, capitaliste, cu atîtea sacrificii, lăsîndu-şi aici familiile şi suferind şi ei de dorul „ţărişoarei" pe care atît o regretau, pe la New York, Paris, München şi alte oraşe ale lumii... Totul le cam putea la frăţiori şi cînd mai citeau cîte un capitol dintr-un roman foileton al unui nebun care se apucase să-i facă săriseră toţi pe unde apucaseră. Licărete fusese admonestat în ultimele zile ale lui Ronţea la Secţia de presă pentru că îngăduise publicarea acelui serial care „ataca pe activiştii de partid într-un mod intolerabil", bătîndu-şi joc de ei şi uitînd că la rîndul lor contribuiseră cu sacrificii la instaurarea comunismului în România, ori acest lucru era de nesuportat şi cerea, pur şi simplu, sancţiuni împotriva aceluia care zugrăvea, ce-i drept, cam acidulat viaţa lor de toate zilele. „Şi aţi citit tot ce a scris acel tovarăş ?" întrebase Licărete. „Cum nu ? ! Doar nu stau aici degeaba, am şi dat nişte telefoane pentru a împiedica publicarea pe mai departe a acestei infamii, deşi nu am prea găsit înţelegere, ceea ce nu mai pricep"... oftase celălalt. Bătrînul, hîtru cum era, se aşezase fără să mai fie poftit pe scaunul din faţa lui Ronţea şi cu un zîmbet subţire îl întrebase : „Şi ceea ce scrie nebunul dumitale nu e adevărat ? Nu prea seamănă ?" Ronţea, care nu-şi pierdea humorul niciodată, surisese la rîndul său şi acceptase : „Da, cred că e cam adevărat, dacă mi-aduc aminte, nu lipseşti nici dumneata din serial, cred că ai băgat de seamă". „Cum să nu, l-am şi felicitat pe cel în cauză, cred că avem nevoie de astfel de romane, ba chiar de filme şi piese de teatru, prea am văzut multe tîmpenii în care tocmai dramatismul acelei lupte pe care am dus-o noi lipsea. După făcătorii ăştia de fleacuri, luarea puterii s-a petrecut ca la Operetă, nu ştiu dacă ai văzut dumneata opereta aia cu cei vîrîţi la puşcărie şi scoşi de acolo de gardieni în aplauzele publicului. S-a mai şi murit, tovarăşe Ronţea, şi ştiţi la cine mă refer, şi s-a murit degeaba, totul e mai trist şi mai revoltător decît ai vrea dumneata s-o crezi. Şi istoria nu o să-i ierte pe cei ce l-au ucis pe Pătrăşcanu şi pe alţii. Degeaba vrem noi s-o dregem ! De ce era nevoie de cadavre în această revoluţie şi încă ce cadavre ! Poporul nostru nu e crud, are o milostenie a lui, asta au uitat cei ce au făcut ce-au făcut, fără a fi pedepsiţi decît de Dumnezeu, uite că o luai pe arătură..."

Licărete ieşise şi el la pensie peste cîţiva ani, după ce Ronţea plecase din postul său. Se întîlneau rar, se salutau numai, fără să se oprească să schimbe cîteva vorbe, lucru la care bătrînul nici nu ţinea prea mult ; sunt oameni cu care nu poţi comunica chiar într-o viaţă întreagă. La început nu înţelesese de ce această răceală nedeclarată între ei, desigur nu existau motive să se iubească, Licărete nu avusese niciodată o mentalitate de subaltern, lucru pe care Ronţea îl simţise şi nu-l putea suporta. La el era vorba mai degrabă de un complex de superioritate, venise de unde venise, avea un post de mare răspundere, unde mai pui că ştia şi o a doua limbă streină în afară de cea franceză, avea maniere, într-un cuvînt **făcea bine** mai ales în prezenţa delegaţiilor streine, unde discuta cu oaspeţii, trădînd o bună creştere care nu putea decît să-l impresioneze pe subalternul său, încă multă vreme stîngaci, bîjbîind în unele probleme pe care Ronţea le rezolva cu uşurinţă, marcînd de fiecare dată, fără aroganţă, dar cu un surîs care-l umilea mai mult decît orice pe Licărete : „Aşa e bine ?" Acesta lua hîrtiile sau dosarele şi, fără să aibă un aer umil, că asta nu obişnuise în toată viaţa lui, confirma cu o îndoială ţărănească ce nu-l părăsise : „Vom trăi şi vom vedea". Ronţea zîmbea încă o dată cu aerul că nu-l supăra această frază mereu repetată, dar neuitînd că avea de-a face, nu cu slugoii din jur, erau vreo doi care-i ţineau ţucalul, cum spunea el, aprobînd tot ce zicea, fără a mărturisi vreo opinie. În cîteva rînduri, **cu mintea lui proastă de femeie,** cum singur se acuza, găsea că unele măsuri nu erau dintre cele mai bune şi o spunea deschis, neavînd aerul că îi e frică de cel din faţa lui. Această independenţă nu se putea spune că nu-l costase în toată viaţa lui, dar cum era obişnuit să ia şuturi în fund, cum se lăuda singur, trecea peste micile necazuri de început. Despărţirea celor doi fusese mai degrabă rece, Ronţea nu avea un aer nefericit, glumea ca şi cînd a doua zi avea să fie revăzut de cei din jur. Găsea pentru fiecare un cuvînt bun, o întrebare : „Ce-ţi mai face soţia ?" „Ai mai mers la teatru să-l vezi pe Caragiu ?" sau „De ce nu vă duceţi şi voi pe la concerte, că uite, tovarăşu' Moga e abonat, nu scapă un concert !", „Te cred şi eu, dacă are un frate violonist !", spusese cineva, dar asta nu-l mai supărase pe Ronţea. „Nu numai din cauza asta se duce la

Tablouri de Bogdan Stihi

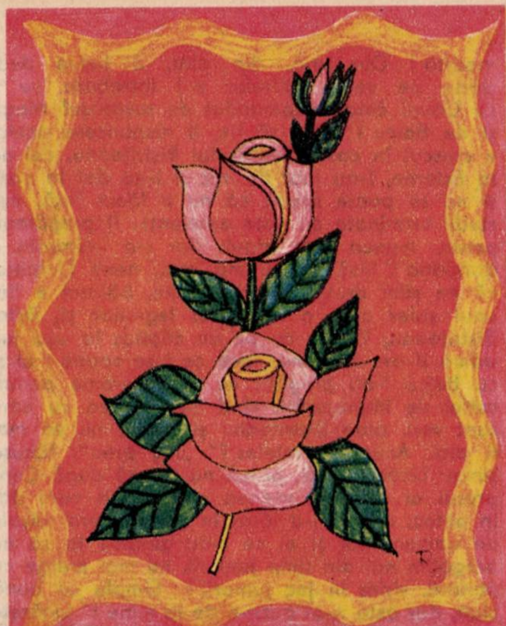
concerte", să ştii de la mine, e un adevărat meloman", şi, ca să-i mai tragă una lui Licărete, îi scăpase printre dinţi : „Licărete, tu ştii ce-i acela un meloman ?" Întrebarea pusă ca la şcoală îl supărase rău pe bătrîn, dar trecuse peste furia iniţială, răspunzîndu-i, miriind, lui Ronţea : „Cred că e unul care cîntă sau aşa ceva". N-o prea brodise, celălalte îi spusese că, de fapt, e vorba de un iubitor de muzică, pe urmă trecuseră la altceva şi lucrurile se stinseseră în memoria lui Licărete, dar vorba unuia : „Iartă, dar nu uita !" Şi nu uitase. „Ia te uită la el", mirîise de unul singur pe stradă, plecînd furios de la acea mică recepţie pe jos pînă acasă : „Parcă nu-i ştiu eu pe ăştia ? Pe el şi pe Moga al lui, care se îmbată şi aduce acasă muieri care să-i recite versuri, ba le mai cară şi la baltă, că are o casă la baltă, şi-acolo ticluiesc ei una şi alta, de nu se mai înţeleg scriitorii ăştia între ei şi nu-i mai împacă nimeni şi doar avem nevoie de ei ! Oare ce interese o avea el, meloman ce se află, să-i certe ?" Îşi spunea asta în gînd, traducînd cam aşa : o fi el meloman, dar umblă cu fitile de candelă. Mai acoperă pe cîte unul care nu-şi vede de treabă şi acela profită şi se laudă că atita vreme cît tovarăşul Moga va fi unde era, el nu avea de ce să se teamă. Parcă nu prea se potrivea cu ceea ce se cerea unui activist de partid, aflat într-un asemenea post, dar înghiţise şi-şi văzuse de treabă.

Deci acum se vedeau rar şi din întîmplare, se salutau rece ; atita învăţase şi Licărete că e mai bine să treci pe partea ailaltă a trotuarului cînd te întîlneşti cu unul care ţi-a purtat sîmbetele din motive pe care nu aveai să le afli niciodată.

Pe urmă, luat cu treaba, uitase de aceste lucruri neplăcute. Viaţa îl împinsese chiar pe scaunul lui Ronţea, prin diferite mutări de-a lungul lunilor şi anilor. Licărete se schimbase şi el fără să-şi dea seama aproape ; se mai şlefuise, cum îi spunea nevasta, altfel purta costumele, deşi nu suferea hainele noi pe care le tăvălea cît putea ca să nu aducă cu costumele de ginere, cum spunea chiar el ; cravata îl enerva, noroc că se inventase colruleul şi asta îl scăpa de mereu înnodatul de dimineaţă a **gîtlegăului**, cum îi spunea el, lucru care stîrnise oarecari nemulţumiri la unii dintre tovarăşii săi de muncă. Aceştia nu spuneau nimic pentru că Licărete era mai bătrîn şi mai mare în grad, dar îl priveau critic, adică, cum, un şef ca el, şi încă cu prestigiu, să nu-şi pună cravată la gît, că doar proletariatul nu era nevoie să mai umble cu şapca de piele pe frunte, ca în timpurile de dinaintea luării puterii, dar asta nu-l făcea să-şi schimbe obiceiul, e drept că şapcă nu mai purta, primăvara pînă iarna umbla cu capul descoperit, iarna îşi vira o căciulă ciobănească pînă la sprincene şi nu mai avea treabă cu viscolul, ori cu gerul. „Licărete, îi spuneau prietenii, eşti o figură, ai un fel de a te purta care intrigă pe toată lumea." „Mă doare în cot, răspundea el repede, cine nu mă place să mă ia aşa cum sînt, cioban am fost, cioban voi să rămîn..."

şadar, viaţa fără Ronţea i se păruse cîteva luni de zile cam monotonă : nu mai avea cu cine să se certe, un fel de a zice, pentru că nu era certăreţ, dar nu se dădea înapoi de a le mai spune cîte una tovarăşilor care se cam boieriseră. Avea pe vremea aceea un fel de ajutor, venit nu se ştie de unde în Secţie, pe unul Gavril Culea. Licărete îl măsurase pe noul venit cîteva secunde, **fotografiindu-l**, cum spunea chiar el cînd îl lua apa după un pahar, două de vin. Acela era cam neajutorat, hainele stăteau pe el ca la pomană, era şi presbit sau cum naiba îi mai zicea, te privea prin nişte ochelari cu multe dioptrii, de nu-i puteai vedea privirea, fapt care pentru Licărete era esenţial, pentru că nu-i plăceau oamenii care nu i se uitau în ochi. Dar cel mai mult îi displăcuse aerul umil, roşeaţa din obraz şi asudarea palmelor pe care le freca mereu, ca şi cînd ar fi stors între ele o batistă umedă, vorbea mormăit, cu un glas spărtigos, mîncînd din cuvinte, părea şovăielnic, nehotărît. Îl luase din scurt de unde venea, ce studii are, ce specialitate, mă rog, tot tacîmul din asemenea momente. Era fiul unui şofer din Bistriţa, făcuse Facultatea de ziaristică şi-l plasaseră aici. Mai tîrziu avea să afle şi alte detalii despre el, care nu contraziceau cele aflate la o primă întrevedere. Primul, după tovarăşa Ghizdea, care-i vorbise despre Gavril Culea, fusese tovarăşu' Boicu, ţînţarul acela care urca

Tablouri de Raluca Grigorcea

etajele ca un păianjen și făcea vizite tuturor tovarășilor săi, foștii lui tovarăși, care și el era scos la pensie pe bază de vîrstă, dar care renunțase greu la serviciul său, oferindu-se să lucreze chiar pe gratis pentru partid, pentru că viața lui, nu-i așa, fusese toată închinată acestuia și, deși plictisea pe toată lumea cu sfaturi și cu parabole, mereu sesizînd celor în drept care-i luaseră locul ce greșeli se făceau în presă și pe la edituri, pentru că învățase de la tovarășul Ioșka cum se veghează în ideologie, împuindu-le capul la toți, Licărete îl răbdase ce-l răbdase și într-o zi îi spusese pe șleau : „Tovarășe Boicu, dumneata nu mai ai treabă ? Că eu am ! De ce nu mergi în Parcul Stalin, ca pe vremuri, să mai faci cîte o plimbare, că acum ai timp destul ! Probabil că de aceea greșim noi atît de mult pentru că nu avem timp să citim tot ce apare și ne mai scapă greșeli pe care dumneata, cu vigilența dumitale atît de proverbială, le observi cu atît devotament." Boicu odată încremenise : „Te-am supărat ?" Erau cam de aceeași vîrstă, în gîndul lui chiar se mira că pe el îl scoseseră la pensie și că pe Licărete îl mai lăsaseră, dar asta nu putea s-o spună. „Nu m-ai supărat, dar cum vezi, am destule pe cap..." „Văd, nu te țin mult, am trecut pe aici ca să-ți recomand pe cineva care îți va fi de mare ajutor." „Ei, bine, cine e ?" mormăise Licărete fără să-l privească, cu nasul tot în hîrtiile lui. „Pe micuțul Gavril Culea, cadru de viitor, care o să te ajute cît îl vezi de tînăr, în munca dumitale. A făcut **Ștefan Gheorghiu,** e tare harnic, nu are vicii, altfel nici nu ajungea aici, o să te bucuri mult că l-ai cunoscut." „Îmi pare bine, tovarășe Boicu, o să țin seama de recomandările dumitale." Credea că scapă de el, dar acela era tenace, nu descuraja atît de repede. „Și vreau să-ți mai spun că a fost crescut în familia Bistrițeanu, îl știi pe tovarășul Bistrițeanu, cel de la Externe, consilierul, ilegalist ca și mine, ehei, ce mai afișe tipăream eu cu el, ce mai chestii le-am făcut legionarilor, de erau să ne omoare !" Licărete ciulise urechea. „Și de ce a fost înfiat de familia Bistrițeanu ?" „Pentru că oamenii aceștia cumsecade nu aveau copii ! L-au ținut din scurt și l-au învățat ce trebuie, ce-i drept, nici el nu le-a ieșit din cuvînt." „Bine, bine, retezase Licărete, o să țin seama de asta", și iar se apucase să răsfoiască hîrtiile. Celălalt îl privea cu ostilitate neascunsă : „Uite ce e, tovarășe Licărete, nu știam ce am crescut la sîn atîția ani, că nu te-ai mai fi purtat astfel." „Cum adică ?" „Te uiți la mine ca la un rahat și eu nu sunt fitecine, am meritele mele, și încă ce merite !" „Toți avem merite, tovarășe Boicu, dacă nu le-am avea, nu ne-am afla aici. Am înțeles, am să am grijă de omul dumitale, dealtfel nu am de ce să mă plîng, e punctual, face tot ce-i cer fără cricnire, știe și multă carte, ți **l-am citit,** haide, nu mai face mutra asta, o să am grijă de el să nu facă vreo boacănă." Boicu plecase mai împăcat, mai spunîndu-i : „Să știi că nu ai să regreți, e un cadru de mare nădejde, ține minte ce-ți spun..."

i nu se putea spune că multă vreme avusese ceva să-i reproșeze. Era un executant perfect, ghicea gîndurile celor ce-l rugau să facă ceva, înainte ca aceștia să scoată un cuvînt ; precis ca o mașină electronică, de-o punctualitate englezească, mereu bărbierit, cu ochelarii aceia care-i ascundeau privirea, mereu prompt în răspunsuri, știa unde se afla ultimul dosar, îl pescuia din rafturi cu o dexteritate de prestidigitator. Lucraseră perfect vreo doi ani, fără ca Gavril Culea să-i producă vreun necaz sau să absenteze măcar o oră, și asta chiar cînd cîte un guturai sau chiar o răceală mai gravă l-ar fi obligat la un mic concediu ; de cîteva ori îl trimisese acasă, aproape poruncindu-i, dar tocmai această corectitudine îl îngrijora pe Licărete. „E prea onctuos, are ceva șerpesc în el, știe să tacă, primește observațiile fără să riposteze, nu are idei decît dacă e solicitat, un singur lucru îl trăda : acea sudoare dezgustătoare care-i apărea pe obraji și pe frunte cînd nu i se dădea dreptate sau cînd pleda pentru un lucru pe care Licărește nu-l socotea corect. Primea observațiile fără să le comenteze, nu avea idei, pentru că asta era cel mai rău lucru la un subaltern, să aibă idei. Numai că revenea subtil cu cîte o frază cînd ți-era lumea mai dragă." „A, Cutare ? Da, este un tovarăș excelent, dar..." „Dar, ce ?" îl întreba Licărete. „Nu-mi îngădui să mă amestec sau să vă dau sugestii, așa că..." „Spune, domnule, nu te mai ascunde după plopi !" Lui Gavril Culea îi plăceau unii tovarăși cu care lucra, iar pe alții îi detesta, dar

Tablouri de Dana Mihai Topa

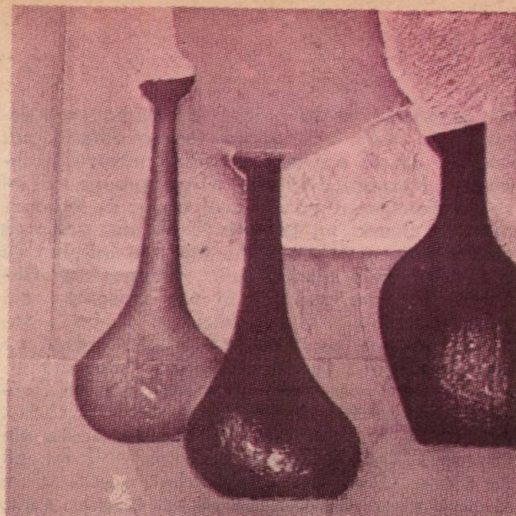
nu o spunea niciodată. **El numai auzise.** „Ce anume ?" întreba, exasperat de atîtea ocolișuri, Licărete. „Ei, parcă dumneavoastră nu ați aflat, că vuie tot orașul." „Spune, domnule, nu te sfii !" „Îmi vine greu s-o fac și nici nu știu dacă e adevărat ceea ce am auzit..." Se lăsa tras greu de limbă, pe urmă cu un glas spășit, conceda : „Cred că tovarășu' cutare se culcă cu artistele din teatrul său ! Au fost mai multe reclamații, dar nu li s-a dat curs, pentru că tovarășu' respectiv e maestru emerit al artei și, de !"

Prima oară Licărete crezuse că omul său de alături nu dorea decît să-l prevină, să-i aducă la cunoștință lucruri grave, dar amestecul ăsta în cearșaful altora nu-i plăcea. O luase întîi în glumă : „La artiști mai merge !" și cu asta încheiase. Gavril Culea înțelesese că astfel de lucruri nu au trecere la șeful său și renunțase să mai aducă vorba despre ce se mai întîmpla în sectorul acesta atît de delicat, cu problemele lui destul de încurcate. „În definitiv, gîndea Licărete, cum îl văd eu, pare un copil crescut singur, cam speriat de femei, de, a dus-o probabil greu, fiu vitreg, familie cu pretenții, să-l înțeleg, că n-o fi un cap de țară." Văzînd că nu mai vine cu astfel de probleme îl mai încercase o dată : „Ei, ce mai e prin lumea artistică ?" „Ce să fie ? parase el, mai nimic, toată lumea liniștită." „Ei, liniștită pe dracu, parcă nu am auzit că a fugit una de la Operetă cu dirijorul și amîndoi sunt căsătoriți și păgubașii fac un scandal de o se să audă pînă la mama dracului." „Nu am auzit", zisese Culea, închizînd culoarul, cum ar spune fotbaliștii. „Băiatu' ăsta merită mai multă atenție. Aici e o pisică moartă ! Din una, din alta, îl luase deoparte pe șeful cadrelor și-l întrebase ce e cu Gavril ăsta, recomandat de tovarășul Moga și de Boicu ?" „Ce să fie, îi răspunsese acela, e crescut în casa tovarășului Bistrițeanu, cel de la Externe, l-au luat de mic și l-au dat la școli și nu se poate spune că nu a făcut față, are studii terminate cu note excelente. Îl pregăteau pentru munca de afară, dar s-a întîmplat o dandana : însă să nu mă spui, nene Licărete, că ne știm de-un car de vreme, băiatul e fiul unui șofer care a cam fost legionar și, ăsta, Bistrițeanu, îl ține ca pe un cățeluș la ușa lui, adică îl are la mînă, face ce i se spune ; el și cu Boicu l-au pregătit de multă vreme pentru astfel de împrejurări, cînd nici Ronțea cu care sunt veri, alde Bistrițeanu și Boicu, nu va mai fi aici. Acum ai înțeles ?" „Nu prea", făcuse sincer Licărete. „Ei, parcă nu știi că după Congresul al XIII-lea, vechea gardă și-a cam dat în petec, cineva i-a lăsat în rezervă, era nevoie de oameni noi și ei ce s-au gîndit ? ia să ne pregătim noi din timp juniorii, nu mai merge cu titularii, vîrîm în joc juniorii ! Simplu ca bună ziua, dar asta n-ai auzit-o de la mine !" Licărete tot nu pricepuse atunci despre ce e vorba. „Și ar mai fi ceva, adăugase celălalt. Ăsta, Gavril Culea, s-a căsătorit cu o amantică a lui Bistrițeanu care era însărcinată. Pentru a o acoperi și a o avea aproape. Totul cu perdea, dacă mă înțelegi." Lui Licărete nu-i plăceau rufele murdare ale altora, se jurase în gînd că va uita totul și că nu va pomeni nimănui despre aceste lucruri aflate întîmplător, dar viața avea mai multă imaginație ca Licărete. Acasă se gîndise cîteva zile la treaba asta și nu-i dădea de capăt, adică, cum venea chestia ? Avea s-o dezlege, nu peste mult timp, aproape fără să vrea.

ntr-o dimineață, la el în birou intrase nebunul acela de Brebu, care era redactor șef la o revistă, **de scandal,** cum ziceau cei din jurul lui Ronțea, de fapt era a doua, pentru că de la prima îl dăduseră afară pentru niște proteste pe care le provocase în ședințe și mai ales într-o suită de articole care nu conveneau multora. Pe vremea aceea lucra cu Ronțea. Acestuia îi plăcuse la început tipul. „Le zice bine, îi mai bate la cur pe șacalii ăștia bătrîni, cum ar fi Zăcărică, cum i se mai spunea unuia dintre faimoșii ziariști moșteniți de regim, cunoscut pentru vederile lui de stînga, dar și pentru scandalurile produse în presa vremii pe timpul burgheziei." „Și-a găsit nașul, Năsicul", spusese Ronțea, ăsta are colți, și, să mă ierți, coaie ! O să avem cu ce ne distra". „Și noi stăm și-l lăsăm să se încaiere ?" „De ce nu ? «Împarte și stăpînește !» ziceau unii mai deștepți ca noi." „Adică, cum ?" se mirase Licărete. „Cum auzi ! Ăștia dacă sunt uniți fac urît, ne mănîncă urechile, pe cînd așa, îi încăierăm și aflăm ce e în capul lor". Licărete nu înțelegea prea bine

politica asta. „Dar nu suntem toți în același partid ? Adică să facem ca pe timpuri, unii averescani, alții țărăniști, alții liberali sau ce mama dracului mai erau, și la mijloc..." „La mijloc, ciolanul", îl completase Ronțea. Licărete rămăsese ca la fotograf : „Cum, adică ?" „Cum auzi, încă unul dintre ei, a spus-o de-a dreptul : «Ori măriți ciolanul, ori împuținați ciinii»." „Păi astea-s principii, tovarășe Ronțea ?" se mirase Licărete. „Uite că mai învățăm și noi cîte ceva de la burghezie, nu avem ce face, crede-mă." Pe Licărete îl durea capul auzind aceste lucruri și, abia mult mai tîrziu, avea să înțeleagă ce se ascundea în spatele acestor cuvinte. Cum spuneam, intrase Brebu cu un aer sumbru, cum îi era firea închisă, mutulică ce era. Era anunțat, așa că-i oferise un scaun, îl întrebase dacă ia o cafea sau o limonadă, că la noi cu asta ne ținem, risese Licărete. Îl știa mai de mult. Ronțea avusese chiar o slăbiciune pentru el o vreme, pe urmă nu-l mai cunoștea din motive pe care le ghicise destul de tîrziu, numai Boicu și cu ceilalți ai lui nu-l sufereau. „Un scandalagiu, nu mai are stare, nu e săptămînă să nu se lege de careva. A murit alde Mircea Damian, a fugit Stelian Popescu și cu Pamfil Șeicaru, ne-am pomenit cu ăsta, de unde aia mă-sii o fi venit ?" „De unde să vie, le răspundea Licărete, dintr-o mahala, e bătăios, le zice pe gros, nu avem ce face, ne mai trebuie și cîte unul ca el..." „De", miriiau aceia dubitativ, lăsînd să se înțeleagă că era bine să fie cu ochii pe el, că **„dădea tare"**. „Foarte bine că dă tare, că avem destui amorțiți în presă, ne mai trebuie și cîte unul din ăștia." „Ce e, tovarășe Brebu ? Ce vînt te aduce ?" întrebase. „Ce să mă aducă, ne mănîncă ăia de la Radio Șanț". „Asta ce mai e ?" „Ei, parcă dumneavoastră nu știți, «Europa liberă», pe unde scurte, de dimineața pînă seara, că așa și pe dincolo, că suntem înapoiați, că nu e aia, că nu e ailaltă și noi tăcem !" „De ce să tăcem ?" se mirase Licărete. „Păi asta mă întreb și eu ? Cîtăva vreme m-au lăsat să dau în ei, aveam o emisiune la radio, mi-au desființat-o ; pe urmă am trecut la revistă, scriam săptămînal cîte o pastilă, mi-au scos și rubrica asta ! Nu, că le fac propagandă ! Eu și propagandă, că-i înjuram de-i treceam Iordanul, Iordanul mamii lor de canalii ! E unul acolo, Virgil Ledunca, care rîrîie de-mi zgîrie urechile în fiecare vineri, ne mușcă de fund, și tovarășul Boicu le-a băgat în cap celor de la Secție să nu mai răspundem că nu e bine. Eu nu mai înțeleg nimic, adică să-l lași pe unul să dea în tine toată ziua, bună ziua și tu să zici **merçi !** Ce credeți dv. ?" „Ce să cred ? Că ar fi bine să reluăm emisiunile, și la radio, și la gazetă". Brebu se bucurase. „Uite, cu dumneavoastră mă înțeleg, dar vîrîți-le în cap și celor care fac ceea ce fac pe aici, unii dintre ei, că nu e bine. La urma urmelor, chiar știu de ce o fac !" Licărete ciulise urechile. „Cum adică ?" „Păi după ce au venit de unde au venit pe tancuri, acum emigrează, jumătate familie aici, jumătate la inamicul imperialist, pe care atît l-au combătut ani de zile !"

„O știi și pe asta ?" „Dar ce dracu nu știu ?" „Și ce vînt te-aduce ?" „Am o hîrtiuță aici, am găsit-o într-o colecție, la Academie, e un apel al unui grup de poeți făcut la venirea la putere a legionarilor prin care aceștia, poeții vreau să zic, cer să fie primiți în Legiune, dar Căpitanul lor de pe vremea aia nu-i primește, e vorba de Horia Sima și le spune de la obraz că nu prezintă «garanții morale»." Licărete devenise curios. „Ia arată-mi și mie". Brebu îi întinsese hîrtia îngălbenită. **„Porunca Vremii**, anul rebeliunii", Licărete citise numele înșirate. Erau vreo zece, unsprezece, între care Virgil Ledunca acela și încă doi poeți care scriu chiar în presa de partid la ora aceasta. Unul dintre ei fugise la Paris și murise pe-acolo, iar celălalt ținea o rubrică la o cunoscută revistă literară, închis într-o tăcere de moarte de ani de zile. „Interesant, zisese Licărete, lasă-mi mie chestia asta aici și-om vedea ce facem cu ea..." „V-o las, unde e mai în siguranță decît aici ?" „Așa e", și Licărete sunase pe Gavril Culea, care, cu figura lui slugoasă, apăruse în ușă : „M-ați chemat ?" „Da, uite, ia hîrtia asta și pune-o bine, că o să avem nevoie de ea." Acela o luase și dispăruse prin ușa mascată din spatele biroului lui Licărete. „Ei, altceva ?, îl întrebase pe Brebu, ce mai fac scriitorii ?" „Ce să facă ? Se mănîncă între ei ca niște ciini, asta fac ! Boală profesională", subliniase, pe urmă mai vorbiseră de una, de alta și vizitatorul se retrăsese, după ce ceruse permisiunea ca după ce Licărete se va consulta și el cu altcineva i se va înapoia cupura pe care dorea s-o publice în revista pe care o conducea, însoțită de o bravoseală, cum știa el să facă în asemenea cazuri.

remea trecuse, cîteva luni Licărete se luase cu treburile atît de numeroase de fiecare zi, într-o miercuri secretara îi spusese că era căutat la telefon de tovarășul Brebu. Uitase de acea tăietură de ziar și îl primise a doua zi. Acesta sosise punctual, cum se cuvenea, în biroul său. Era o dimineață

de primăvară, arăta bronzat de parcă ar fi venit de la mare, mai slăbise, părea amabil, dar după o scurtă convorbire banală intrase în subiect. „Tovarăşe Licărete, mi-aţi promis că mi se va permite să public acel anunţ al legionarilor, în chestia lui Ledunca". „A, da, uite că m-am luat cu treaba şi nu am mai întrebat ce s-a întîmplat în chestia asta". Îl sunase pe Gavril Culea care apăruse în uşa mascată din spatele biroului. Cînd îl văzu pe Brebu o sudoare pe care nu o putea stăpîni îi năvăli pe chip, ochelarii i se aburiră într-o clipă, dar nimic nu trăda vreo nelinişte. „Gavrilă al meu are ceva de libarcă", gîndise după aceea Licărete. „Dragă Culea, ce-ai făcut cu tăietura aceea din **«Porunca Vremii»**, parcă aşa era ?" îl întrebă pe Brebu. „Chiar aşa", răspunsese acela. „Care tăietură ?" sunase întrebarea lui Gavril. „Cum, care ?" Licărete crezuse o clipă că nu aude bine. Îşi amintea precis că i-o dăduse. „Dumneata glumeşti ? îl întrebase. Ţi-am dat o tăietură din **«Porunca Vremii»** şi te-am rugat s-o pui bine". „Mie ?" Întrebarea era cam insolentă, Brebu privea uimit la amîndoi. Licărete îl concediase scurt : „Bine, mai vorbim noi". „Lasă că-şi aminteşte el mîine şi-o caută, nu-ţi face nici o grijă, cîte avem şi noi pe cap !" „Ştiu, zisese Brebu, dar dacă aş fi făcut o copie fotografică după acest document ar fi fost mai bine. Dacă s-a pierdut sau s-a ascuns de către cineva, sunt dezarmat, aveam mare nevoie de această tăietură de ziar." „O găsim noi", îl asigurase Licărete şi-l luase cu alte vorbe, ca şi cînd nu se întîmplase nimic. Asta nu însemna că nu reţinuse că ceva nu era în regulă. Îşi aminti detaliile acelei biografii ciudate a prea supusului subaltern, mieroşenia lui, care avea ceva slugarnic, de nesuportat cîteodată, de ochelarii care se abureau de fiecare dată cînd trebuia să răspundă la chestiuni mai delicate, cum era cea de atunci şi o bănuială rea, amintirea lui Boicu, pledînd pentru acest nefericit, crescut de milă într-o casă onorabilă, căsătoria ciudată pe care i-o impusese binefăcătorul său, toate la un loc nu ieşeau la socoteală. Ceva nu era în regulă.

La vreun an de atunci avusese loc un alt incident foarte asemănător cu primul. Brebu, care nu avea obiceiul de a ocupa cabinetele mai marilor, se anunţase din nou. Licărete credea că acela uitase de prima dispariţie a acelei tăieturi de ziar, dar de data asta era vorba de altceva. Pe masa bătrînului fusese depus un manuscris voluminos la care secretarul Secţiei de presă privise îndelung. „Asta ce mai e ?" „O cursă", zisese Brebu. „Adică ?" Musafirul deschisese pachetul bine legat şi-i arătase celuilalt un manuscris voluminos însoţit de multe fotografii. „E vorba de ancheta unui profesor, Ciolan (acesta avea să moară după cîţiva ani într-un bizar accident de maşină la Sibiu, fiind călcat de un autocamion), care a strîns dovezile masacrelor şi incendierilor din timpul ocupaţiei horthyste a Transilvaniei. Priviţi fotografiile preoţilor ucişi, cu locurile unde s-au petrecut faptele, bisericile incendiate şi cimitirele profanate." Licărete răsfoise curios paginile acelea şi cînd terminase îl privise pe Brebu, spunîndu-i : „Sper că mai ai o copie după acest manuscris şi după fotografii". „Bineînţeles, odată vede naşul aia finii !" „Şi ?" întrebase celălalt. „Chemaţi-l pe subalternul dumneavoastră şi încredinţaţi-i-l ! Pe urmă vom lăsa cîteva luni să treacă şi eu voi veni din nou aici şi voi cere manuscrisul înapoi". „Nu e rău, dar e păcat să n-o publicăm chiar acum cartea asta, pentru că amicii noştri s-au cam întins la caşcaval." „Puţintică răbdare, vreau să văd, să mă lămuresc şi eu pe cine ţineţi aici şi de ce face ceea ce face, şi din ordinul cui ?"

ntr-adevăr, lăsaseră să treacă vreo cinci luni şi din nou Brebu sosise la sediul Secţiei de presă, Licărete sunase pe Gavril Culea, acela apăruse cu acelaşi obraz năclăit de sudoare, cu ochelarii lui ce se abureau, cu spăşirea subalternă, care voia să arate că un devotament ca al lui va fi greu să mai găsească cineva în această ţară. „Dragă Culea, eşti bun să-mi aduci manuscrisul profesorului Ciolan de la Sibiu pe care te-am rugat să-l înaintezi Institutului de Istorie acum cîteva luni în urmă ?" Tăcere preţ de un minut, Brebu nu-l privea, simţea numai încordarea celui de lîngă uşa mascată în zidul din spatele lui Licărete. „Mie mi-aţi dat vreun manuscris ?" O .oce albă, seacă, roşeaţa din obraji, ivirea sudorii pe fruntea personajului şi aburirea ochelarilor, totul ca în primul act. Licărete nu mai era în stare să mai scoată nici un cuvînt, la atîta cinism nu se aşteptase. „Bine, dacă dumneata zici că nu ai primit de la mine acel manuscris, înseamnă că unul dintre noi nu mai e sănătos la minte".

A doua zi, Gavril Culea fusese mutat la alt etaj, la o muncă mai puţin importantă. Rămaşi singuri, Licărete îl întrebase pe Brebu : „Ce zici de acest actor ?" „Zic că are în spate oameni puternici şi că încercarea de a ne prosti pe amîndoi în două rînduri trebuie sancţionată." Licărete nu ezitase să-i răspundă : „Ronţea, care a ocupat acest scaun, vrea probabil să facă să se creadă că sunt depăşit de sarcinile ce mi s-au dat, dar şi mai grav e că dacă prima oară începusem să mă îndoiesc de memoria mea, pierderea acelei tăieturi de ziar rămîne faptul cel mai grav." „Nu înţeleg", făcuse Brebu. „Nu e prea greu. Cineva se va folosi de acea dovadă că grupul respectiv voia să treacă la legionari şi supravieţuitorii vor fi şantajaţi cu această hîrtiuţă şi puşi să te lucreze, de pildă, pe dumneata, care ştii de acest lucru şi trebuie să fii descalificat".

ROMÂNIA PĂMÎNT AL SPERANȚEI

Invitație refuzată la sinistrul festin

Pe data de 6 aprilie 1941, armate germane, ungare, italiene și bulgare conjugate invadau Iugoslavia în vederea unei împărțiri teritoriale puse la cale mai dinainte. Deși intrată prin forța împrejurărilor într-o alianță militară cu Germania hitleristă, care ar fi obligat-o să participe militar la invazie și eventual să-și atribuie o parte din teritoriul iugoslav, România n-a participat la invazie, n-a reclamat nici o fișie din teritoriul iugoslav, refuzînd de mai multe ori solicitarea de a-și oferi concursul militar. Mai mult decît atît, România a atras atenția că intrarea trupelor ungare pe teritoriul iugoslav, unde exista populație românească, ar putea determina o intervenție română armată împotriva trupelor ungare în favoarea acestei populații. Fapt este că invazia în Iugoslavia de către Germania, Italia, Ungaria și Bulgaria, ca și împărțirea țării cotropite între năvălitori, n-au fost susținute de România, deși aliată a Germaniei, fapt prea puțin pomenit în rememorările celui de-al doilea război mondial. De unde concluzia că fiecare popor trebuie să-și scrie propria istorie.

De ce n-a intrat România în Iugoslavia ?

Răspunsurile sînt mai multe. Mai întîi pentru că însăși România fusese supusă unui tratament similar în 1940, la care participaseră aceleași țări : Germania, Italia, Ungaria, Bulgaria, unele în calitate de arbitru, altele de ocupant. Acesta era evenimentul imediat. România n-a acceptat apoi jocul compensațiilor mărunte și ilegitime, deoarece n-avea teritorii de dat la schimb : ea își reclama înapoi teritoriile smulse din trupul țării. În al treilea rînd, de Iugoslavia, România era legată printr-o lungă istorie de bună vecinătate, în care conflictele au avut totdeauna un loc minor. Statul român a optat pentru o atitudine politică lucidă, condusă de simț justițiar și istoric. România a respins cotropirea și profiturile ei. La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, România a făcut parte dintre statele în a căror hartă politică nu figurează teritorii însușite în acei tulburi ani de banditism militar și politic. Ceea ce s-a petrecut la 6 aprilie 1941 nu era ceva cu totul nou. Se mai petrecuse și în august 1940, în septembrie 1939. Hărțile Trianonului au fost distruse cu ajutorul tancurilor. Țările cu veleități imperiale, anacronice, dar cu atît mai agresive, nemulțumite de sfîrșitul democratic al primului război mondial, de dizolvarea statelor imperiale multinaționale, încercau să întoarcă istoria înapoi. Abia căzut imperiul Austriei dualizat și Ungaria a încercat să-i ia locul. Ambiția unui imperiu central european cu nume unguresc în locul fostului imperiu habsburgic se producea în chiar clipa dărîmării tronurilor imperiale. Jarul năzuințelor megalomane stins la Viena s-a mutat la Budapesta unde a mocnit sub cenușă pînă a avut condițiile favorabile manifestărilor directe. Ele i-au fost favorizate de Germania și de Italia, în primul rînd, adică de țările alături de care a invadat Iugoslavia în 1941. România știa în acest moment ce înseamnă instalarea trupelor ungaro-horthyste într-un teritoriu revendicat, după modul cum acestea se purtaseră în zonele transilvănene în care au intrat trupele ungaro-horthyste cu ajutorul dictatului de la Viena. Terorizarea populației românești rămase, masacrele pe care le-a patronat conferă o aureolă neagră acestei ocupații a trupelor regale fasciste ungare în teritoriile românești. Este lesne de înțeles de ce România a refuzat participarea antiiugoslavă alături de țările care-și exersaseră capacitatea de revanșă asupra României chiar. România a respins invitația la sinistrul festin pe care i-l oferea Germania hitleristă. Ea a rămas în continuare pentru Iugoslavia un pămînt al sprijinului și al speranței.

HĂITUIREA ŞI HĂCUIREA IUGOSLAVIEI

În primăvara lui 1939, deşi au fost invitaţi s-o facă, românii au refuzat să participe la dezmembrarea şi lichidarea suveranităţii statale a Cehoslovaciei, fiind singurii ei vecini care i-au respectat integritatea teritorială şi demnitatea. În toamna lui 1939, împărţirea brutală a statului polonez, de asemenea, nu i-a clintit pe români din atitudinea lor de respect pentru principiile bunei vecinătăţi. Dimpotrivă, cu toate că a fost supusă unor puternice presiuni şi ameninţări, România a deschis înaintea refugiaţilor polonezi, militari şi civili, o largă fereastră spre libertate. Chiar tezaurul Poloniei zdrobite a fost salvat cu sprijinul nemijlocit al autorităţilor de la Bucureşti. Apoi a venit rîndul României să guste din cupa amărăciunilor, sub asaltul unor puternice forţe expansioniste, pierzînd în vara lui '40 aproape o treime din suprafaţa teritoriului naţional şi o parte echivalentă din populaţie. Dintre vecinii ei, numai Iugoslavia nu şi-a pătat conştiinţa şi nu a participat la acest macabru festin. Frontiera din sud-vestul ţării, în vremuri de grea restrişte, a continuat să rămînă pentru români una din puţinele certitudini, poate singurul lor orizont de speranţă.

În toamna adincă a aceluiaşi an, micşorată, umilită, cu tradiţionalele legături politice şi economice sfărîmate, aşezată prin vitregia destinului la confluenţa unor redutabile interese geopolitice, România s-a alăturat Pactului Tripartit. Măsura in care alăturarea putea fi evitată rămîne încă un subiect de discuţie. În momentul dat, nesupunerea la presiunea Germaniei naziste implica şi riscul dispariţiei statului român de pe harta europeană şi guvernul de la Bucureşti spera să asigure ţării un iluzoriu răgaz de linişte. Cu toate acestea, silită să intre în alianţă cu nişte tîlhari, România nu le-a împărtăşit năzuinţele şi metodele. Fapt care, de altfel, s-a vădit chiar în primăvara anului următor.

În conformitate cu articolul 3 al pactului semnat solemn la Berlin, părţile contractante îşi asumau obligaţia de a se sprijini între ele, prin toate mijloacele politice, economice şi militare, în cazul unor ostilităţi cu vreo putere neangajată pînă atunci în războiul european sau în conflictul din orientul extrem. În primăvara lui 1941, Germania, Italia, Ungaria şi Bulgaria au atacat Iugoslavia. În ciuda pactului semnat, România n-a participat la această invazie.

A fost rîndul românilor să nu-şi păteze conştiinţa şi să nu participe la festinul macabru al dezmembrării unui stat prieten, fost aliat. Despre acest episod, poate cel mai important din întreaga evoluţie a raporturilor româno-iugoslave din epocă, s-a scris cu zgîrcenie, atît în literatura istorică românească, cît şi în aceea europeană. În consecinţă, coroborind documente mai mult sau mai puţin cunoscute cu altele, inedite, vom încerca să constituim cronologia unei primăveri agitate, privită ca un moment de verificare a demnităţii mai multor naţiuni. Şi pentru iugoslavi, şi pentru români, o asemenea întreprindere prezintă un interes nu numai de ordin sentimental.

19–23 martie 1941: Sub ultimatum

Succesiunea evenimentelor care au constituit preliminariile imediate ale agresiunii împotriva poporului iugoslav sînt cunoscute. La 19 martie 1941, Hitler a adresat guvernului de la Belgrad un ultimatum de patru zile, spre a-l determina să se alăture pactului tripartit. Este dificil de apreciat dacă guvernul român a fost sau nu înştiinţat cu privire la iminenţa acestui demers brutal, însă este cert că armata română, la momentul dat, nu era angajată în nici un fel de activităţi pe graniţa din Banat.

La 20 martie, la Berlin, Hitler l-a convocat pe ministrul român Raoul Bossy. Convorbirea lor nu a fost consemnată, ne asigură Andreas Hillgruber, un bun cunoscător al arhivelor hitleriste, şi e limpede că a avut un caracter strict confidenţial. [1]) Într-adevăr, dictatorul german a deconspirat parţial şi cu multă prudenţă intenţiile sale cu privire la Iugoslavia, tentînd un sondaj al atitudinii româneşti în perspectiva evenimentelor viitoare. Tot atunci, la Belgrad, în consiliul de coroană, prinţul regent Paul a acceptat să adere la prevederile pactului tripartit şi, implicit, să acorde dreptul de tranzit prin Iugoslavia

trupelor Wehrmachtului decise să-i alunge pe britanici din Grecia. [2]) În consiliul de miniştri, întrunit la Bucureşti în aceeaşi zi, chestiunea relaţiilor cu ţara vecină nici nu a intrat în discuţie : încheierea unui eventual acord economic cu Ungaria a fost amînată pînă cînd românii din Transilvania de nord vor beneficia de un statut clar şi refugiaţii din teritoriul pierdut prin al doilea dictat de la Viena vor fi despăgubiţi corespunzător. [3])

În noaptea ce a urmat, a fost descifrată telegrama sosită de la Raoul Bossy, dar paragrafele ei nu au produs emoţie la Bucureşti. Mult mai preocupantă era întîlnirea dintre Hitler şi Bárdossy Lászlo, premierul Ungariei, programată a doua zi. Astfel, alte 24 de ore s-au scurs într-o linişte relativă, sub presiunea unei tensiuni reţinute. Cu toate acestea, şi în România, ca şi pe alte meleaguri, existau conştiinţe care vedeau mai departe, chiar dacă nu tocmai limpede. „O luptă va începe curînd — îi scria reputatul istoric literar George Călinescu editorului său Al. Rosetti, la 22 martie 1941. Am văzut trecînd alpini austrieci. Surpriza poate să ni-i aducă pe englezi mai curînd decît ne aşteptăm, dar oricînd pe aici vor veni". [4]) Surpriza, cum se ştie, a izbucnit, dar englezii nu şi-au făcut apariţia.

Abia în seara tîrzie a zilei de 23 martie evenimentele din ţara vecină au început să reţină atenţia autorităţilor din România. Sunat de la Belgrad, la telefonul 20344 al legaţiei de pe calea Dorobanţi nr. 34, Avacumović, ministrul Iugoslaviei la Bucureşti, a angajat cu un interlocutor rămas anonim o convorbire extrem de ciudată, înregistrată cu promptitudine de Serviciul Special de Informaţii român. Sensul exact al schimbului de cuvinte, în parte cifrat, în parte aluziv, nu a fost sesizat. Dar se înţelegea foarte bine că la Belgrad se petreceau nişte întîmplări nu întru totul obişnuite. Peste alte 24 de ore s-a aflat că Partidul Comunist Iugoslav a difuzat cunoscuta sa proclamaţie către popor prin care protesta împotriva deciziei guvernului Tvetković-Macek. de a se supune ultimatumului german. Avacumović a fost convocat urgent la Belgrad.[5])

Soldaţi germani la o încrucişare de drumuri în sud-estul Europei, aprilie 1941

24–25 martie 1941 Dileme la Belgrad, dileme la Bucureşti

omânii nu au furnizat germanilor înregistrarea la care ne-am referit, deşi între serviciile secrete de la Bucureşti şi Berlin exista un acord de colaborare. Întîmplător sau nu, potrivit prevederilor acestui acord, românii nu erau obligaţi să furnizeze informaţii despre ţări considerate prietene. [6]) Încît, după ştiinţa lui Erik Hansen, şeful M.M.G. din România, Avacumović ar fi plecat către ţara sa chiar în noaptea misteriosului apel telefonic. În realitate, acesta a plecat de la Bucureşti abia la 24 martie, orele 15,30, ieşind din România prin punctul de frontieră Baziaş, după un drum obositor şi întortochiat. L-a însoţit ataşatul de presă M. Petrović, convocat în grabă de la locuinţa sa de pe strada Thomas Masaryk nr. 29, telefon 21570. [7])

La 25 martie, la Viena, reprezentată prin prinţul regent

Paul, prin premierul Dragiša Tvetković și prin ministrul de externe Cincar Marcović, Iugoslavia s-a alăturat pactului tripartit. În timp ce la Belgrad, la orele 11, conform unui buletin S.S.I. întocmit pe temeiul unor informații provenite din interiorul Legației iugoslave din București, Avacumović a fost primit la Ministerul de Externe, chiar de titularul acelui for, cu care s-a întreținut pînă la 11,30. De asemenea, la orele 12, Avacumović ar fi fost primit în audiență de prințul regent Paul, care i-ar fi propus un post într-un nou guvern. Ministrul Iugoslaviei la București a ezitat să ofere pe loc un răspuns și a promis că-l va oferi regentului în ziua ce va urma. În sfîrșit, incepînd de la 18,30, Avacumović s-a întreținut cu doi dintre miniștrii fostului guvern iugoslav, pînă la orele 19. Apoi au ieșit împreună pe străzile Belgradului, spre a-și forma o impresie cu privire la starea de spirit a populației. [8])

Pentru cine cunoaște istoria Iugoslaviei din aceste zile dramatice, chiar și numai dintr-o cronologie succintă, relatarea cuprinsă în amintitul buletin S.S.I. stîrnește nedumeriri. Ce ministru iugoslav de externe putea să-l primească la Belgrad pe Avacumović, de vreme ce Marković plecase la Viena ? Dincolo de întrebări și de răspunsul probabil ce le poate fi oferit, este cert că buletinul S.S.I. invocat, avînd în vedere evenimentele de la 25 martie, se referea la un fost guvern iugoslav.

În seara aceleiași zile, menționa în continuare documentul secret, în capitala Iugoslaviei s-au declanșat ample manifestații ostile guvernului pro-german. Ieșiți în stradă, locuitorii Belgradului strigau : „Jos trădătorii care vor să ne vîndă !", „Jos Tvetković !", „Murim pînă la unul dar nu ne vindem !". Desigur, Avacumović nu ar fi riscat să se amestece în această mulțime justificat indignată dacă ar fi acceptat să-i trădeze idealurile, colaborind cu guvernul care alăturase Iugoslavia pactului tripartit. La orele 22, dimpotrivă, i-a comunicat atașatului de presă M. Petrović că se putea reîntoarce singur în România, el urmînd să rămînă la Belgrad, pentru a intra în viitorul guvern. [9])

Literatura istorică dedicată acestei răspîntii ne încredințează că manifestații spontane împotriva aderării Iugoslaviei la pactul tripartit nu s-au înregistrat doar la Belgrad, ci și în alte orașe din țară. Alături de lozincile citate de S.S.I. s-au scandat și altele : „Mai bine moartea decît robia !", „Mai bine război decît pact !"... Mulți dintre manifestanți au cerut un guvern popular și încheierea unui tratat de prietenie cu Uniunea Sovietică.

La București, la 25 martie 1941, alerta instalată la nivelul serviciilor speciale nu a cuprins și restul autorităților. În această zi de cumpănă pentru Iugoslavia, generalul Ion Antonescu a rostit un discurs care avea în vedere exclusiv dilemele României. „Nu va fi liniște în acest colț al Europei și nu va fi dreptate adevărată în lume — cît timp nu se va face sau nu-și va face dreptate poporul românesc". [10])

Dar România de la mic la mare nu năzuia să-și facă dreptate pe spinarea poporului iugoslav. Fapt care s-a dovedit mai tîrziu.

La Viena, în saloanele hotelului Imperial, pe parcursul convorbirii dintre Hitler și Tvetković, purtată în prezența miniștrilor de externe ai Germaniei și Iugoslaviei și stenografiată de Paul Schmidt, situația României nu a fost invocată. Ulterior, Hitler s-a angajat în discuții cu Ciano, prevăzînd o complicare a situației interne din Iugoslavia. De data aceasta, România a fost amintită doar in relație cu garanțiile primite de la italieni și germani, care nu ar fi fost privite cu simpatie de o Uniune Sovietică din ce în ce mai puțin binevoitoare față de expansiunea brutală a Reichului. [11])

Stukas-uri pe un aeroport din Bulgaria așteptind ora H

26–27 martie 1941 : Surpriza lui Erik Hansen

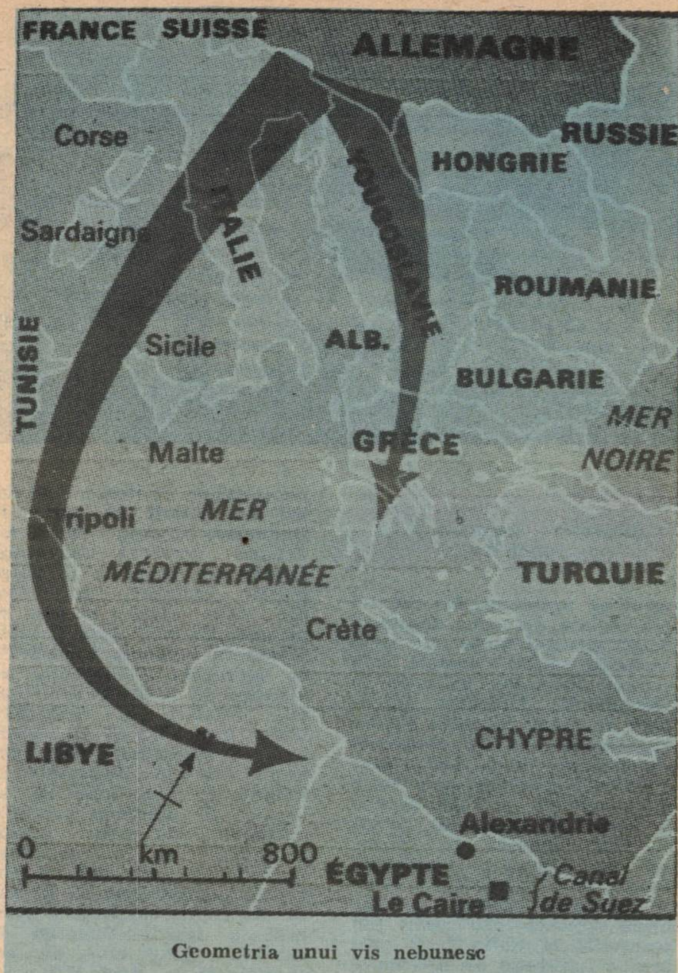
Miercuri, 26 martie 1941, continua să nareze evenimentele buletinul informativ citat, toți membrii guvernului de la Belgrad, cu excepția lui Tvetković, Marković și a ministrului de război, și-ar fi înaintat demisiile. În acest răstimp, Avacumović nu și-a părăsit domiciliul, dar a purtat numeroase convorbiri telefonice, atît cu membri ai fostului guvern iugoslav, cît și cu diferite alte personalități politice. În noaptea dinspre miercuri spre joi, la orele 2, generalul Dušan Simović, comandantul aviației iugoslave, a întreprins lovitura de stat destinată să anuleze gestul guvernului anterior, arestîndu-i pe miniștrii care nu demisionaseră și instaurînd un regim militar. Regentul filogerman, prințul Paul, a fost înlăturat și moștenitorul tronului a devenit rege, sub numele Petru al II-lea. În dimineața zilei de 27 martie, străzile de acces spre principalele instituții publice din Belgrad au fost barate de armată, cu mitraliere, piese de artilerie și tancuri. [12])

De asemenea, românii au aflat mai tîrziu că în ziua loviturii de stat de la Belgrad, surprins de turnura evenimentelor, Hitler semnase directiva operativă nr. 25, privind invadarea și distrugerea Iugoslaviei. Inițial, Führerul

destinase acestei brutale acţiuni 24 divizii germane, 23 italiene, 6 brigăzi ungare şi o flotă de 2 000 de avioane. Nici un corp de trupă român. [13]) De fapt, era mai puţin important cît anume din succesiunea şi semnificaţia întîmplărilor de la Belgrad a putut să ajungă la Bucureşti. Important era cum se pregăteau să reacţioneze autorităţile din România.

Abia la 27 martie 1941, a aflat Erik Hansen despre ciudatul apel telefonic primit de Avacumović de la Belgrad şi despre plecarea precipitată a acestuia de la Bucureşti, petrecută cu două zile în urmă.[14]) De ce au întîrziat românii să dezvăluie informaţiile deţinute? — iată o întrebare la care se putea şi se poate medita cu folos. Nu este exclusă dorinţa ca în România să nu se producă vreo agitaţie germană în legătură cu evoluţiile din ţara vecină. Dealtfel, la 6 mai 1941, conducătorul statului român i-a mărturisit deschis lui Franklin Mott Gunther, ministrul american de la Bucureşti, că fusese informat de iminenţa loviturii de stat de la Belgrad de şeful serviciul său secret. [15]) Dar discuţia matinală dintre conducătorul român şi Erik Hansen s-a desfăşurat mai ales pe temeiul unor ştiri provenite din alte surse, generalul român arătîndu-se destul de zgîrcit la vorbă. Mai degrabă dorea să-l sondeze pe Erik Hansen şi, implicit, să descifreze intenţiile reale ale germanilor în împrejurările date.

Asupra acestei întrevederi, survenită intempestiv, amintirile generalului Erik Hansen nu îngăduie să plutească vreun dubiu. Nu este vorba despre memorii obişnuite, ci despre un comentariu pe marginea cărţii Hitler, regele Carol şi mareşalul Antonescu de Andreas Hillgruber, apărută în anii '50, la Wiesbaden. În 1956, după reintoarcerea generalilor germani (capturaţi în România) din prizonieratul sovietic, multe dintre afirmaţiile istoricului german, de bună credinţă dealtfel, s-au dovedit a fi alături de adevăr. Însuşi Andreas Hillgruber, conştient de lacunele scrierii sale, a întreprins o anchetă printre martorii oculari ai evenimentelor, în vederea realizării unei ediţii revăzute şi adăugite.[16]) Cu alte cuvinte, Erik Hansen a comentat intiia ediţie, la cerere şi cu destulă detaşare, determinată de distanţa în timp.

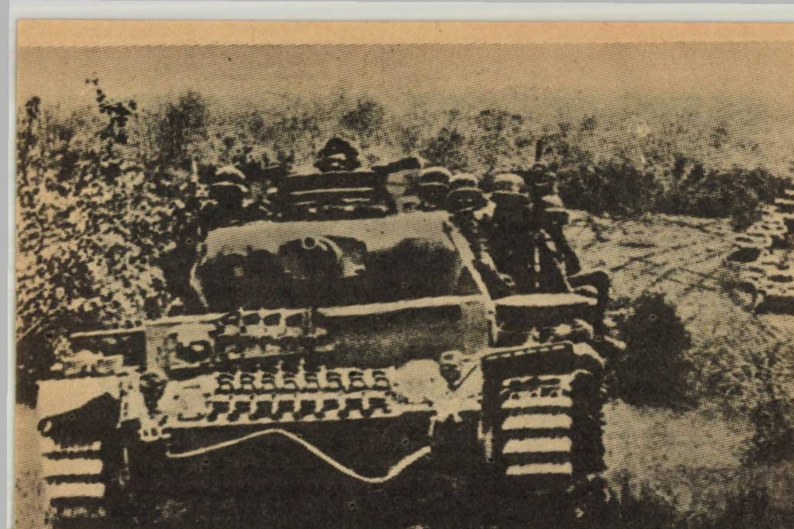
Geometria unui vis nebunesc

Cel puţin asupra uneia dintre afirmaţiile lui Andreas Hillgruber, opinia fostului şef al M.M.G. din România se arată a fi fermă: nu este adevărat că Hitler renunţase la colaborarea militară a României, încă din zilele cînd abia începuse să planifice intervenţia contra Iugoslaviei. Dar nici o unitate română n-a intrat în Iugoslavia.

eocamdată, în dimineaţa zilei de 27 martie, lui Erik Hansen nu i-a fost întru totul limpede dacă interlocutorul său era la curent cu detaliile întîmplărilor de la Belgrad. „Privind în retrospectivă — admite generalul german —, multe ar fi pledat pentru aceasta". Mai tranşant spus, exprimîndu-şi totodată lipsa de entuziasm pentru un conflict militar la hotarul sud-vestic al României, Ion Antonescu i-a livrat atunci numai informaţii vagi, perimate. Oricum, Erik Hansen le-a raportat imediat la Berlin, unde O.K.W.-ul le-a primit „cu destulă neîncredere". Însăşi conducerea superioară a Wehrmachtului, la ora aceea, încă nu era edificată asupra naturii şi perspectivelor cotiturii din Iugoslavia. [17])

Comunicarea matinală a şefului M.M.G. a mai produs un efect, nu fără importanţă. La amiaza zilei, între orele 14,14 şi 14,20, la curent cu scepticismul lui Ion Antonescu, Hitler s-a întîlnit cu Draganoff, ministrul Bulgariei în Germania nazistă, spre a-i comunica hotărîrile sale în urma loviturii de stat de la Belgrad. În primul rînd, Führerul şi-a asigurat interlocu-

Blindate germane în ofensivă

torul că problema Macedoniei era reglată. În urma dezmembrării statului iugoslav, acest teritoriu, aflat demult sub semnul litigiului, va intra în componența Bulgariei. „Lovitura de tunet va cădea asupra Iugoslaviei cu o asemenea repeziciune — a mai spus dictatorul german, cu o furie abia reținută —, încît domnii de acolo își vor pierde auzul și văzul". Siderat în sensul cel mai plăcut al cuvîntului, Draganoff a întrebat: „Această informație trebuie să rămînă secretă sau poate s-o transmită la Sofia ?". O asemenea întrebare nu mai apare în nici una dintre convorbirile purtate în prezența lui Paul Schmidt sau a consilierului Hewel. Culant, Hitler l-a autorizat pe ministrul bulgar să-și avizeze guvernul cu privire la substanța scurtei lor întîlniri. „Draganoff — menționează stenograma ministrului Hewel — se desparte de Führer exprimînd bucuria și satisfacția pentru turnura luată de evenimente...". [18]

Între orele 13,10 și 13,25, Hitler se întîlnise și cu Sztójay Döme, ministrul Ungariei în Germania nazistă. Nici de data aceasta, România nu a fost invocată, nici ca parte la iminenta invazie a Iugoslaviei, nici ca beneficiară a dezmembrării ei teritoriale. „Totul este o chestiune de cîteva zile — precizase amfitrionul lui Sztójay — și Ungaria trebuie să fie foarte lucidă în fața a ceea ce se întîmplă". În vederea păstrării unui secret absolut asupra operațiunilor viitoare, ministrul era sfătuit să plece la Budapesta urgent, spre a-i expune personal regentului Horthy un program în patru puncte laconice, promițător din cale afară : în ceea ce privește Banatul, „vor fi luate decizii în favoarea Ungariei" ; de asemenea, „Germania nu înțelege să limiteze dezideratele relative la revizuiri", Hitler preferind să nu acorde Croației autonomie, dar guvernul de la Budapesta, în schimb, ar face bine să se implice în „anumite pregătiri militare" ; din prada totală, Germania își rezerva doar Carinthia și sudul Styriei, angajîndu-se totodată să trateze cu Mussolini chestiunea delicată a ieșirii Ungariei la Adriatica. „Iugoslavia nu are consistență și, dacă într-o zi, va primi un șoc brutal, se va nărui" — a observat Sztólay Döme. „Iugoslavia va fi rapid lichidată" — a încuviințat dictatorul german. După întîlnire, ministrul ungar a plecat cu avionul la Budapesta, călătoria fiind menită, pasămite, să evite deconspirarea contractului cu prilejul unei transmiteri prin fir. [19]

O analiză atentă a stenogramelor ministrului Hewel poate fi instructivă. Pe de o parte, Hitler l-a autorizat pe Draganoff să comunice unui cerc cît mai restrîns de persoane. Pe de altă parte, Sztójay era invitat să păstreze un secret absolut. Contradicția dintre recomandări era de ordinul aparențelor. Hitler își cunoștea interlocutorii și conta pe o instantanee și cît mai largă difuzare a promisiunilor sale. Excluderea deliberată a României de la orice festin era în realitate o autoexcludere. Lipsa de rezultate a întrevederii sale cu Raoul Bossy l-a înclinat pe Führer mai puternic către Ungaria și Bulgaria. În ciuda ispititoarelor promisiuni făcute vecinilor, România refuză momeala.

28 martie 1941 : România va rămîne cu arma la picior

Peste alte 24 de ore, Eugen Cristescu i-a prezentat conducătorului statului buletinul citat, intitulat Informațiuni de la Legația iugoslavă. Laconic, documentul era marcat cu ștampilele Foarte urgent și Secret. Este exclus ca abilul director al S.S.I. să fi avut un agent infiltrat în legația de pe calea Dorobanți nr. 34. Cu certitudine, datele cuprinse în buletin i-au fost furnizate de atașatul de presă M. Petrović, din proprie inițiativă, avînd în vedere o eventualitate care nu se mai putea eluda. În cazul invadării teritoriului Iugoslaviei, membrii legației nu mai aveau altă șansă decît aceea de a cere autorităților românești un drept legal de azil. Pe de altă parte, nu este exclus ca între diplomații iugoslavi cu însărcinări mai puțin ortodoxe și serviciul secret român să fi funcționat relații speciale, necunoscute germanilor. Astfel, conducerea de stat românească a aflat că la Belgrad, în dimineața zilei cînd se întîlnise cu Erik Hansen, departe de a se stinge, manifestațiile în favoarea noului rege Petru și a generalului Dušan Simović au crescut în intensitate. Portretele lor erau purtate în triumf pe străzi și în piețe și manifestanții strigau : „Trăiască regele !", „Trăiască armata ! „Trăiască Iugoslavia liberă !"... [20]

În plină explozie a entuzismului popular, la orele 9, Avacumović a încercat să plece cu automobilul spre București, dar la capătul podului peste Dunăre un maior iugoslav l-a oprit, cerîndu-i o autorizație specială pentru părăsirea orașului. Lipsindu-i documentul pretins, ministrul s-a reintors la Belgrad, unde a fost convocat urgent la Pre-

ședința Consiliului de Miniștri. Acolo s-a întreținut cu generalul Dušan Simović, timp de un ceas încheiat. Apoi, însoțit de un ofițer din garda palatului, Avacumović a plecat din nou cu automobilul spre frontiera cu România, sosind la Bucuresti la 28 martie 1941, orele 7,30. [21])

Ideea că artizanul loviturii de stat de la Belgrad, prin ministrul Iugoslaviei la București, i-a transmis lui Ion Antonescu un mesaj confidențial se impune. Este foarte posibil ca mesajul în speță să-i fi parvenit generalului român împreună cu buletinul informativ S.S.I. În condițiile cînd legăturile telefonice și telegrafice ale Iugoslaviei cu exteriorul erau întrerupte, buletinul în speță, în partea finală, nu putea fi întocmit decît pe temeiul relatărilor unui martor ocular al evenimentelor. De acum, de vreme ce M. Petrović revenise la București mai demult, acest martor ocular nu putea fi altul decît Avacumović. Și nu ar fi exclus ca atitudinea ulterioară a conducătorului statului, înaintea altor rațiuni, să fi fost determinată de mesajul primit de la Belgrad.

În aceeași dimineață a zilei de 28 martie, trupele iugoslave de la frontiera cu România s-au retras la 15 km în interior,[22]) temerile comandanților militari din țara vecină fiind explicabile : abia se împlinise o săptămînă de la data cînd guvernul român coborîse ambasada de la Belgrad la rang de legație. [23]) Tot atunci, Wilhelm Keitel l-a abordat telefonic pe Erik Hansen și i-a ordonat să solicite a audiență generalului Ion Antonescu, spre a-i cere participarea românilor la intervenția preconizată. Hitler își pierduse răbdarea așteptînd o reacție, care nu se mai producea, de la București. Între altele, din punct de vedere german, ar fi fost de dorit ca românii să treacă Dunărea prin surprindere și să atace pe ambele maluri ale fluviului, dinspre Porțile de Fier către Belgrad. [24])

Cînd Erik Hansen a sosit la Președinția Consiliului de Miniștri, Eugen Cristescu pleca. Primit în audiență, generalul german s-a trezit în fața unui refuz categoric. Motivul : tradiția relațiilor prietenești dintre România și Iugoslavia. Conducătorul statului român i-a încredințat interlocutorului său un avertisment pentru O.K.W. : o intrare a trupelor ungare în Banatul de vest ar fi insuportabilă pentru sentimentele românești. Sztójay bătuse toba, cum Hitler scontase de altfel, dar efectul nu era tocmai cel așteptat. În continuare, amintirile generalului german aduc precizări prețioase asupra unui fapt important în contextul evenimentelor. Referindu-se la Banatul de vest, Ion Antonescu nu a exprimat „revendicări teritoriale". [25])

Ofițer S.S. în acțiune

După întrevederea încheiată cu rezultate atît de modeste, Erik Hansen a raportat imediat la Berlin refuzul autorităților românești de a se angaja în invazia Iugoslaviei. Dezamăgirea lui Wilhelm Keitel a fost profundă. În mod deosebit, la O.K.W. a produs alertă poziția românilor față de Banatul de vest. Desigur, puțin îi păsa generalului Keitel cui anume va reveni teritoriul aflat în dispută, dar în planul invadării militare a Iugoslaviei brigăzilor furnizate de Budapesta li se rezervase un loc și un rost. Prin avertismentul românilor, planul perfectat la Berlin a fost parțial dat peste cap înainte de a fi aplicat în practică.

Inițial, cum într-adevăr atestă și Andreas Hillgruber, Hitler dorea ca Banatul de vest să fie ocupat de trupe ungare, care ar fi traversat parțial teritoriul român. În urma opoziției energice din partea României, operațiunea nu se mai putea întreprinde decît cu forțe germane staționate în apropiere de Timișoara.[26]) Obligatoriu prestația ungară trebuia orientată spre alte obiective. Modificarea planului de acțiune trebuia operată cu o urgență extremă. În aceeași zi, cu acordul lui Horthy, generalul de brigadă von Paulus a aterizat la Budapesta, spre a se pune de acord cu șeful statului major general ungar, Henrik Werth. Cu acest prilej, s-a decis transportul diviziilor Wehrmachtului în sud-estul Ungariei și alte detalii ale viitoarei colaborări militare.[27])

Spre seară s-a reîntors la Berlin și ministrul Sztójay, cu o scrisoare de răspuns a amiralului Horthy, fiind primit de Hitler la orele 19,45. Hitler a afirmat că nu avea în Balcani decît doi prieteni, Ungaria și Bulgaria, și i-a reiterat interlocutorului său intenția Germaniei de a susține pe Horthy în problema ieșirii la Adriatica. „Istoric — a insistat Führerul — Germania și Ungaria au fost totdeauna pe aceeași parte". Chestiunea ieșirii la Adriatica s-ar fi putut rezolva, de comun acord, printr-un pasaj în apropiere de Zagreb. În rest, pretențiile teritoriale ungare rămîneau în picioare.[28]) Din nou, România n-a fost invocată.

Ulterior, străină de tîrgul pertractat la Berlin, România și-a precizat poziția și la nivel

Trupe germane trec Dunărea pe un pod de vase, martie 1941

diplomatic. „...poporul român — afirma reprezentantul României într-o convorbire cu ministrul Italiei la Bucureşti, Pellegrino Ghigi — a fost un popor care a avut decenţa actelor sale internaţionale... Cred că nu este demn ca România să aibă o acţiune militară împotriva Iugoslaviei, în aceste împrejurări, cînd alianţa noastră cu Iugoslavia abia a încetat...". [29]) Iar atunci cînd Pellegrino Ghigi a observat că Ungaria, dimpotrivă, ar putea participa la agresiunea în speţă, acelaşi reprezentant i-a oferit un răpuns tranşant : „Fără îndoială că Ungaria poate face ceea ce crede ; un singur lucru trebuie să se ştie : că nu îngăduim ca Banatul de vest să fie ocupat de trupele ungare. Dacă Banatul de vest ar fi ocupat de trupele ungare, atunci trupele noastre vor intra în Banat şi îl vor ocupa, după ce acţiunea a fost desfăşurată împotriva Iugoslaviei.... pentru că populaţia românească de acolo nu poate să fie din nou pierdută, tot în favoarea Ungariei". [30])

Era vorba despre teritoriul disputat între România şi Iugoslavia la Conferinţa de pace de la Paris, în 1919. El a fost atribuit Iugoslaviei, soluţia fiind acceptată la Bucureşti, unde nu s-a mai deschis niciodată această problemă. Fiind limpede faptul că în eventualitatea anunţată autorităţile româneşti nu urmăreau anexiuni teritoriale, ci doreau să evite tragedia unei populaţii de origine etnică românească, care a supravieţuit pînă în zilele noastre, bucurîndu-se astăzi în Iugoslavia prietenă de drepturi naţionale şi cetăţeneşti.

Dar o asemenea atitudine, la urma urmelor, trebuia să aibă o motivaţie temeinică. Dacă admitem părerea că Ion Antonescu a refuzat să angajeze armata română în invazia din Iugoslavia sub presiunea opiniei publice, lucrurile ne apar considerabil simplificate.

29–31 martie 1941 : Preparative

Măsurile româneşti s-au limitat la a ordona grupului de forţe dispus în apropierea hotarului cu Iugoslavia — 5 batalioane de infanterie, 4 divizioane de cavalerie şi 2 baterii de artilerie — doar „măsuri pentru paza frontierelor, asigurarea navigaţiei şi impiedicarea sabotajelor pe Dunăre". [31]) La fel, a doua zi s-au ordonat măsuri pentru impiedicarea unor debarcări pe malul românesc al marelui fluviu.

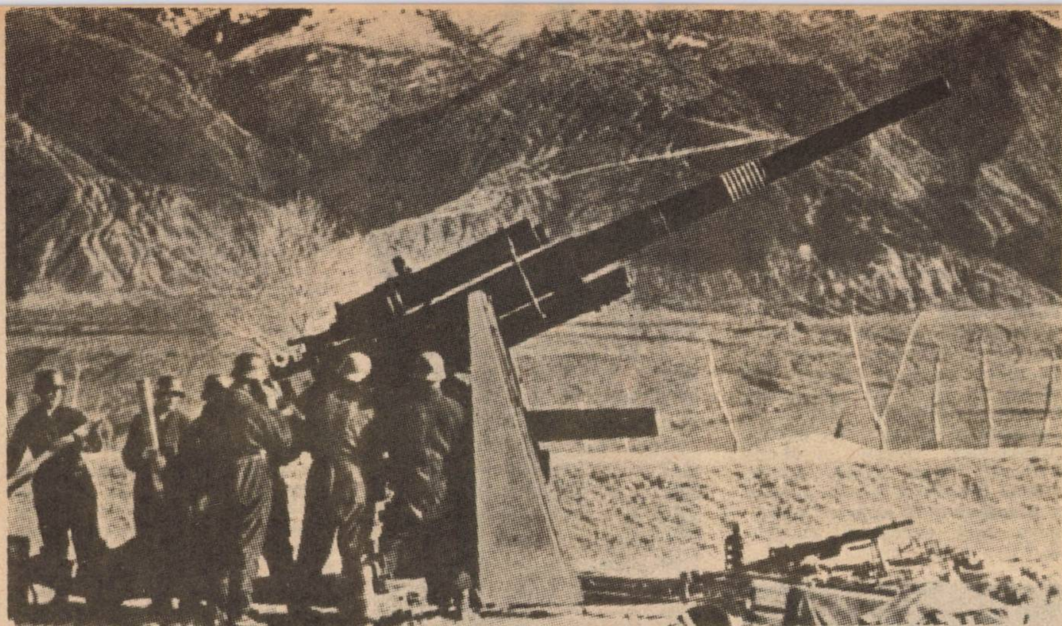
În schimb la Berlin, în aceleaşi momente, Hitler aproba detaliile planurilor de invazie a Iugoslaviei, iar la Budapesta se încheiau convorbirile dintre generalii Friedrich von Paulus şi Henrik Werth. Ungaria, sedusă de promisiuni, se angaja să participe la operaţiuni nu cu şase, ci cu zece brigăzi. Nici în Iugoslavia, guvernul care anulase nefasta angajare a ţării în îndeplinirea prevederilor pactului tripartit nu a stat cu miinile în sîn. În ultima zi a lunii martie, Duşan Simović a purtat convorbiri cu generalul britanic John Dill, sosit intempestiv la Belgrad, în timp ce corpul expediţionar englez încheia debarcarea în Grecia. Încăpăţînat, urmărindu-şi propriile scopuri, fără să ia în seamă sacrificiile care ar fi rezultat, Winston Churchill le cerea iugoslavilor să cadă în spatele neprotejat al trupelor italiene din Albania, implicate atunci în operaţiuni nu tocmai încununate de succes împotriva Greciei. [32]) Însă Iugoslavia se afla sub sabia mult mai ascuţită a Wehrmachtului şi îndemnul, firesc, nu a fost luat în consideraţie. La Bucureşti, neutrala espectativă persistă, împotriva oricăror presiuni.

1–2 aprilie 1941 : Un intermezzo confuz

În prima zi a lunii aprilie, la orele 18,15 un remorcher iugoslav, avind în trena sa patru şlepuri, s-a angajat în rondou şi a acostat în portul Milanovaţ. Manevra, supravegheată atent prin binocluri, li s-a părut suspectă militarilor germani de pe malul nordic al fluviului. Dar delegatul M.St.M. român, de acord cu un reprezentant al M.M.G. din România, a considerat că „intervenţia prin foc nu poate fi îndreptăţită decît în caz de vădită intenţiune de sabotaj". [33])

Mai mult decît poziţia inflexibilă a lui Ion Antonescu, pe germani îi îngrijora atitudinea opiniei publice româneşti. După masivele amputări teritoriale ale ţării, pe fondul unui profund sentiment de frustrare, indiferenţa faţă de nenorocirile altora ar fi fost cît se putea de firească. Cu toate acestea, evenimentele de la Belgrad erau privite la Bucureşti cu bunăvoinţă şi compasiune. O trecere în revistă a presei bucureştene din 2 aprilie 1941, din acest punct de vedere, era edificatoare. Evenimentul insera în prima lui pagină portretul noului rege al Iugoslaviei, Petru al II-lea. Născut la 6 septembrie 1923, monarhul era încă un copil şi sumara sa biografie, ca şi în Timpul sau Universul, sublinia pasiunea sa pentru sport. „În momentele grele ale zilelor de astăzi", observa un articol protocolar din Unirea, sarcina fiului lui Alexandru I Unificatorul nu va fi dintre cele uşoare. Iar Curentul consemna un gest al mi-

Artilerie a.a. germană la frontiera dintre Bulgaria și Iugoslavia

nistrului Avacumović : cu prilejul încoronării noului rege. reprezentanții coloniei iugoslave din București, în frunte cu Alexandru Gavrilovici, au fost primiți la legația de pe calea Dorobanți nr. 34.

Un sondaj mai adînc, sub crusta efemeră a cuvîntului tipărit, dezvăluia și altfel de fapte. „Evenimentele din Iugoslavia, în măsura în care acestea nu se situează pe linia politică a Axei — menționa un raport al ministrului plenipotențiar Hermann Neubacher din 2 aprilie — nu au rămas fără influență asupra cercurilor românești". Iuliu Maniu și-ar fi exprimat nu demult convingerea că Germania va pierde războiul și că pozițiile Wehrmachtului în Balcani, în fața unui posibil front comun al Iugoslaviei, Greciei și Turciei, nu sînt dintre cele mai sigure. În același timp, propaganda antigermană desfășurată de comuniști a început de la o vreme să se exprime pe terenul intereselor românești naționale, ceea ce îi întărește considerabil audiența. Relațiile dintre români și grupul etnic german erau în continuă deteriorare. De asemenea, la nivelele inferioare ale autorităților, se putea constata o atitudine tot mai ostilă față de germanii din Reich. Raportul a fost expediat de la Legația germană la orele 15,30 și a ajuns la Berlin în mai puțin de un ceas,[34]) în timp ce generalul Walther von Brauchitsch, șeful trupelor de uscat ale Wehrmachtului, îmbarcat într-un tren special, se afla în drum către România.

3 aprilie 1941 : O hotărîre confirmată

Walter von Brauchitsch a sosit la București în dimineața zilei de 3 aprilie 1941. Autoritățile românești nici nu fuseseră avizate cu privire la trecerea lui prin țară.

De la Gara de Nord, unde nu se afla nici un reprezentant al autorităților civile sau militare românești, Walther von Brauchitsch a fost condus de Erik Hansen la aeroportul Băneasa. În mașină, șeful misiunii și-a consiliat superiorul să-i facă o vizită scurtă generalului Ion Antonescu, după amiază, cînd va reveni din Bulgaria. Interlocutorul i-ar fi fost recunoscător pentru sfat. Altfel, trecerea sa inopinată prin România s-ar fi developat ca o impolitețe și autoritățile de la București ar fi fost tentate să creadă că li se ascunde ceva. „Aghiotanților mei — ar fi exclamat șeful O.K.H.-ului — nu le-ar fi trecut o asemenea idee prin minte." Încurajat, Erik Hansen l-a rugat pe Walther von Brauchitsch să abordeze în întrevedere și problema spinoasă a Banatului vestic.[35])

Cînd s-a reîntors din Bulgaria, respectîndu-și promisiunea, Walther von Brauchitsch l-a vizitat pe șeful guvernului de la București. Întîlnirea a durat numai 20 de minute. Între altele, generalul german s-a mirat că România nu fusese avizată cu privire la atacul în pregătire împotriva statului iugoslav. Apoi, șeful O.K.H. l-a invitat pe Erik Hansen să-l însoțească pînă la Ploiești, mărturisindu-i la o cafea, în trenul special, că discuția a fost cordială. Nu s-a vorbit despre Iugoslavia în mod aluziv, ci în termeni foarte preciși, fiind subliniată necesitatea unei acoperiri a operațiunii spre răsărit. Spre a descuraja o nouă cerere de intervenție, Ion Antonescu a reproșat aliaților săi germani că nu-l informează corect și deplin din punct de vedere politic. În ceea ce privea Banatul de vest, s-a arătat inflexibil, așteptînd în continuare asigurări din partea germanilor că nu va fi pus în fața faptului împlinit.[36])

Documentele românești confirmă mărturia lui Walther von Brauchitsch, transmisă posterității de Erik Hansen. Șeful executivului de la București a respins din nou, categoric, ideea participării armatei române la operațiunile în perspectivă împotriva Iugoslaviei. Cu privire la o posibilă intrare a armatei ungare horthyste în Banatul de vest, Ion Antonescu a declarat : „Aceasta ar provoca un

val de indignare în țară și m-ar sili să intervin, ceea ce ar putea duce la un conflict cu trupele ungurești". [37])

În acest timp Hitler semna la Berlin directiva operativă nr. 26, destinată să pecetluiască destinul poporului iugoslav. Participarea Italiei, Ungariei și Bulgariei, alături de Wehrmacht, la viitoarea invazie era de-acum un fapt hotărît. Tot atunci, în stația de cale ferată Kenali, generalii Janković, Papagos și Wilson, din partea Iugoslaviei, Greciei și Marii Britanii, s-au angajat într-o ultimă tentativă de coordonare a planurilor de apărare împotriva unei agresiuni iminente. [38])

4 aprilie 1941 : Dezacord românesc

În opinia publică se înregistrau, în continuare, reacții semnificative. Multe nu au devenit cunoscute în cercuri mai largi, fiind stopate prompt de cenzura presei. Lui Pamfil Șeicaru i-au fost scoase din paginile Curentului două articole. Unul din ele, remarcînd apropierea din ce în ce mai marcată dintre Budapesta și Berlin, în contextul evenimentelor în desfășurare, observa că Ungaria nu îi expulzase pe cetățenii britanici și îi întreba pe germani de ce nu pretind un asemenea gest. Celălalt articol, analizînd criza iugoslavă, își îngăduia să prevadă că o ciocnire între slavi și germani era inevitabilă. [39]) Alte reacții erau consemnate în rapoartele diplomatice sau în cele ale serviciilor secrete de informații. „Știrile din Iugoslavia — specifica o notă circulară expediată de Manfred von Killinger consulatelor germane din Timișoara, Constanța, Galați, Iași și Brașov, precum și viceconsulatului de la Orșova — au dezlănțuit în România o stare de spirit deschis antigermană." În același context, un buletin al Abwehrului, parvenit O.K.W.-ului, semnala faptul că societatea petroliferă românească Petrolblok, fără știrea M.M.G., livrase iugoslavilor 2 000 tone de benzină de aviație, cu cifră octanică ridicată. [40]) În sfîrșit,

Trupe germane trecînd Drava pe un pod improvizat

tot la 4 aprilie 1941, ziarul Credința își anunța cititorii că Iuliu Maniu s-a întîlnit cu ministrul Iugoslaviei la București, Avacumović. În urmă cu patru zile, la 1 aprilie, fusese rîndul lui Avacumović să-l viziteze pe Iuliu Maniu, „pentru a-i mulțumi față de simpatia ce a arătat-o cauzei iugoslave". Totuși prudent, ministrul îl rugase „să contramandeze o demonstrație proiectată (...) în fața legației". [41])

Fără îndoială, pe parcursul acestor insolite întrevederi, Iuliu Maniu i-a încredințat interlocutorului său o copie a scrisorii pe care a adresat-o la 4 aprilie conducătorului statului român. În paginile ei, se exprima o profundă îngrijorare față de evoluția situației din Iugoslavia. [42]) Neamestecul României în conflictul cu Iugoslavia era proclamat „un imperativ național". [43]) Desigur, pe Avacumović gestul lui Iuliu Maniu l-a tușat.

Sigur este că generalul român nu se mai afla în situația de a se opune utilizării teritoriului românesc la startul unor trupe germane, restrînse dealtfel ca număr și pondere în contextul general al desfășurărilor militare. Un asemenea refuz ar fi avut consecințe incalculabile pentru România. Dar participarea armatei române la ostilități a rămas în continuare exclusă. Poziția guvernului de la București a fost transmisă Legației române de la Berlin cu telegrama nr. 25 450. Raoul Bossy a reiterat-o într-o convorbire cu Joachim von Ribbentrop. Cu toate că nu revendica teritorii iugoslave, a avertizat ministrul român, România „nu poate admite în nici un chip ca trupele ungare să pătrundă în Banatul sîrbesc spre a-și constitui un pretins drept întru realizarea unor aspirații potrivnice în totul situației etnice". [44])

Seara, la orele 19,10, personal, Raoul Bossy a transmis telefonic la București o relatare amănunțită a întrevederii sale cu ministrul german de externe. „Am stăruit asupra faptului că împărțirea nefirească a Banatului, care a pricinuit retragerea lui Brătianu de la Conferința de pace — preciza mesajul de la Berlin —, a lăsat o rană în sufletul poporului românesc. Totuși, nu noi deschidem problema Banatului sîrbesc." În urma avertismentului referitor la consecințele unei invazii ungare în teritoriul iugoslav de la răsărit de Tisa, Joachim von Ribbentrop s-a arătat oarecum încurcat. Poate nu era încă autorizat să admită înaintea interlocutorului său iminența unei invazii în Iugoslavia și s-a mărginit la a afirma că țelul Germaniei era acela de a-i izgoni pe englezi din Balcani. „Nu cunosc rolul rezervat armatei ungare — a mărturisit ministrul german de externe —, dar am impresia că tocmai zona din care face parte și Banatul sîrbesc ar trebui, din punct de vedere geografic, să fie atacată de unguri." Cu alte cuvinte, temerile românești erau întru totul întemeiate și Raoul

Bossy a reacționat prompt și energic. Joachim von Ribbentrop a declarat că nu era în măsură să-i ofere un răspuns imediat, dar l-a autorizat pe Raoul Bossy să transmită la București că a luat cunoștință de punctul de vedere al autorităților românești. Ministrul german de externe nu părea informat despre convorbirea dintre Walther von Brauchitsch și Ion Antonescu și ministrul român își consilia superiorii să-l determine pe generalul german să obțină din partea Berlinului un răspuns concludent. [45]) Însă șeful O.K.H. părăsise teritoriul românesc de cel puțin 24 de ore.

25 martie 1941. Manifestație antifascistă la Belgrad

5 aprilie 1941: în ceasul al unsprezecelea

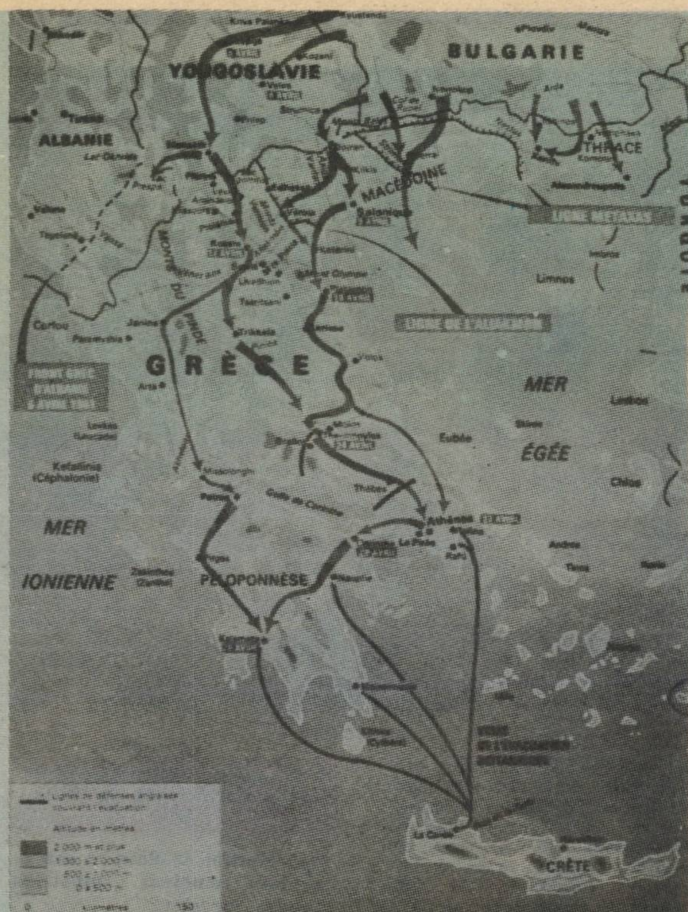

Intervenția lui Arthur Hauffe cu privire la reținerea navelor iugoslave din apele românești, ca și ordinul similar, determinat de alte motive, al lui Ion Antonescu, a întîmpinat o opoziție neașteptată la Ministerul român al Afacerilor Străine. „Socotesc că în nici un caz nu ar putea fi luate măsurile în chestiune — aprecia Alexandru Cretzianu, la 5 aprilie 1941 —, înainte de a ști cîte vase românești se află în apele iugoslave și cît valorează acele vase față de vasele iugoslave reținute de noi. Într-adevăr, măsura luată de noi ar avea ca efect măsuri de reținere din partea Iugoslaviei." Înainte de orice, secretarul general al M.A.S. considera necesară readucerea imediată a navelor românești în apele naționale. [46])

În aceeași zi, Franklin Gunther Mott, ministrul S.U.A. la București, a fost primit în audiență de conducătorul statului român, care l-a asigurat că România, deși aderase la pactul tripartit, nu va ataca Iugoslavia. În rest, fie ce-o fi, își va onora obligațiile asumate și a adăugat, surîzînd, parcă unei perspective total ireale : „...chiar dacă va trebui să declare război Americii". [47]) Previziune funestă, care s-a împlinit în ultima lună a anului. Fără să știe că sugestiile lui Winston Churchill, transmise prin generalul John Dill, au fost respinse la Belgrad, șeful guvernului de la București era convins că iugoslavii intenționau să atace trupele italiene din Albania. De asemenea, nu excludea un atac iugoslav împotriva României. Pe fața aceasta a lucrurilor, Ion Antonescu era victima unor zvonuri tendențioase.

Din perspectiva zilelor de acum, este greu de știut din ce s-a nutrit bănuiala împărtășită de Ion Antonescu lui Franklin Gunther Mott și cît de întemeiată putea ea să fie. Multe întrevederi și multe înțelegeri din acei ani furtunoși nu s-au consemnat pe hîrtie. Nici convorbirea amintită dintre Raoul Bossy și Joachim von Ribbentrop nu a fost stenografiată sau rezumată de partea germană. Cel puțin așa ne încredințează britanicii, care au publicat majoritatea arhivelor capturate în Reich. [48]) S-a îndoit cumva ministrul german de externe că va putea lua în considerație demersul ministrului român la Berlin ? Tot ce se poate. Oricum, în următoarele 24 de ore demersul în speță a avut efectul scontat. Probabil s-a parvenit la acest rezultat prin consultarea lui Hitler, care tocmai adresase lui Mussolini un mesaj referitor la data și ora atacului combinat împotriva statului iugoslav.

În seara zilei de 5 aprilie 1941, românii continuau să întreprindă măsurile necesare în scopul salvgardării intereselor lor imediate. La orele 22, conform recomandării lui Alexandru Cretzianu. cabinetul militar a prezentat o notă care detalia ordinele transmise autorităților portuare. consemnind totodată numărul și tonajul navelor românești aflate în apele iugoslave. [49]) Hotărîrea va fi luată dimineața. La aceeași oră, la Berlin, Karl Ritter, ambasador cu însărcinări speciale în ministerul de externe german, l-a convocat pe Raoul Bossy și i-a comunicat că, „în cazul unor operații militare posibile cu participarea trupelor ungare, aceste trupe vor rămîne la vest de rîul Tisa". În Banatul sîrbesc nu va pătrunde nici un soldat ungur. „Cu ajutorul unei hărți, noi am stabilit cu exactitate teritoriul în cauză — a menționat Karl Ritter. Într-un memorandun transmis în ace-

Planul asaltului împotriva Greciei ● Infanteriştii germani în atac, utilizind mijloace de transport improvizate.

eaşi seară legaţiei germane din Bucureşti —, astfel incit orice dubiu asupra conţinutului declaraţiei este exclus".[50]) Fireşte, Raoul Bossy a exprimat mulţumiri speciale la adresa lui Joachim von Ribbentrop şi a declarat că va transmite imediat informaţia generalului Ion Antonescu.

Totuşi, ultimul act al zilei nu era încă jucat. La orele 23,30, încă o telegramă a fost transmisă de la Berlin către Bucureşti, semnată de data aceasta de însuşi von Ribbentrop. Între altele, mesajul confirma că avertismentul lui Raoul Bossy a fost într-adevăr luat în consideraţie. În Banatul în care trăiau 100 000 de români şi numai citiva maghiari vor intra numai trupe germane. Însărcinatul cu afaceri german de la Bucureşti, în cazul cind s-ar fi invocat din nou această spinoasă problemă, trebuia să-i răspundă că temerea sa se baza „pe premise false. deoarece nu se preconiza o intrare a trupelor ungureşti în Banat". Însă partea fierbinte a telegramei era chiar primul ei paragraf: „Operaţiunea germană împotriva Iugoslaviei şi Greciei — anunţa Joachim von Ribbentrop — va începe duminică dimineaţa, la data de 6 aprilie. Simultan cu începerea operaţiei, guvernul Reichului va publica o declaraţie oficială, explicînd opiniei publice mondiale motivele acţiunii împotriva Iugoslaviei".[51]) Strict confidenţial, mesajul trebuia transmis personal generalului Ion Antonescu, a doua zi, în zori. cînd faptul era împlinit.

Nici noaptea dinspre 5 spre 6 aprilie nu a fost dintre cele mai liniştite. La miezul ei, Milan Gavrilović, ambasadorul iugoslav la Moscova. în numele ţării sale, a semnat un pact de neagresiune cu U.R.S.S. „Cele două părţi contractante — specifica articolul 1 al pactului, destinat să exercite o presiune psihologică asupra germanilor — se obligă să se abţină de la orice fel de atac una împotriva celeilalte şi să respecte independenţa, drepturile suverane şi integritatea teritorială a U.R.S.S. şi a Iugoslaviei".[52]) În acel moment, armatele 3 şi 5 iugoslave erau dispuse pe frontiera cu Albania. Armatele 4 şi 7 apărau hotarul nord-vestic, iar armatele 2, 1 şi 6. de la Porţile de Fier pînă la confluenţa Dravei cu Dunărea, erau gata să înfrunte forţele de

invazie din Banatul românesc și sudul Ungariei. În sectorul lor se afla și teritoriul interzis în ceasul al unsprezecelea trupelor ungurești. Pentru iugoslavi, desigur, nu mai avea importanță cine-i ataca din cîmpia din estul Tisei.

6 aprilie 1941 : Prima zi de război

Evident, mesajul lui Joachim von Ribbentrop a ajuns în România la cîteva ore după declanșarea ostilităților. Iată începutul rezoluției așternută pe nota din ajun a cabinetului militar : „Să se execute ce se poate executa". [53])

Într-adevăr, în dimineața zilei de 6 aprilie 1941, la orele 5,15, puternice forțe germane, italiene și ungare, însumînd aproximativ 50 de divizii, au atacat Iugoslavia și Grecia. Planul Marița, întocmit de generalul Friedrich von Paulus și aprobat de Hitler la 13 decembrie 1940, era pus în aplicare într-o formă modificată profund. „Din nou, lovitura a fost dată fără avertisment, în mod laș și perfid — a remarcat Hartley Shawcross, acuzatorul principal din partea Marii Britanii la procesul criminalilor de război de la Nürnberg —, după un procedeu care nu mai surprindea pe nimeni". [54]) Împotriva Iugoslaviei, agresiunea a debutat prin bombardamente ale Flotei a 4-a aeriană germană, cu bazele în Bulgaria, împotriva orașelor Skoplje, Niș și Kumanovo. Ljubliana, Zagreb și Belgrad — capitala fusese declarată oraș deschis — au fost atacate de pe aerodromuri germane și ungurești. Pînă la căderea serii, numai Belgradul a îndurat cinci atacuri aeriene masive, purtate cu un total de 484 bombardiere tactice și strategice. Într-o singură zi, în orașul de la confluența Savei cu Dunărea au pierit 17 000 de oameni.

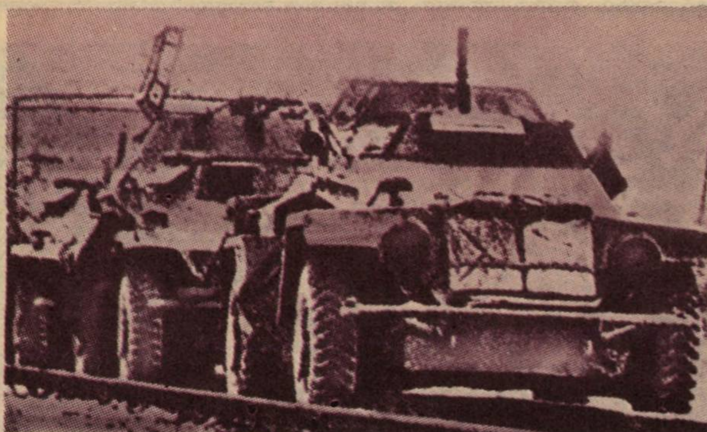
Pe uscat, de pe teritoriul bulgar, Grupul 1 blindat al lui Ewald von Kleist și Armata a 12-a a lui Wilhelm von List au atacat către Niș, Skoplje, Monastir și Belgrad. Din Ungaria, a cărei semnătură pe tratatul de prietenie cu Iugoslavia din decembrie 1940 încă nu se uscase, alături de Armata a 3-a ungară, Corpul 1 motomecanizat s-a lansat într-o străpungere pe direcția Subotica — Novisad. Din Austria și în parte de pe teritoriul ungar, Armata a 2-a a lui Maximilian von Weichs și-a început înaintarea spre Belgrad. Italia a intrat în acțiune după ce a făcut publică declarația lor de război. De pe teritoriul Italiei, Armata a 2-a și-a împins avangărzile spre Ljubljiana, iar armatele 9 și 11 au trecut frontiera albaneză spre Muntenegru și Serbia. Spre sfîrșitul zilei, Divizia 2 tancuri germană a irupt în Valea Strumica, retezarea comunicațiilor dintre Iugoslavia și Grecia fiind aproape un fapt împlinit.

Din cuprinderea teritoriului românesc, au intrat în acțiune forțe umane insignifiante în raport cu cele desfășurate pe celelalte teatre de operațiuni. În amintirile sale, Erik Hansen afirmă că în zona cataractelor Dunării, încă din timpul nopții s-a perfectat o înțelegere locală în urma căreia artileria terestră și antiaeriană românească era datoare să ajute cu foc atacul întreprins peste fluviu, sub comanda colonelului german Bazing, cu părți din regimentul special Brandenburg. Însă nu a mai fost nevoie de un astfel de sprijin artileristic, acțiunea reușind fără angajarea unor forțe exagerate. [55]) Jurnalul de operații al M.St.M.

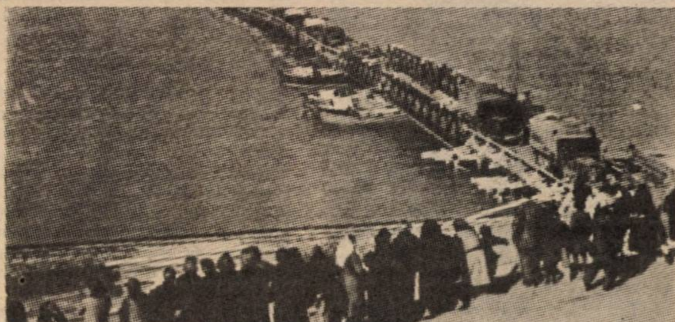
Trupe germane la frontiera iugoslavă ● Avioane de recunoaștere deschid drumul bombardierelor

Vehicule blindate inaintează pe terasamentul căii ferate

Ostaşi iugoslavi în prizonierat

Wehrmachtul pătrunde în Bulgaria

confirmă memoriile fostului şef al Misiunii Militare Germane. Subunităţile regimentului Brandenburg, trecute în zori peste Dunăre, cu două remorchere, două şalupe motogondole şi numeroase plute gonflabile, în sectorul Vîrciorova şi Gura Văii, au cucerit pînă la orele 8 satul Sip şi toate instalaţiile canalului Porţile de Fier, precum şi înălţimile din proximităţile sudice. Invadatorii au înregistrat numai doi morţi şi zece răniţi. O tentativă iugoslavă de a scoate din uz canalul, blocîndu-l cu şlepuri minate, a eşuat. [56])

În ziua aceea fierbinte, în timp ce Hitler se întîlnea la Berlin cu ministrul italian Alfieri, fără să rostească numele României, alte evenimente au reţinut atenţia opiniei publice româneşti. La orele 7, Orşova a fost mitraliată şi bombardată cu artileria de iugoslavi. A pierit un om. La orele 14, un avion bimotor iugoslav a lansat trei bombe asupra Aradului, din care una a căzut peste o fermă, provocînd stricăciuni practic neînsemnate. S-au înregistrat cinci răniţi, din care doi au murit la spital. La orele 14,30, trei trimotoare decolate din Iugoslavia au bombardat Timişoara, lansînd în total o duzină de bombe, din care cinci nu au explodat. Atacul nu a provocat victime. Spre seară, alt avion iugoslav a lansat şase bombe asupra Oraviţei, de asemenea fără să provoace vreo victimă. [57]) Atacurile au determinat o vie emoţie în România, insinuînd în opinia publică o sămînţă de îndoială care, în parte, a şi rodit.

Dar sub crusta întîmplărilor care se petreceau la lumina zilei erau semnalate şi fapte în contratimp cu unele aparenţe. În aceeaşi zi, un manifest semnat România care renaşte, izvorît din luciditate şi cumpănire, proclama un apel la calm : „Nu vă lăsaţi antrenaţi, nu putem şi nu trebuie să luptăm contra Iugoslaviei, ci contra germanilor cotropitori". Cînd s-a aflat despre dezlănţuirea războiului, studenţii de la Universitate, Academia comercială şi Politehnica din Bucureşti au răspîndit la rîndul lor manifeste în apărarea poporului iugoslav. Faptul a fost confirmat şi de K. St. Pavlowitch, fost diplomat iugoslav în capitala românească a acelei răscruci de istorie. [58])

7–8 aprilie 1941 – o enigmă : avioane iugoslave ?

În a doua zi de ostilităţi, a căzut capitala Macedoniei, Skoplje. Armata a 2-a germană şi-a continuat înaintarea spre Zagreb, iar Armata a 2-a italiană a traversat cu destule dificultăţi trecătorile Alpilor Julieni. La frontiera dintre Iugoslavia şi România, de data aceasta, liniştea nu a mai fost tulburată. În schimb, tensiunea provocată de bombardamentele iugoslave lua proporţii. Comunicatul oficial al autorităţilor de la Bucureşti a fost reţinut şi demn : „Asemenea acte grave şi lipsite de loialitate — menţiona principalul lui paragraf — nu pot tulbura conduita guvernului român, fără însă ca aceasta să însemneze libertatea de a ni se atinge onoarea şi drepturile". [59]) În consecinţa depistării manifestelor răspîndite prin Bucureşti, poliţia a dispus închiderea unor cămine ale studenţilor.

La 8 aprilie 1941, avangărzile Grupului 1 blindat german au intrat în Niş, înaintînd apoi prin valea Moravei spre Belgrad. Pe celelalte teatre de operaţii, intensitatea luptelor nu a slăbit. Misiunea Strafe — pedepsirea prin raiduri masive de bombardament a oraşului Belgrad — a continua să producă ravagii şi pe 7 şi pe 8 aprilie. În umbra succeselor militare, unii din partenerii angajaţi în brutala invazie începeau să-şi definească şi ţelurile politice. Simptomatic, la Budapesta, ziarul Nemzeti Ujság publica o hartă a zonei de la confluenţa Tisei cu Dunărea, ca să înţeleagă toţi scepticii că Torontalul ar forma, pasămite, o unitate teritorială cu Bačka, prin traversul căreia grăbeau spre sud Armata a 3-a şi Corpul 1 motomecanizat ungare. La frontiera dintre Banat şi Oltenia tensiunile nu s-au agravat, dar trupelor de pe malul nordic al fluviului li s-a ordonat să interneze orice monitor iugoslav care va coborî în aval de Baziaş. [60])

În plan politic, la Bucureşti, în consecinţa comunicatului oficial din ajun, nu s-a înregistrat decît un fapt inevitabil în împrejurările date : într-o şedinţă a Consiliului de Miniştri, Alexandru Cretzianu a fost consiliat să se consulte cu departamentul internelor şi cu şeful S.S.I., Eugen Cristescu, spre a pune la punct o listă a străinilor care urmau a fi expulzaţi. O eventuală întrerupere a relaţiilor diplomatice cu ţara vecină nu a fost invocată. [61]) Dealtfel, ulterior, Avacumović şi-a regăsit guvernul plecat în exil şi în timpul tatonărilor româneşti în vederea încheierii unui armistiţiu cu aliaţii a mai avut un rol de jucat în raporturile României cu restul lumii.

Pe graniţă, ziua s-a scurs într-o linişte relativă pînă la orele 16,25, cînd o baterie iugoslavă instalată în zona pintenului de la vest de Moldova Veche a tras 21 de lovituri de tun asupra navelor româneşti acostate în port. O secţie de 75 mm din Regimentul 37 artilerie a deschis foc în replică, reducînd la tăcere tunurile instalate în vecinătatea castelului Brancović şi a ruinelor de la Golubatz. [62]) În restul Banatului, autorităţile militare româneşti erau îngrijorate mai mult de tendinţa germanilor de a cumpăra masiv alimente pe piaţa liberă, împotriva convenţiilor încheiate, trecîndu-le clandestin peste hotarele ţării. Un raport al generalului Gheorghe Potopeanu, datat 8 aprilie 1941, era edificator : Banatul era atunci principalul rezervor de alimente al ţării şi mai ales în această regiune cerea ministrul român al economiei să fie întărite organele vamale şi trupele de grăniceri. [63])

La fel, este demn de remarcat faptul că ziarele de la Bucureşti încă nu acordau incursiunilor iugoslave în spaţiul aerian românesc o importanţă exagerată. Deocamdată, a fost reluată o telegramă din ajun a corespondentului din Berlin al agenţiei italiene Stefani : germanii au luat act de bombardamentele iugoslave în Ungaria, Bulgaria şi România, considerîndu-le drept o provocare la adresa membrilor pactului tripartit. Au fost reluate şi o seamă de opinii din Messaggero, în spatele cărora se ascundea o intenţie certă de a-i atrage pe români în ostilităţi măcar pe cale propagandistică, dacă demersurile diplomatice eşuaseră. Cu acest prilej, s-a afirmat şi tendinţa de a se opera o distincţie între popoarele Iugoslaviei, războiul în curs fiind interpretat şi ca un conflict rasial. „Nu Iugoslavia era cel mai autorizat judecător pentru România — scria ziarul roman —, şi în nici un caz România nu era cel mai indicat subiect pentru

Execuţia unor civili în Iugoslavia

Partidul Comunist Iugoslav a trecut la organizarea grupurilor de partizani (primăvara anului 1941)

arătat de o familiaritate neașteptată cu ministrul român Grigore Gafencu, rugîndu-l să transmită generalului Ion Antonescu dorința Uniunii Sovietice de a imprima raporturilor cu România un caracter amical, așezîndu-le pe un temei de încredere. [68]) Faptul dovedea că refuzul românilor de a se angaja în ostilități era apreciat. Departe de a se implica într-o agresiune, România devenise din nou o țară de refugiu și adăpost. Mulți cetățeni iugoslavi, fugind din calea armatelor, s-au salvat trecînd frontiera pe teritoriul român. Mai tîrziu, la cererea guvernului de la București, prizonierii iugoslavi de origine etnică românească, capturați de germani și de italieni, au fost remiși autorităților militare din Timișoara. Stabiliți într-un cantonament din Cîmpia Română, după o scurtă perioadă de întremare, în iunie 1941, li s-a îngăduit să se reîntoarcă la casele lor. Faptul a avut o importanță mai mare decît i se recunoaște: în Banatul de vest și pe valea Timocului, cele mai mănoase regiuni agricole ale Iugoslaviei, recoltele nu au rămas pe cîmp. Deși țara vecină a încetat să mai existe ca stat unitar, împotriva agitației unor cercuri politicieniste din România, guvernul de la București a refuzat constant să se angajeze în gesturi ireparabile față de teritoriile iugoslave locuite de etnici români. Rațiunea de stat a prevalat în continuare înaintea oricărei tentații. Semnificativ este și faptul că regele Petru al II-lea, aflat în exil, într-o memorabilă emisiune a postului de radio Londra, a mulțumit României pentru atitudinea ei. [69])

o accentuare a amărăciunii cauzate ei prin recentele sacrificii teritoriale." Ca și cum guvernul Italiei și Mussolini, vezi Doamne, n-ar fi avut nici un amestec în sacrificiile invocate ! Atacurile aeriene iugoslave în cuprinsul teritoriului românesc, în concepția aceluiași ziar italian, nu s-ar fi putut explica decît prin dușmănia atavică a slavilor față de cei ce nu sînt de o rasă cu ei ! Și alte baliverne de același calibru. Adevărul fiind că Iugoslavia se apăra spre absolut toate punctele cardinale și în situația ei orice eroare de apreciere era posibilă. Ceea ce se întîmplase la Timișoara, Arad și Oravița decurgea din situația ingrată acceptată de autoritățile de la București. „Totuși, nu înțeleg cum iugoslavii au aruncat bombe asupra acestor orașe fără a preveni guvernul român — observa enigmatic Constantin I. C. Brătianu — și mă întreb dacă avioanele care au bombardat au fost într-adevăr iugoslave". [64]) Nu ar fi exclus ca în această întrebare să fi gestat o sămînță de adevăr. Viitorimii îi era propusă spre dezlegare o adîncă enigmă.

În aceeași zi, a sosit de la Milano la București, via Viena, scriitorul italian Curzio Malaparte, reporter militar al ziarului Corriere della sera, unul din marii mincinoși ai celui de-al doilea război mondial. De la București va pleca spre Timișoara, spre a-i ancheta asupra desfășurării evenimentelor pe refugiații din Iugoslavia. [65]) Împotriva adevărului, în cartea Kaputt va pretinde că a fost martor ocular al bombardamentelor de la Belgrad, acuzîndu-i pe iugoslavi că n-ar fi avut ceva mai bun de făcut, în ziua dintîi a tragediei lor naționale, decît să spargă vitrine și prăvălii. [66]) Totuși, întîmplarea cu adevărat memorabilă a acestei zile fierbinți avea să fie cunoscută abia peste ani și ani. La 8 aprilie 1941, un grup de cetățeni români a trecut clandestin frontiera, spre a se înrola voluntari în armata țării vecine. Jurnalul unuia dintre ei, Nicolae Velimir, ne asigură că cei 28 de tineri din Timișoara au participat efectiv la scurta campanie de apărare a Iugoslaviei împotriva forțelor de invazie. [67])

Nici miercuri, 9 aprilie 1941, nu a fost o zi ca oricare alta. Spre seară, la Moscova, cu prilejul unui dineu oferit de ambasada Japoniei, A. I. Vîșinski, adjunctul lui Molotov, s-a

Lupta popoarelor iugoslave împotriva cotropitorilor, condusă de comuniști, în toți anii războiului, a avut un ecou dintre cele mai largi în documentele și presa ilegală editată de Partidul Comunist Român. Mulți partizani iugoslavi au găsit adăpost și sprijin pe teritoriul român.

Mulți comuniști români au trecut clandestin frontiera și s-au angajat în formațiunile iugoslave de partizani. S-au consolidat astfel temeliile perpetuării unor raporturi prietenești între cele două națiuni, în ciuda vremurilor potrivnice, în conformitate cu tradițiile conviețuirii lor seculare.

Mihai Pelin

Note

1) Andreas Hillgruber, **Les Entretiens secrets de Hitler, septembre 1939 — décembre 1941**, Fayard, Paris, 1969, p. 15.

2) Alan Palmer, **L'Ecrasement de la Yougoslavie**, în **Historia Magazine** nr. 18, 22 februarie 1968.

3) Arhivele Statului București (A.S.B.), fond Președinția Consiliului de Miniștri (P.C.M.). dosar 335/1941, f. 133.

4) G. Călinescu, **Scrisori și documente**, Minerva, București, 1979, p. 95.

5) Erik Hansen, Note pe marginea cărții **Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu** de Andreas Hillgruber, Bundesarchiv, Militärarchiv, Freiburg, Bestand N. 229/3 (traducere după copie xerox din fondul documentar al A.M.A.N.).

6) * * * **Procesul marii trădări naționale. Stenograma desbaterilor de la Tribunalul Poporului asupra guvernului Antonescu**, Eminescu, București, 1946, p. 157.

7) A.S.B., fond P.C.M., dosar 481/1941, f. 6—8.

8) **Idem.**

9) **Idem.**

10) A.S.B., fond Ministerul Propagandei Naționale (M.P.N.), secțiunea Presa internă, dosar 702, f. 14.

11) Andreas Hillgruber, **Op. cit.**, p. 503—504.

12) A.S.B., fond P.C.M., dosar 481/1941, f. 6—8.

13) William L. Shirer, **Le Troisième Reich des origines à la chute**, vol. 2, Stock, Paris, p. 284—285.

14) Erik Hansen, Doc. citat.

15) v. Ion Stanciu, **Situația internă și externă a României în perioada septembrie 1940 — decembrie 1941 în noi surse documentare străine**, în **Revista de istorie**, tom 38, nr. 4, aprilie 1985.

16) Andreas Hillgruber, **Cum am scris cartea „Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu"**, în **Magazin istoric** nr. 4/aprilie 1985.

17) Erik Hansen, Doc. cit.

18) Andreas Hillgruber, **Les Entretiens...**, p. 509—510.

19) **Idem**, p. 505—506.

20) A.S.B., fond P.C.M., dosar 481/1941, f. 6—8.

21) **Idem.**

22) A.M.A.N., fond 948, dosar 1062 (Jurnal de operații al Marelui Stat Major, Frontul de Vest), f. 97.

23) *** **Politica externă a României. Dicționar Cronologic**, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 240.

24) Erik Hansen, Doc. cit.

25) **Idem.**

26) Andreas Hillgruber, **Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsche-rumänischen Beziehungen 1938—1944**, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1954, p. 125.

27) Andreas Hillgruber, **Les Entretiens...**, p. 508.

28) **Idem**, p. 522—526.

29) A.M.A.N., fond 948, dosar 713 (Extrase din directivele și instrucțiunile date de prof. Mihai Antonescu în ședințele comisiilor biroului păcii — iunie 1942 ; ședința din 16 iunie 1942).

30) **Idem.**

31) A.M.A.N., fond 948, dosar 1062, f. 99.

32) Alan Palmer, stud. cit.

33) A.M.A.N., fond 948, dosar 1062, p. 100.

34) *** **23 August 1944. Documente**, vol. I (1939—1943), Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 238—239.

35) Erik Hansen, Doc. cit.

36) **Idem.**

37) *** **Politica externă a României...**, p. 240.

38) Leonida Loghin, **Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie**, Editura Politică, București, 1984, p. 73.

39) A.S.B., fond M.P.N., secțiunea Presa internă, dosar 917, f. 13—17.

40) v. Eliza Campus, **Preludii ale actului istoric de la 23 August 1944**, în **Revista de istorie**, tom 32, nr. 8, august, 1979.

41) Arhiva Ministerului de Interne (A.M.I.), fond P.C.M., pachet 2, dosar 369 (Raport asupra activității grupării național-țărăniste și a lui Iuliu Maniu de la 1 septembrie 1940 pînă în prezent — mai 1943 — n.n.).

42) *** **23 August 1944. Documente**, vol. I..., p. 239—240.

43) A.M.I., fond P.C.M., pachet 2, dosar 369.

44) *** **Politica externă a României...**, p. 240.

45) Arhiva Ministerului de Externe, dosar 71/Germania, anul 1941, ianuarie—mai, vol. 82, Relații cu România, p. 224—226.

46) A.M.A.N., fond 1041, dosar 158, f. 41.

47) v. Ion Stanciu, stud. cit.

48) **Documents on German Foreign Policy 1918—1945** (D.G.F.P.), Series D., vol. XII, doc. 277.

49) A.M.A.N., fond 1 041, dosar 158, f. 12.

50) D.G.F.P., Series D., vol. XII, doc. 277.

51) **Idem**, doc. 276.

52) *** **Relații internaționale în acte și documente**, vol. II (1939—1945), Editura didactică și pedagogică, București, 1976 p. 85.

53) A.M.A.N., fond 1 041, dosar 158, f. 12.

54) v. Titu Georgescu, **Procesul de la Nürnberg (I), Expunerile introductive ale acuzatorilor principali din partea S.U.A., Marii Britanii, Franței, Uniunii Sovietice**, în **Magazin istoric** nr. 9/1970.

55) Erik Hansen, doc. cit.

56) A.M.A.N., fond 948, dosar 1062, f. 101—102.

57) **Curentul** din 8 aprilie 1941.

58) v. William Marin, **Din relațiile mișcărilor de rezistență antifasciste din România și Iugoslavia. Românii n-au lipsit din acest front al demnității și libertății**, în **Magazin istoric** nr. 8/1974.

59) A.S.B., fond M.P.N., secțiunea Presă internă, dosar 513, f. 217.

60) A.M.A.N., fond 948, dosar 1062, f. 103.

61) A.S.B., fond P.C.M., dosar 335/1941, f. 200.

62) A.M.A.N., fond 948, dosar 1062, f. 103.

63) A.M.A.N., fond 1000, dosar 99, f. 45—46.

64) * * * **23 August 1944. Documente**, vol. I..., p. 243—244.

65) A.S.B., fond M.P.N., secțiunea Propagandă, dosar 2585, f. 3.

66) Curzio Malaparte, **Kaputt**, Le Livre de Poche, Paris, 1961.

67) v. William Marin, stud. cit.

68) Platon Chirnoagă, **Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice. 22 iunie 1941 — 23 August 1944**, Editura „Carpați", Madrid, f.a., p. 67.

69) Radu R. Rosetti, **1942—1943. Țara s-a împotrivit mereu**, în **Magazin istoric** nr. 10/1982.

Poeme de Nicolae Dan Fruntelată

SCRISORI DIN ATAVIA

Februarie

Noaptea a venit pe la noi
februarie — cap de ciine
ochii lui de ger ne-au privit
intr-un colț al inimii stătea vînătorul
el nu s-a temut
pentru că tocmai sfîrșise
printr-un desen complicat
să ucidă cuvintul lup
il aducea auzului nostru
răstignit și insîngerat
atunci l-a simțit februarie
și s-a pus pe lătrat
atunci s-a umplut noaptea
de o pîndă ciudată
eu am început să-ți scriu
umbra mea, străbuna mea
vis tîrziu aproape viu
a fost odată ca niciodată.

Descîntec

Unde-i floarea soarelui
unde-i sora mea
unde sint salcimii
unde-s prietenii mei ?
De-o fi de uitare
să crape cuvintele
să se usuce vocalele
să rămînă chipul lor
luminat și ars de dor
iar de n-o fi decît
lungă și lină tăcere
lasă-le pre toate
intristării noastre
clipei care piere
lasă intrebarea
să se stingă iar
unde sint neunde
glasul meu amar

Vidra

Bate vintu' demăneață
copca Dunării mi-ngheață
și n-am unde mă-nturnare
inema a moarte doare
că nu-s mreană prea vicleană
să-i fac vieții din sprinceană
că nu-s somn să-i fiu eu domn
să nu-mi pese că mă-ntomn
ci sint vidra fără nume
care s-a pierdut prin lume
prea vinată ca să scape
'n albele păduri de ape
Bate vintu' demăneață
copca Dunării mi-ngheață
și n-am unde mă-nturnare
inema a moarte doare

Glonț orb

Din cerul sudului a căzut un cocor
ce tristă și absurdă vînătoare
imi filfiia prin singe amintirea lui
o, dimineața asta cum mă doare

nu-l pot opri din acest ultim zbor
nu știu cuvîntul care se cuvine
încep să cred că dinadins s-a tras
că glonțul orb mai umblă după mine

prea multă toamnă gîlgîie în aer
în vorbe e prea multă despărțire
s-au tors din lacrimă și ne'ndurări
pentru acei ce sînt, cămăși de mire

în vis eu l-am simțit cum căuta
un sat anume unde să se-aline
încep să cred că dinadins s-a tras
că glonțul orb mai umblă după mine.

Balada cocorului

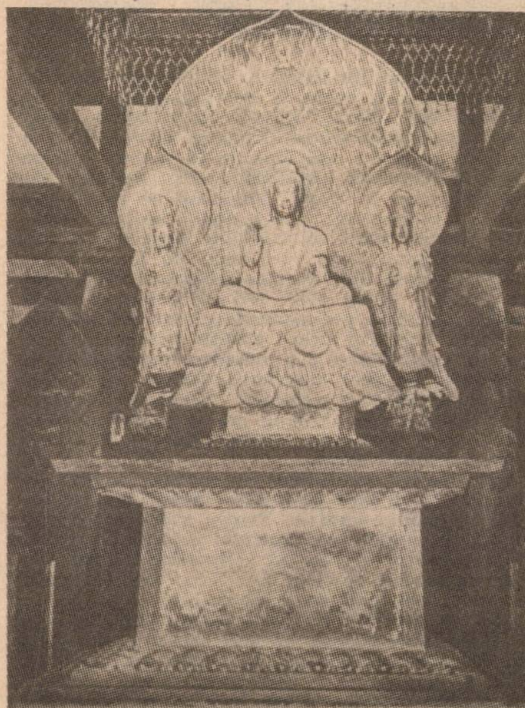
Pentru tine, pentru tine
iar n-o să mai fie vară
că mi te-au legat în norduri
te-a lovit o stea amară

timpla lumii-nnegurată
iar miroase a pelin
visul ți-e o trudă lungă
iară somnul prea puțin

spune-le, de pot, să uite
și să plece-n steaua lor
să n-audă ce le strigă
singuratul de cocor

e o casă, e o vîrstă
unde numai tu trăiești
ca-ntr-un lagăr al speranței
ca un scurt „a fost odată“
în nescrisele povești

TEZAURUL JAPONEZ de la SHŌSŌIN

acă aruncăm o privire pe harta Japoniei, sîntem frapaţi îndată de numele a numeroase localităţi cu rezonanţă istorică. Convulsiile sociale, evenimentele religioase şi ale artelor s-au înscris în memoria aşezărilor omeneşti, strălucitoare uneori prin rămăşiţele lor arheologice, biruitoare alteori asupra timpului prin arhitectura

care a dăinuit. În Japonia, una dintre localitățile cu cea mai veche și convingătoare forță de sugestie este Nara. Situată în preajma altor două orașe importante, Osaka și Kyoto, Nara a fost, în urmă cu mai bine de 12 veacuri, prima capitală imperială „stabilă“ pentru aproape 100 de ani. Pînă la Nara, împărații ce urcau pe tron își construiau cîte o nouă capitală, părăsind vechiul sediu al palatului imperial, socotit nefast. Pentru Nara s-a ales un loc adecvat, potrivit principiilor geomanției chineze din epoca dinastiei Tang (618—907). Modelul de alcătuire a străzilor, perpendiculare una pe cealaltă, alegerea nordului drept poziție firească pentru palatul suveranului și a sudului pentru cartierul oamenilor de rînd, înscrierea porților în același concept riguros al punctelor cardinale, precum și alte detalii de „urbanistică“ a vremii, proveneau de la Chang-an, vestita capitală de atunci a împăraților chinezi.

Din epoca strălucirii imperiale a Nara-ei (sec. VIII) se mai păstrează cîteva din numeroasele temple budiste. Pentru valoarea inestimabilă în descifrarea gustului artistic al epocii și al geniului creator al artizanilor niponi, cel mai de seamă vestigiu din Nara rămîne, însă, Tezaurul Imperial de la Shosoin.

Mai fiecare popor își are înregistrată, în frumusețea unor obiecte de artă sau în texte scrise, dimensiunea spiritualității sale străvechi pe care a încercat să o ocrotească și să o perpetueze prin tradiție. Poate că nici un alt popor nu a păstrat, așa cum au făcut-o japonezii, într-un spațiu atît de restrîns ca la Shosoin, atîta semnificație istorică, bogăție estetică, încărcătură civilizatorie, grăitoare ca un simbol total al puterii geniului creator nipon.

Ce este Shosoin ? Construcția reprezintă izbînda unei arhitecturi gîndită și realizată în lemn. Material perisabil prin definiție, lemnul a constituit în arhitectura niponă singurul element folosit pentru ridicarea palatelor, templelor și sanctuarelor, a locuințelor nobilimii și a oamenilor de rînd. Ne gîndim, de pildă, la ușurința prelucrării și a transportului lemnului în raport cu piatra, la realizarea mai lesnicioasă a unor structuri „ușoare“ și „elastice“, mult mai adecvate unui sol zguduit frecvent de seisme, sau la faptul că lemnul se găsea din abundență într-o țară pe trei sferturi acoperită cu păduri, deci era un material relativ ieftin. Totuși, atunci cînd arhitecții concepeau construirea unei clădiri importante, vreun templu budist sau vreun palat, alegerea soiului de lemn se făcea cu grijă. De preferință se căutau esențele dure, rezistente la eroziunea timpului, sau cele care dezvăluiau pe secțiune o structură frumoasă, un „miez“ în care fibrele trunchiului să se orînduiască într-un desen semnificativ, abstract, sau asemănător caligrafiei ideogramelor ; le stăteau la îndemînă pinii, cedrii, chiparoșii, criptomerii.

onstrucția ce adăpostește tezaurul imperial Shosoin este simplă, ca formă, asemănătoare magaziilor atașate fiecărei gospodării, destinate în mod obișnuit depozitării alimentelor, obiectelor de preț, hainelor etc. Asemenea magazii s-au construit mereu și s-au modelat apoi, începînd cu sec. XVIII, în stilul arhitectural denumit azegura, adică al caselor-depozit. Structura la Shosoin e alcătuită pe un schelet din 40 de stîlpi masivi sprijiniți pe suport de pietre. La înălțimea de 3 m deasupra solului, pe stîlpii menționați, stă așezată construcția propriu-zisă. Faptul că întregul efafodaj se află deasupra pămîntului conferă construcției un aspect de suplețe, dar dezvăluie în același timp gîndirea arhitecturală niponă de la acea vreme, în fapt o reminiscență moștenită prin tradiție, a modalității de a se construi în zone lacustre. Poporul japonez s-a format și din elemente migrate în neolitic din mările sudului (populații malaieziene și polineziene) obișnuite să locuiască în asemenea regiuni. Avantajele sînt ușor de sesizat pentru Japonia, unde umezeala e destul de prezentă, țara fiind supusă capriciilor climei musonice, bînduită de uragane, taifunuri, și copleșită de un regim pluvios abundent. În plus, ridicarea pe piloni a caselor ferea construcțiile de dăunători biologici (carii de lemn, rozătoare etc.).

Forma dreptunghiulară, alungită, cu dimensiunile 33,1/9,4 m, a Shosoin-ului rezultă din alcătuirea simplă a celor patru pereți. Fiecare perete e construit din bîrne groase de lemn, tăiate triunghiular pe secțiune și îmbucate la colțuri cu măiestrie în așa fel încît să realizeze o încrucișare de lemn pe lemn. Deși partea din afară a peretului apare ondulată — buștenii rămîn nefasonați la exterior — înăuntru lemnul este neted, chiar lucios, perfect finisat. Amănuntele de tehnică a construcției nu sînt de prisos, ele au scopul de a ușura înțelegerea unuia din mecanismele de protecție a clădirii, căci pe-

reţii devin astfel izotermi. Circulaţia aerului din afară înăuntru şi invers se face liber prin spaţiile minuscule dintre bîrne, ceea ce permite buna aerisire şi uscăciune din interior ; mucegaiul, una din ameninţările posibile, nu se mai dezvoltă. În caz de ploaie sau de vreme umedă, lemnul trunchiurilor se dilată, obturînd şi cele mai mici spaţii din perete, iar interiorul rămîne uscat. Această tehnică a ocrotit sute de ani valorosul tezaur din cele trei săli de la Shosoin. O singură dată pe an, pentru cîteva zile, se procedează la aerisirea clădirii, perioadă cînd scara şi veranda stau deschise. Tot atunci, tezaurul este accesibil unui număr foarte restrîns de vizitatori, în principiu specialişti, cercetători de artă, istorici.

Clădirea Shosoin-ului, cu cele trei porţi ale sale de la intrare, dintre care două au cîte un nivel, iar a treia două nivele, se află situată în apropierea Marelui Templu de Răsărit (Todaiji), iar grija constructorilor din sec. VIII a fost aceea de a armoniza înfăţişarea simplă a contururilor ei cu peisajul natural din jur, echilibrînd volumele şi topind formele într-un întreg coerent, potrivit unei estetici ce avea să se limpezească mai tîrziu în cîteva principii fericit particularizate. Ne referim îndeosebi la pasiunea pentru natură (mono no aware), la simplitatea elegantă (sabi) şi la gustul pentru linişte, pentru calmul senin (wabi).

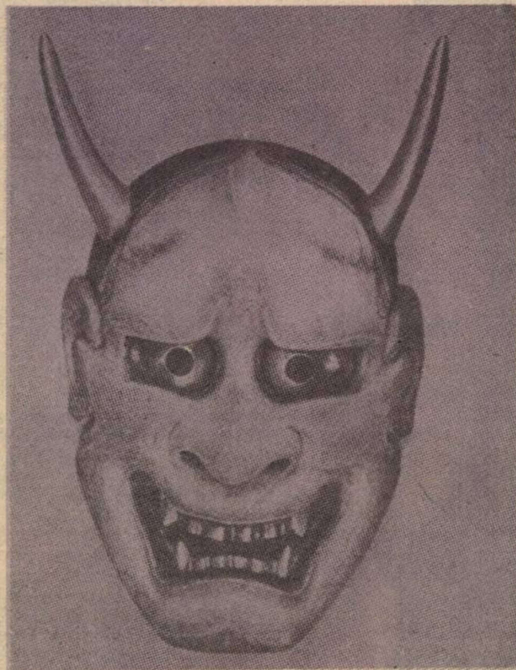
Prilejul favorabil construirii unui asemenea depozit de obiecte de artă s-a ivit ca o necesitate atunci cînd, în anul 752, a avut loc unul dintre cele mai spectaculoase evenimente budiste din istoria veche a Extremului Orient, şi anume, ceremonia de dezvelire şi sacralizare a statuii din bronz, cunoscută sub numele

Marele Buddha (Dai Butsu) de la Nara. Obiectele de artă şi de cult ce au slujit la ceremonie, veşmintele bonzilor şi numeroase alte obiecte, după festivitate au fost depuse la Shosoin.

O scurtă incursiune istorică în trecut se impune de la sine. În acea epocă, denumită era Tempyo (725-794), aparţinînd perioadei Nara, suverani ai Japoniei au fost împăratul Shomu (a trăit între 701-756 şi a domnit între 724-749) şi împărăteasa Koken (a trăit între 718-770 ; a domnit prima oară între 749-758 şi a doua oară, sub numele Shotoku, între 764-770). Shomu, budist înflăcărat, a dat un decret în 741 prin care hotăra să se construiască în fiecare provincie cîte un templu principal (Kokubunji) şi cîte o pagodă cu 7 nivele, iar la fiecare templu să se afle 10 cópii ale Sutrei Lotusului (Hokke-kyo). Shomu insuşi s-a delectat copiind în litere aurite texte aparţinînd acestei sutre. Acelaşi decret stabilea ca la Nara, în capitală, să se înalţe un templu, ca sediu şi cartier general al budismului, devenit religie de stat în Japonia, templu dedicat lui Buddha Lochana (în japoneză, Roshana). Acesta a devenit Todaiji. El s-a mai numit şi Marele Templu Kegon deoarece era centrul sectei Kegon, una dintre cele mai importante 6 secte budiste din Nara (Hosso, Ritsu, etc). Kegon îşi baza doctrina pe Sutra Avatamsaka ce pretindea că Shaka (Shakyamuni), Buddha istoric, este doar o manifestare a cosmicului şi omniprezentului Buddha Roshana (în sanscrită, Vairocana). Deşi fondat în 743, lucrările templului au început în 747, iar marea sală menită să adăpostească statuia lui Buddha a fost terminată în 751. Au mai fost necesari alţi 10 ani pentru a desăvîrşi decoraţiile ornamentale.

În totalitatea sa, Todaiji constituia un ansamblu uriaş de mai multe construcţii (circa 30) înmănunchiate într-un amplasament de formă pătrată, avînd 500 m pe latură. Printre construcţiile importante de atunci menţionăm Kondo (Sala principală), to (pagodele), Kodo (Sala de lectură), Chumon (Poarta principală), Nandaimon (Poarta de sud), Hokkedo (Sala Lotusului), diferite alte capele, oratorii, oficii, precum şi Shosoin. Sala principală se mai numea şi Daibutsu-den. Ea avea iniţial 46 m înălţime şi 94 m lungime. De-a lungul timpului a ars de două ori, dar o fost reconstruită în 1190 sub auspiciile lui Minamoto Yoritomo (1147-1199), cu fonduri adunate din întreaga Japonie. Ultima restaurare a avut loc în 1709. Ceea ce a rămas astăzi, deşi e doar 2/3 din clădirea originală, ca dimensiune este încă cea mai mare construcţie de lemn aflată sub un singur acoperiş din lume. Ea are la intrare un lampion octogonal (hakkaku-doro) alcătuit din panouri de bronz ajurat, ilustrat cu chipuri de muzicieni (onjo-bosatstu). Sala Lotusului adăposteşte o statuie din argilă a lui Brahma (în japoneză, Bonten). La Marea poartă de sud se află două figuri gigantice de paznici, impresionante atît prin înfăţişare cît şi prin dimensiune. Statuile au fost create în 1203 de celebrii sculptori Unkei şi Kankei, cu ajutorul altor doi sculptori şi a 16 asistenţi. Paznicii măsurînd 8,6 m în înălţime, sînt identificaţi cu Kongo Rikishi cu vajra în mînă (vajra era un sceptru sacerdotal sau un fulger purtat de făpturile fantastice ale mitologiei indiene). Statuile din argilă erau intens colorate, miinile în cafeniu, panglicile ornamentale în alb, pielea în roşu, hainele în nuanţe diferite, inclusiv în auriu. Tot la Todaiji se află turnul cu clopot imens, avînd două porţi păzite de un Nio sculptat în sec. XI.

ncă din anul 735 împăratul Shomu, mîhnit de epidemia de variolă care a secerat numeroase vieţi, s-a hotărît să ridice o statuie lui Buddha Roshana, pentru a obţine îndurarea sfîntului. O răscoală din vestul ţării, dar şi alte cauze, au amînat realizarea proiectului pentru cîţiva ani. O primă statuie începută în 744 a

trebuit să fie abandonată. În 747 s-a început lucrul la altă statuie sub supravegherea unui sculptor descendent coreean ; statuia de bronz aurit a fost terminată în 749. Ea avea peste 16 m înălţime şi îl reprezenta pe Roshana aşezat pe un lotus gigantic drept piedestal. Haloul din jurul personajului principal era şi el enorm, acoperit cu statui mai mici (Buddha, Bodhisattva, alţi sfinţi), în timp ce petalele lotusului erau gravate cu scene din cele 25 de înfăţişări ale existenţei, cu chipuri de făpturi celeste şi pămîntene, toate aflate în adoraţie faţă de figura centrală. Aurirea s-a făcut cu metal descoperit pentru prima oară în Japonia, la Mutsu. Statuia a suferit în timp cîteva degradări, mai ales din pricina incendiilor. Capul a fost refăcut în sec. XVI. Ceremonia dezvelirii statuii a avut loc în 752 în timpul domniei împărătesei Koken. Fostul împărat Shomu, între timp abdicat (749), se călugărise sub numele Shami Shoman. Eveniment de seamă, ceremonia a adunat la Nara, se spune, mii de călugări budişti şi adoratori veniţi din întreaga Japonie, dar şi din China, Coreea, India, şi Asia centrală. Călugări porniţi din vreme, chiar cu multe luni de zile înainte de ceremonie, au străbătut spaţii imense, îndurînd greutăţile celebrului Drum al Mătăsii, călătorind în caravane ameninţate de primejdii din cele mai diferite. După 552, acceptat în mod tradiţional ca an al introducerii oficiale a budismului, la două veacuri distanţă, Japonia devenea, pentru o scurtă perioadă, capitala budismului. Nara era pregătită pentru marea sărbătoare cum nu se putea mai bine. Împărăteasa a organizat aşezăminte de milostenie şi de tămăduire a celor bolnavi. O legendă pretinde că însuşi Buddha s-a deghizat într-un lepros şi a mers să se lecuiască într-una din bolniţele împărătesei.

Ceremonia s-a desfăşurat în Marea Sală, decorată orbitor de la tavan pînă la stîlpii de susţinere, cu risipă de ornamente, podoabe, flamuri aurite, candele care luminau altarele şi nişele. În centrul sălii se afla, bine înţeles, statuia lui Buddha. Au avut loc diferite ritualuri

presărate cu dansuri, acompaniate de muzică provenită din diferite părţi ale Orientului, din India, Annam, China, Coreea, Japonia. Fostul împărat Shomu s-a aşezat, fapt neobişnuit, cu faţa îndreptată spre nord, spre statuia lui Daibutsu (Marele Buddha), ca un supus faţă de suveranul său. De regulă, împăraţii niponi şedeau numai cu faţa spre sud, spre oamenii de rînd. Mai mult decît atît, la ceremonie, Shomu s-a declarat „slujitor al celor Trei Tezaure ale Budismului". Nicicînd, în viitor, vreun alt împărat nu se va mai umili astfel faţă de biserică.

Imediat după ceremonie şi după toate festivităţile adiacente, întreaga recuzită (obiecte de cult, panouri decorative, obiecte de artă etc.) a fost depozitată la proaspăt construitul Shosoin. Acestui tezaur, şi aşa destul de bogat, i s-au mai adăugat în 756, imediat după moartea lui Shomu, obiectele sale personale, atît cele din timpul ceremoniei din 752, cît şi cele folosite de el zilnic. Donaţia a făcut-o împărăteasa consoartă Komyo Kogo (701-760) împreună cu un catalog (inventar) care s-a pierdut, căci 12 secole mai tîrziu a fost necesară o nouă înregistrare a obiectelor. La moartea lui Komyo s-au adus şi obiectele ce i-au aparţinut.

Astfel constituit, tezaurul de la Shosoin are un conţinut extrem de variat, exotic, numărînd peste 3000 de obiecte din sec. VIII şi chiar dinainte. Shosoin este ilustrativ pentru zestrea de artă a erei Tempyo, epocă de aur a artei budiste în Japonia. Dar nu numai atît. Tezaurul este la fel de reprezentativ pentru arta creată la distanţe mari de Japonia, căci printre obiectele existente unele provin din China dinastiei Tang, altele din India, Persia, Grecia, dezvăluind trăsături estetice ale artei greco-budiste, hinduse, bizantine, persane etc. Unele obiecte create în Japonia imitau cu fidelitate maniera celor străine pînă la imposibilitatea de a le distinge de modelele originale, mai ales de cele chineze sau coreene.

ste dificil de făcut o ierarhizare valorică a tezaurului. Se pare totuşi că cele mai valoroase, prin raritatea lor, ar fi picturile. Există un paravan alcătuit din 6 panouri acoperite cu picturi ce ilustrează frumuseţile feminine ale oraşului Nara, plimbîndu-se într-un crîng pe sub pomi. Lucrarea este realizată sofisticat, după modelul chinez al dinastiei Tang, culorile aplicate sînt delicate, atît pentru chipuri, pielea miinilor, cît şi pentru căptuşeala mînecilor de la kimonouri. Păsările pictate stau în pomii înfloriţi, dar se răsfaţă şi pe îmbrăcămintea doamnelor de la curte. Figurile feminine respectă idealul de frumuseţe chinez, adică sînt rotunde, plinuţe, cu sprîncenele bine creionate, cu obrajii rotofei, prosperi, cu ochii oblici şi gura mică, buzele intens roşii, iar bărbia şi gîtul cărnoase. Coafurile sînt îngrijite. Hainele, larg desfăcute, poartă podoabe originale de o bogăţie decorativă uimitoare. E o pictură de peisaj, cu oameni şi animale în acelaşi timp. Se mai găseşte, de asemeni, un rulou cu subiect religios pictat în maniera e-ingakyo, datînd din sec. VIII, reprezentînd reîncarnările lui Buddha. Alte panouri pictate, mai mici, vreo 100, redau în vechiul stil chinez sau în cel coreean Kudara, peisaje, palate, copaci, vegetaţie, flori, păsări. Pe un stindard religios, un Bodhisattva aşezat

este pictat în linii simple din tuş. Picturi se mai întîlnesc şi pe instrumentele muzicale, îndeosebi acelea de tip biwa, cu peisaje montane, la fel ca şi pe cutiile de lac.

Obiectele meşteşugite în tehnica lacului (uscat) sînt excepţionale. Se găsesc cutii de forme şi mărimi diferite din lac aplicat pe lemn, bambus, stofă sau piele. Tehnica rafinată a lacului este prezentă prin cîteva dintre tipurile particulare : hyomon (cu includerea foliilor de aur), raden (cu sidef), yushoku sau mitsuda-e (cu desene în ulei colorat) sau rantai (lăcuire a unui suport de nuiele împletite). Lacul mai era folosit la acoperirea instrumentelor muzicale, iar pe fondul de lac se incrustau desene în aur, argint, perle, ulei. Motivele desenelor, de o eleganţă desăvîrşită, redau flori, păsări, pomi, chipuri omeneşti mitologice şi legendare, sau animale fabuloase, imaginare (phoenicşi, dragoni). Toate aceste obiecte din lac de la Shosoin aveau să inspire pe artiştii de mai tîrziu în creaţia lor. Un exemplu ar fi sculptorul Kiuchi Kihachi (1827-1902). Printre cei care au restaurat vasele de lac de la Shosoin şi care au avut astfel prilejul să studieze tehnica lor străveche a fost artistul în lac Matsuda Gonroku (n. 1896).

Ţesăturile păstrate în tezaurul de la Shosoin oferă o varietate uimitoare de mătăsuri, voaluri, textile vopsite prin diferite tehnici (prin pictare, prin imprimare, cu ajutorul cerii) încă în uz şi astăzi, brocarturi, eşarfe, centuri, papuci etc. Ţesăturile din cînepă erau desenate în tuş, cu trăsături viguroase, sigure. Remarcabile sînt ţesăturile de influenţă persană sassanidă, cu desenele lor tipice, foarte caracteristice prin subiect, aşa numita vînătoare de lei, în care patru călăreţi, cu arcuri şi săgeţi, încălecaţi pe cai înaripaţi, sînt aranjaţi în medalion în jurul arborelui vieţii. Marginea circulară a medalionului prezintă un desen perlat, iar spaţiul dintre perle e decorat cu lotuşi sau alte flori. În mod cu totul surprinzător, s-a păstrat în tezaur o placă gravată din sec. VIII destinată imprimării ţesăturilor. Varietatea ţesăturilor poartă denumiri speciale : rokechi (imprimeuri în culori), surimon (imprimeuri în desene), sagara nui (ţesături în puncte înnodate), Kusari nui (ţesături în lanţ), aya (împletituri în mătase), tsugure nui (broderii şi tapiserii), tate nishiki (decoraţii pe lanţ), yoko nishiki (decoraţii pe tramă), ungan (cu motive în degradeuri).

Dintre sutele de obiecte metalice, merită amintite frumoasele oglinzi de bronz, dar chiar şi ustensilele de bucătărie (cuţite, linguri) sau cele agricole (pluguri) pentru valoarea lor documentară. Există vase de argint gravate în special cu scene de vînătoare, sau o tavă de argint aurit avînd ca motiv decorativ un ren. Mai există un vas de cupru aurit cu încîntătoare desene de înţelepţi aflaţi într-un peisaj vegetal. Tot din metal se găsesc 54 de săbii de tipul tachi (sabie dreaptă, lungă, cu ascuţişul pe o singură parte, armă a viitorilor samurai, astăzi doar obiect de artă), datînd din sec. VIII, create probabil de Amakuni din provincia Yamato, celebru făuritor de săbii. Există şi săbii mai scurte de tip katana, cu lama uşor încurbată. Pe feţele lamelor sau pe mînere se descifrează tehnici ornamentale uimitoare, incrustaţii, lăcuiri, ajurări, cizeluri. La Shosoin întîlnim numele a doi meşteşugari în metal, cel al gravorului Ko Kasamaro (incrustat pe un obiect metalic de artă) şi cel al turnătorului Hata Okuni (într-un document scris).

Ceramica este reprezentată de exemplare magnifice, vase în trei culori (san-sai), verde, galben, alb, caracteristice epocii Tang, venite în Japonia prin statele coreene Silla (Shiragi) şi Po-hai. Obiectele ceramice erau rituale, aşa cum rezultă dintr-o inscripţie aflată pe una din piesele de la Shosoin. În afară de această olărie, se mai găsesc şi vase de sticlă.

De o valoare inestimabilă sînt măştile pentru dansurile Gigaku desfăşurate la ceremonia din 752. În număr de 164, după unii, sau de 147 după alţii, aceste măşti acopereau în întregime chipul dansatorului. Gigaku era un dans sacru originar probabil din Asia centrală (Turkestan), din Tibet sau din India. Lucrurile nu sînt încă pe deplin lămurite. Chipurile măştilor de Gigaku reprezintă cel mai adesea fiinţe fantastice, cu nasuri lungi, groteşti şi expresii stranii. Unele dintre ele ilustrează pe Garuda, creatura ciudată, asemănătoare unei păsări care populează mitologia indiană. Trăsăturile chipului sînt exagerate, dramatice, în contrast evident cu figurile senine ale sculpturilor budiste. Dintre măştile Gigaku, 9 poartă înscrise pe ele numele creatorului lor, Shori no Uonari, iar ca dată de fabricare anul 752, cel al ceremoniei de la Todaiji (Kaigen kuyo). Una din cele 9 măşti semnate este din lac uscat, restul din lemn cioplit. Un alt făuritor de măşti Gigaku a fost Shori no Tatsugimaro, pictor şi sculptor din clanul Shori no Uonari.

Printre alte obiecte găsite la Shosoin ar trebui menţionate ustensilele pentru scris, stemele, blazoanele, uneltele de ceremonie, varietăţile de tămîie şi medicamente, cărţi, hărţi, accesorii pentru cusut, monede, pietre preţioase şi tot felul de alte ustensile utilizate în timpul slujbelor budiste. De o însemnătate fascinantă sînt

însă cîteva texte caligrafiate de mîna suveranilor. Din caligrafia consoartei imperiale Komyo Kogo s-au păstrat două texte. Primul, intitulat Gaku ki ron (Yue Yi lun) este un rulou scurt de numai 25 cm şi 43 de rînduri. Yue Yi era un fost ministru al statului chinez Yan (Yen) din perioada Regatelor Luptătoare (221 î.e.n.). Textul tratează despre acest ministru. Scrisul reprezintă o copie după textul caligrafului chinez Wang Xizhi (321—379), aşadar un exerciţiu de caligrafie al împărătesei care semna însă pe rulou cu modestie ca „a 3-a fiică a lui Fujiwara, în ziua a 3-a a lunii a 10-a din cel de al 16-lea an al erei Tempyo" (corespunzător anului 744). Al doilea rulou, mult mai lung, are aproape 6 m şi este copia făcută de suverană după Dujia licheng zushu yaolue a scriitorului chinez Du Zheng Zang din perioada dinastiei Sui-tîrzie şi Tang-timpurie (sec. VII). Conţinutul este un schimb de scrisori cotidiene. În prima jumătate se dezvăluie cunoştinţele caligrafice în maniera lui Wang Xizhi, dar în partea a doua împărăteasa a dat expresie stilului personal, despovărat de rigorile maestrului.

Împăratul Shomu a lăsat şi el un rulou scris de mîna proprie (zasshu), lung de 21,35 m. Conţinutul constă într-o selecţie de 145 poeme chineze cu subiect budist, extrase din poemele chineze ale perioadelor Celor Şase Dinastii, Sui şi Tang (sec. V — sec. VIII). La sfîrşitul ruloului stă scris : „completat în a 8-a zi a lunii a 9-a din al 3-lea an al erei Tempyo" (731). Stilul dezvăluie influenţa caligrafului chinez Chu Suiliang (596—659).

Desigur, la Shosoin mai există numeroase obiecte demne de a fi descrise şi analizate. Aşa, de pildă, un basorelief din marmură, sculptat în manieră bizantină, iscă întrebări la care nu e uşor de dat răspuns. Obiectele de bambus au ispitit pe numeroşi meşteşugari ; i-au fost accesibile pentru studiu vestitului maestru în bambus Shono Shounsai (1904—1974) care a funcţionat la tezaur ca supraveghetor al acestor obiecte.

aponezii, statornici păstrători ai tradiţiilor în artă, s-au folosit de modelele străvechi pentru a da un suflu nou creaţiei contemporane. În perioada Nara, îndeosebi în era Tempyo, s-a conturat „stilul naţional" al arhitecturii nipone. Aşa se explică poate de ce după modelul clădirii Shosoin-ului s-a construit noul Teatru Naţional (Kokuritsu gekijo) în anul 1969. Dar nu numai japonezii beneficiază de moştenirea lor. E suficient să subliniem faptul că templele din Nara sînt monumente cheie în descifrarea stilului arhitecturii budiste chineze vechi, sau că pictură chineză din sec. VIII nu se mai află nicăieri în lume decît la Shosoin.

Fiind proprietate imperială, Shosoin-ul nu are un program muzeistic obişnuit. Accesibilitatea lui restrînsă a făcut ca asupra conţinutului să existe o permanentă incertitudine şi să permită speculaţii. În ciuda inventarelor şi a listelor de obiecte înregistrate în timp, dăinuie încă un mister, bine întreţinut, de altfel, asupra restului de obiecte existente. Cînd şi cînd se petrec pe neaşteptate aşa-zise „descoperiri", date publicităţii cu suficientă abilitate pentru a stîrni întotdeauna un interes imens.

Dacă socotim că tezaurul de obiecte de la Shosoin nu e decît o infimă parte din ceea ce s-a creat în epocă, realizăm adevărata bogăţie şi varietate a preocupărilor artistice din perioada Nara. Maturitatea lor artistică e suficient de convingătoare pentru a ne uimi mereu.

Octavian Simu

KARATE
ARTA NONVIOLENȚEI

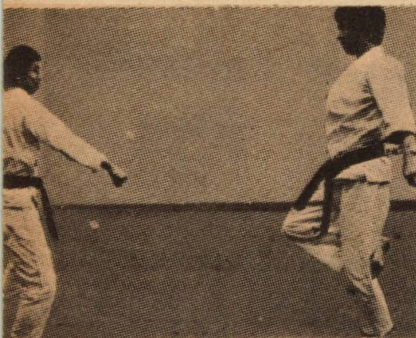
Okinawa

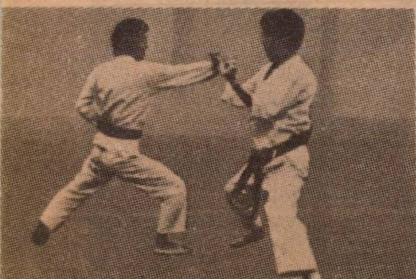
hinezii sînt cei ce au botezat șiragul de insule care șerpuiește între extrema sudică a Japoniei și Taiwan (Formoza), lungul arhipelag Ryu-Kyu, care culminează prin spectacolul natural în insula Okinawa — o șiră pietroasă, montană, uneori terasată, alteori abruptă, o coardă noduroasă lungă de 100 kilometri și lată între 4 și 30 kilometri. Din punctele înalte ochiul vede spre vest Oceanul Pacific, iar spre est Marea Chinei în același timp ; iar spectatorul are sentimentul plutirii pe această nawa = coardă, învăluită de munți păduroși sprijinindu-se în golfuri și în coaste de corali. Un peisaj spectaculos, dar potrivnic omului ; musonii, uraganele, căldura toridă au solicitat omului de aici multă tenacitate, voință, inteligență și ingeniozitate în muncile sale zilnice. Dar ca peste tot populația insulei a trăit mereu sub spaimele invaziilor și s-au apărat cu miinile goale ori cu uneltele de lucru. Cotropiți cînd de chinezi, cînd de japonezi, locuitorii insulei au căutat forme de apărare prin arta karate-ului ori ko-budo (sai, bo, nunchaku, kama, tonfa, chimbe, etc.), tehnici secrete care se predau ca o ștafetă de la maestru la ucenic prin școală și viu grai.

Morfologia etnică a insularilor reține aportul japonez ca ultimul element, intrat în secolul al XIV-lea, cînd casta militarilor rîvneau să supună insula, pentru datele ei strategice naturale, fiind, în același timp, o vamă pentru toate navele chineze, filipineze, coreene, o tentație pentru vasele piraterești, o geografie în care toate culturile orientale își vor lăsa prisosul care mai tîrziu va rodi din plin. Pînă în secolul al XIII-lea insula era împărțită în clanuri rivale. Primul rege, Shunten, va construi primul sistem fortificat de apărare, dezvoltînd o clasă războinică autohtonă. Un secol mai tîrziu, regele Satto depune jurămînt de credință regelui chinez Ming, vreme în care relațiile comerciale ale insularilor se dezvoltă cu China, Coreea, Jawa,

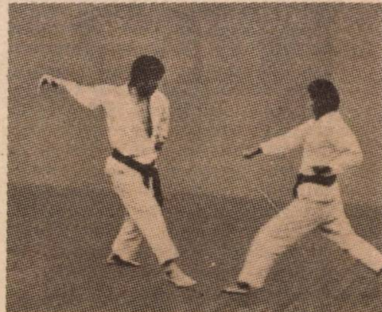

Japonia, Sumatra, cu India și lumea arabă. În această epocă regele Ming trimite în Okinawa meșteșugari și artiști, cele „36 de familii", cum spun documentele, printre care cu certitudine erau și cunoscători de Zu-kempo și Chuan-fa, primele forme de box chinezesc de la Shaolin.

Geneza

rașul Kumemura, vatra emigranților chinezi, se dezvoltă. Alături, alte orașe Shuri, Tomari și Naha au același destin. În acest spațiu se conturează legile artelor marțiale. Istoricii atribuie regelui Sho Hashi (1421—1439) interdicția folosirii oricăror arme, care au fost colectate în piața publică și depozitate sub pază, de frica revoltelor. Dar, caractere puternice, temerare, insularii nu s-au descurajat, au pornit la dezvoltarea tehnicilor de luptă cu mîna goală, îmbinînd elemente de Kung Fu sau folosind obiecte gospodărești pe care, cu ingeniozitatea lor cunoscută, le-au transformat în arme de temut. Mai tîrziu, la începutul secolului al XVII-lea, Japonia încheia un lung război civil între clanurile Togukawa, învingător, și Satsuma, invins. Noul șogun japonez va forța clanul Satsuma condus de familia Shimazu să ia calea Okinawei, iar la 5 aprilie 1609 se vor năpusti cu trei mii de războinici și vor supune insula celor 500 000 de locuitori pașnici. Prima măsură a lui Iehisa Shimazu va fi interdicția folosirii tuturor armelor, precum și practicarea artelor marțiale. Mai mult, invadatorii japonezi au confiscat toate uneltele din fier lăsînd pentru fiecare localitate doar un cuțit legat cu un lanț în piața publică și păzit de doi oșteni. Este cert că acum, cu și mai multă vigoare, populația a înfruntat interdicția ocupantului, porunca lui Shimazu avînd ca efect tocmai redeșteptarea spiritului de rezistență. Acum se nasc adevăratele tehnici de apărare și atac individual. Se naște TO-DE sau OKINAWA-TE, (To, înseamnă China, continent, și Te, tehnică în graiul celor din insulă, și mai tîrziu mînă în japoneză). Concomitent, interdicția lui Shimazu a trezit admirația generală pentru artele marțiale, populația indigenă antrenîndu-se de acum furibund în locuri ascunse, departe de orașe, pe stîncile montane ori pe țărmul mării într-o ambianță conspirativă. În această atmosferă renaște Okinawa-te din tehnicile locale și din tradițiile călugărilor din mînăstirea Shaolinului și ei hărțuiți continuu de poliția imperială. Mîna goală, piciorul, devin arme de mare eficacitate : vîrful degetului este la fel de primejdios ca lama cuțitului, cotul, genunchiul au puterea ciocanului, iar antebrațul gol tăria sabiei. Era perioada cînd dascălul urmărea eficiența rapidă și totală, forța și nicidecum aspectul estetic. Abia în secolul al XVIII-lea se poate vorbi de cele trei stiluri de bază din OKINAWA-TE : NAHA-TE, SHURI-TE și TOMARI-TE, practicîndu-se și primele KATA. În paralel se perfecționează tehnicile de TI-GUA (părintele KO-BU-DO-ului) prin care unelte de arat și de pescuit deveneau adevărate arme în mîna celor pricepuți să le folosească elaborînd un cod tehnic și moral, o atitudine civică în același timp. Cu o rară voință cei mai inițiați introduceau în dansurile populare ale insulei mișcări din artele marțiale, dîndu-le un pronunțat caracter național-public, nu prea gustat de poliția japoneză de ocupație.

Precursori legendari

cum aproape trei secole, în micul sat Chatan din Okinawa, trăia un mare negustor care avea contact atît cu chinezii din insulă, cît și cu cei de pe continent. El convinge pe părinții copilului YARA, pe atunci în vîrstă de 12 ani, să-l lase să învețe la casele de comerț din China. Împreună cu Yara el va călători șase zile pe mare și vor coborî în micul port Foochow unde va ră-

mîne două decenii. La 32 de ani, Yara se reîntoarce în insulă, ca om care a văzut mări și țări, cu aureola unei bogate experiențe. Istoria îl imortalizează ca luptător și erou național care a luptat împotriva asupririi clanului Satsuma. Bun cunoscător al artelor marțiale chineze, combinate cu karate-ul din insulă, va dobîndi titlul de „șifu", maestru de saing-fu, echivalentul în japoneză al lui sensei (maestru-profesor), Yara va fi în epocă un Robin Hood oriental, stăpîn pe mai multe stiluri de luptă, cu și fără arme, va fi „putere internă" (Chi-Kung) și piatră de temelie a stilurilor individuale de luptă elaborate în insulă. De Yara se leagă nașterea TO-DE-ului, stil care permite luptătorilor să dispară din fața adversarului, împietrit de groază, și să reapară în spatele său, de a se eschiva sărind peste arbuști, stil care permite luptătorilor să crape pietre ori cărămizi cu mîna goală. De aici legenda lui Yara, cel invincibil.

Lui Yara îi urmează un alt maestru în TO-DE, SAKUGAWA, care se naște la 5 martie 1733 și moare la 17 august 1815 în orașul Shuri. El este părintele așa-zisului karate-Sakugawa, un stil, o metodă și o școală. La 17 ani învață sub conducerea călugărului Takahara Pei Chin din satul Awata, dar abia la 23 de ani va trăi adevărata revelație întîlnindu-l pe maestrul chinez Kwang Shang-Fu, de la care populația din Okinawa a creat numele de Ku-Shan-Ku (de unde kata binecunoscută în Wado-Ryu din care derivă Kanku-Dai din Shotokan).

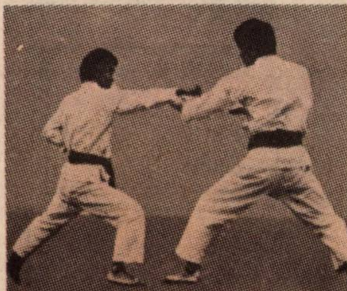
Șase ani, Sakugawa va rămîne lîngă maestrul său, care se va reintoarce în China. Așa se va decide, rămas singur, să predea arta învățată de la cei doi dascăli. Cei trei elevi ai săi erau : Okuda, supranumit „mîna de fier" pentru că era capabil să omoare un taur cu un pumn, Macabe, „omul pasăre", despre care se spune că s-ar fi născut sub o aripă de pasăre pentru că sărea atît de sus, încît se eschiva de la orice lovitură, și Matsumato, care nu avea nimic special, dar avea o voință de fier în asumarea tuturor artelor marțiale.

Începînd cu secolul trecut stilurile de predare se structurează, se codifică în școli. Același arbore s-a ramificat. Cel care reușește să pună temei unei veritabile școli de karate în Okinawa este și rămîne Sokon Matsumura, născut în orașul Shuri la 1905. La 12 ani, tatăl său Matsumura Sofuku îl introduce la maestrul Sakugawa, în casa căruia se inițiază în To-De. Încă foarte tînăr se va măsura cu Yonamine Chiru, fiica unei familii de experți în To-De, despre care se spune că și-a legat soțul, care incognito a atacat-o la marginea unei păduri să vadă de ce este ea în stare, de trunchiul unui copac. Eroare a geloziei sau a tinereții ?

El progresează extrem de repede, apoi va călători în China pentru desăvîrșirea artei sale. La reintoarcerea în insulă va crea cunoscuta kata Matsumura Pat-Sai. Este cunoscuta perioadă eroică de renaștere a artelor marțiale în insulă, pînă la 1879 cînd Okinawa devine parte integrantă a Imperiului Japonez.

Din această clipă artele marțiale din Okinawa se mută treptat în Japonia, își pierd caracterul conspirativ și devin arte deschise spre cunoașterea și aprofundarea lor.

Semnificația lui Kara

La un prim sens karate este o tehnică care îngăduie celui ce o stăpînește să se apere cu mîinile goale, fără arme. În al doilea rînd, așa cum o oglindă curată reflectă fără să deformeze sau cum într-o vale liniștită se aude ecoul muntelui, cel care studiază Karate-do trebuie să se purifice de egoism și gînduri rele pentru că numai cu mintea limpede și conștiința curată, va putea înțelege semnificația a ceea ce primește; ucenicul trebuind să fie modest, blînd lăuntric, binevoitor în afară, sprijinindu-se și sprijinind cauza dreptății. Curajul unui karateca îl exprimă convingător zicala: „chiar dacă voi avea de înfruntat zece milioane de vrăjmași voi merge" ! Este asemeni tulpinii de bambus verde : gol (kara) înăuntru, drept și cu cioturi, ceea ce înseamnă altruism, blîndețe, moderație. Kara este vidul din inima tulpinii de bambus și vidul însuși este formă.

Există multe tipuri de arte marțiale : ju-jitsu, kejndo, oikido, sojitsu (tehnici cu sabia), bojitsu (tehnici de baston), dar toate au aceeași bază ca și karatedo-ul. Uluitoarea putere defensivă și ofensivă a karate-

do-ului este cunoscută. Cu un singur pumn îţi poţi înfrînge duşmanul-agresorul, dar karate-do-ul urmăreşte în primul rînd cultivarea armoniei dintre trup şi spirit, a unui echilibru desăvîrşit ; o antrenare a întregului corp pentru îmbunătăţirea sănătăţii, dezvoltînd forţa braţelor, a picioarelor, a trupului şi ca un arc voltaic, rezultantă a tuturor, tăria morală, forţa spirituală. Este un sport complex şi complet. El poate fi nociv aşa cum un medicament este folosit fără prescripţie medicală ; înţeles în adevăratul sens ca un sport care te învaţă să te întreci pe tine însuţi şi să-ţi cultivi în această direcţie preocupările întru arte marţiale pentru a răspunde în permanenţă vechiului dicton latin : mens sana in corpore sano.

Prin om tehnica devine artă. Maestrul Funakoshi spunea totdeauna ucenicilor săi : „Nu arta face omul, ci omul face arta". Toate simţurile, inclusiv datele afective, sînt cenzurate de minte, de ideea ordinii, iar tehnica din artele marţiale le uneşte în karateul adevărat sub un profund semn moral. Se cultivă amabilitatea, solicitudinea în timpul antrenamentului, precum şi o constantă modestie pentru a putea învăţa şi înţelege corect fiecare mişcare, fiecare semn. Karate-do-ul elimină pe îngîmfaţi şi pe cei superficiali, pe înfumuraţi şi pe egoişti şi acceptă pe cei hotărîţi să cultive liniştea sufletească, echilibrul şi armonia lăuntrică parcă tocmai pentru a sugera în contemporaneitate că s-au născut în mijlocul Oceanului păcii, sport în esenţa lui potrivnic violenţei, un sport al cărui ţel absolut este înfruntarea ignoranţei pentru că aşa cum spunea Jigoro-Kano, mare maestru, profesor şi fost ministru al sporturilor în Japonia : „violenţa este fiica bună a ignoranţei" ! Este cel ce a şlefuit vechile arte marţiale, eliminînd toate elementele care periclitau integritatea corporală a practicienilor, transformînd Jiu-Jitsu în Judo-ul de astăzi, recunoscut ca disciplină olimpică.

În anii 1960 Judo-ul a invadat literalmente toate competiţiile sportive, iar anii '70 aduceau în plină scenă marşul triumfal al Karate-ului (mai recent şi al Wu-Shu-ului) la această oră, fiind peste 50 milioane de practicanţi în 118 ţări afiliate la Wuko.

Statuia vie a acestui sfîrşit de mileniu, Sensei Takagy Fusajiro, fost elev direct al lui Funakoshi, Preşedintele federaţiilor japoneze de Karate şi Secretar general al Uniunii Mondiale a Organizaţiilor de Karate, singurul practicant din lume cu 9 dan, cu expresia lui de blîndeţe iconografică priveşte peste lume la tinerii care-şi cultivă mintea şi trupul prin arta karate-ului. Se bucură şi chipul lui pare desprins dintr-un desen din epoca lui Hokusai.

UN KARATEKA: Florentin Marinescu

Florentin Marinescu alături de Tagaki Fusajiro Sensei la sediul WUKO din Tokio, în decembrie 1986

l întîlnesc la ora cînd lumina dimineţii aprinde contururile din lucruri şi ia forma oamenilor, alergînd, la cei 38 de ani, zilnic cel puţin cinci kilometri. Într-un ritm constant înconjoară parcurile oraşului. Îl surprind la încheierea unui asemenea exerciţiu de „menţinere, gimnastică, karate-do şi respiraţie", plin de solicitudine, pe una din băncile parcului Herăstrău, într-un peisaj de-un verde crud înrourat, senin asemeni chipului său. Îl privesc : are o mină expresiv-luminoasă, blîndă, privire inteligentă, deschisă şi curioasă, parcă sondează viaţa ierbii şi firea florilor din jurul nostru. Aceeaşi intensitate în voce ritmată de o respiraţie neauzită. Este profesorul Florentin Marinescu, excelentul karateka român, centură neagră, 5 dan, nume foarte cunoscut suporterilor Stelei şi rostit alături de jucători şi antrenori cu firească mîndrie.

Drumul lui începe la zece

Secvențe de film

îteva întîmplări episodice pun în evidență caracterul pașnic cît și psihologia luptătorului de karate-do, fațetele morale ale acestui spectaculos sport.

●

1. Octombrie 1960. Pe una din străzile din cel mai famat cartier din Tokyo aleargă doi oameni. Urmăritorul, un individ de proporții atletice, tînăr, spumegînd de furie că nu reușește să micșoreze distanța ce îl separă de pradă. Într-o fundătură apare poliția. Urmărit și următor ajung la secție, unde polițiști și huligan rămîn stupefiați recunoscînd în persoana virtualei victime pe unul din cei mai reputați karateca ai Japoniei.

— Bine, domnule, — explodează comisarul — la ce-ați mai fugit ? !

Jenat, maestrul ridică clonții amenințători ai mîinilor sale bătătorite în sute de mii de

lovituri pe makiwara.

— N-ar fi fost cinstit din partea, mea, șopti el.

●

2. Despre Itosu, supranumit „bătrînul liniștit", se spune că a recepționat, în plină stradă, o lovitură de pumn în spate din partea unui bătăuș juvenil doritor să verifice renumele maestrului (cam în felul zurbagiilor de dincolo de ocean care trăgeau pe la spate în faimoșii pistolari ai vestului sălbatic). Deși îl simțise și-i putea bloca lovitura, a preferat-o, „absorbindu-i" e-

---

ani, alături de unul dintre primii inițiatori ai Judo-ului la noi, inginerul Liviu Urmă, iar, mai apoi, sub supravegherea profesorului Ioan Avram, de la care a prins dragoste față de artele marțiale, un părinte afectiv pentru copilul și adolescentul de atunci. La 17 ani tînărul plin de voință și de o rară mobilitate trece la karate-do, sport în care, grație unei morale de autentică profesionalitate, cu intense aplicații spre studiu și exercițiu practic continuu, va reuși în scurt timp să se ridice la nivelul performanțelor. Cu spiritul său didactic înnăscut și în același timp cultivat, va iniția primul curs oficial de karate-do din România în anii 1976—1978 la Universitatea cultural-științifică din Capitală.

●

Sufletul sportivului se bucură. În cei aproape douăzeci de ani de practicare a karate-ului numărul elevilor săi va depăși cifra de 18 000. Anul 1986 îi va lumina chipul din nou, îi aduce cel de al V-lea Dan, în Franța, recunoașterea acestuia fiind atestată de WUKO (Uniunea Mondială a Organizațiilor de Karate-do).

Pionieratul său în acest nobil sport nu a rămas fără rezultate pozitive ; personal a fost și este invitat la toate Competițiile și Congresele Internaționale de Karate-do, participînd, concomitent, la stagii de pregătire. Din '84 urmărește, prin pregătirea psihică și fizică — forță și suplețe — a fotbaliștilor de la performera iubirii noastre în fotbal, STEAUA, o interferență între artele marțiale, în speță karate, și cel mai popular sport, fotbalul. Revista franceză de KARATE pe luna februarie din acest an, sub titlul Fotbal și karate, notează : „succesul fotbaliștilor de la Steaua se datorește în parte și lui Florentin Marinescu, karateka 5 dan."

„Este al treilea an, după peste douăzeci de ani de practicare a karate-do-ului, de cînd am primit să pregătesc, psihic și fizic, echipa de fotbal Steaua... Eu mi-am fixat pentru început două obiective. Pe de o parte am urmărit ca metodele de pregătire în karate-do să poată servi și altor sporturi cu caractere absolut diferite. De altfel, eu doresc să profite și karate-do-ul de pe urma popularității universale a fotbalului. Grație exercițiilor împrumutate din karate pentru încălzire jucătorii au un plus de eficacitate ; o mai mare putere de concentrare, învingîndu-și în același timp emoțiile, jucătorii intuiesc direcțiile de atac ale adversarului... La ora actuală mai multe cluburi de fotbal sînt preocupate să împrumute metodele karate-do-ul în pregătirea jucătorilor".

Îmi vorbește despre Takagi Sensei și despre Jacques Delcourt, președintele Federației Franceze de Karate — Taikwando și arte marțiale afinitare, președinte al Uniunii Europene de Karate-do și Președinte Executiv al WUKO, doi stîlpi datorită cărora artele marțiale au devenit probe olimpice ; un japonez și un francez, purtător al Legiunii de Onoare, amîndoi oameni de mare cultură și de o rară tinerețe spirituală.

La despărțire îmi zîmbește prietenește și-mi spune că nu-i bine să lipsesc de la antrenamente. Surîd.

Ion Iuga

nergia şi respingînd prin oglinda muşchilor dorsali, fulgerător contractaţi, efectul şocului, văzîndu-şi în linişte de drum. În urma lui privea mut de uimire tînărul scandalagiu. Cu alt prilej, tot „bătrînul liniştit" imobilizează un tînăr prea încrezător în vigoarea nesăbuită a vîrstei şi-l duce pe sus, ca pe un sac, pînă la un han apropiat unde-l admonestează, în timpul unei mese copioase, pentru lipsa de caracter şi lipsa de bărbăţie „atacînd un biet bătrîn fără apărare".

●

3. Se ştie foarte bine că Japonia a primit darul karate-ului de la fosta sa învinsă, insula Okinawa. Dar pentru onoarea de a deveni mesagerul tradiţiei „mîinii goale şi al sufletului lipsit de orice intenţie agresivă" s-au confruntat doi oameni ; unul, o veritabilă forţă a naturii, înflăcărat de o pasiune fără margini şi, indiscutabil, de o extremă sinceritate, dar incapabil să-şi stăpînească orgoliul, să-şi domine dorinţa brutală de victorie, celălalt în aparenţă o construcţie firavă, de o sacră modestie şi cu expresia feţei care exprima o perfectă autodisciplină — date care-i ofereau o superioară înţelegere a bagajului tehnic de care dispunea. Între cei doi, consiliul bătrînilor maeştri n-a ezitat să-l aleagă pe-al doilea. Astfel a devenit G. F. Sensei, primul profesor de karate-do ajuns ca ambasador al tradiţiei insulare în Japonia cea mare.

●

4. „Depăşirea de sine", iată sintagma care contează, şi-a spus un copil bolnăvicios la început de secol. Ambiţionat de propria-i neputinţă, a jurat să ajungă clipa cînd va putea înfăptui orice cu mîinile şi corpul său. Şi într-o bună zi a pus un rămăşag cu cel mai bun prieten al său, tăietor de lemne, că el va coji cu mîinile goale un trunchi de copac mai repede decît celălalt cu uneltele sale de fier. Cîteva minute mai tîrziu, în arbitrajul întregului sat, tînărul îşi onora afirmaţia ; vîrfurile degetelor spulberau coaja aspră a bătrînului trunchi, scoţînd la lumină luciul gălbui al lemnului, mult mai repede decît prietenul său. Avea să moară la peste 80 de ani aureolat de cea mai nobilă distincţie — nu ridicase niciodată mîna asupra unei fiinţe vii.

Evoluţia esenţelor

Observînd evoluţia istorică a fenomenului marţial, urmărim procesul devenirii lui, de la polul pur combativ, brutal şi neiertător, la polul gestului gratuit în slujba autodepăşirii şi regăsirii de sine, a îmbogăţirii personalităţii umane. Pe acest drum s-au angajat, timp de secole, generaţii după generaţii, alteori personalităţi de excepţie, conştiinţe singulare. Saturaţi de tensiunea cumplită a unei existenţe confundate cu o nesfîrşită şi necruţătoare luptă într-un contrast psihologic dramatic dintre o totală lipsă de frică în faţa morţii şi impulsul de a trăi, aceşti oameni, uzînd din ce în ce mai mult de datele raţiunii şi ale afectivităţii, şi-au depăşit simpla măiestrie tehnică, au dorit şi au reuşit să-şi înţeleagă sensul real al vieţii lor. MUSASHI MYAMOTO, cel mai mare spadasin al Japoniei medievale, după nenumărate lupte cîştigate în faţa a nenumăraţi spadasini de renume ori îngrozind puzderie de osteni înarmaţi, a terminat retrăgîndu-se în reflexia lucidă, sintetizîndu-şi experienţa într-o umană seninătate a omului împlinit. Ca el, alţi maeştri ai arcului, bastonului ori ai „mîinilor goale" se transformau din războinici în mesageri ai păcii. Cumplitul şi neînvinsul TAGHENUCHI-SAN a trăit ziua în care a descoperit că pacea este suprema victorie. Ferecat în inexpugnabila-i armură neagră şi încins cu toată panoplia morţii (sabie lungă, sabie scurtă, lance, tesseu — evantaiul de fier, arc şi tolbă cu săgeţi) parcurgea călare, pe un cal asemeni nopţii, drumurile Japoniei. Tăcut şi demn se îndepărta, fără grabă, de locul celei mai aprige încăierări şi în ziua în care îşi presimţea sfîrşitul a descălecat, desprinzîndu-şi armura şi armele ; a îmbrăcat chimonoul alb al purităţii şi înarmat doar cu un pumnal cu lama lungă a pătruns senin în pădure pentru ultima sa luptă. Iată cum, dincolo de legendă, eroii au reuşit să sară peste propria lor umbră.

●

Oricît de spectaculoase ar fi — şi sînt — efectele benefice ale practicării KARATE-ului (excelentă condiţie fizică, creşterea tuturor indicilor vitali, perfecta coordonare neuro-musculară, reflexe de excepţie, dezvoltare armonioasă etc.), esenţiale rămîn modificările întregii fiinţe, ca urmare a conversiei energetice pe fondul reintegrării schemei corporale. Rezumînd diferitele definiţii de specialitate, rezultă că schema corporală reprezintă imaginea globală pe care o avem despre noi înşine în raport cu lumea, cu mediul înconjurător. În funcţie de acest plan fundamental al fiinţei şi personalităţii noastre, plan păstrat în banca de date a inconştientului ca punct de reper primordial, ne comportăm şi răspundem automat la diferiţii stimuli veniţi din exterior. Rezultă că orice eroare strecurată şi reţinută în schema corporală în perioada formării (de la 0 la 11 ani) duce inerent nu numai la o imagine deformată despre noi înşine, dar conduce obligatoriu la răspunsuri greşite la încercările vieţii, la imposibilitatea unei corecte adaptări la condiţiile vieţii. Antrenamentul profund şi complex din Karate-do cu toate implicaţiile sale psihosomatice reevaluează şi restructurează în timp întreaga schemă corporală desfăcînd cercul vicios şi instalînd o spirală ascendentă a adaptării individului.

Pe măsură ce sporesc anii de muncă asistăm la reconstrucţia unei fiinţe umane noi, acţionînd în rezonanţă cu legile, energiile şi ritmurile naturii, capabilă să-şi sesizeze, prin transparenţa dobîndită, motivaţiile primare ale actelor sale. Un om complet, util sieşi şi semenilor săi, o personalitate dinamică. Arta luptei devine arta vieţii. Cel mai impresionant trofeu, cred, obţinut de un karateca autentic, este acel MOCHI-BUN, semnificînd o fantastică putere de comprehensiune, de înţelegere a tuturor lucrurilor.

Coborînd în timp vom descoperi de fapt că mîna este factorul tuturor lucrurilor. „Omul gîndeşte pentru că are mînă", spunea Anaxagoras şi „mîna l-a făcut pe om" esenţializa Marx. Sportul cu „mîna goală" o confirmă din plin.

Florentin Marinescu
5 Dan Karate

O maladie a secolului?

SPIONAJUL ECONOMIC

...şi concurenţa neloială

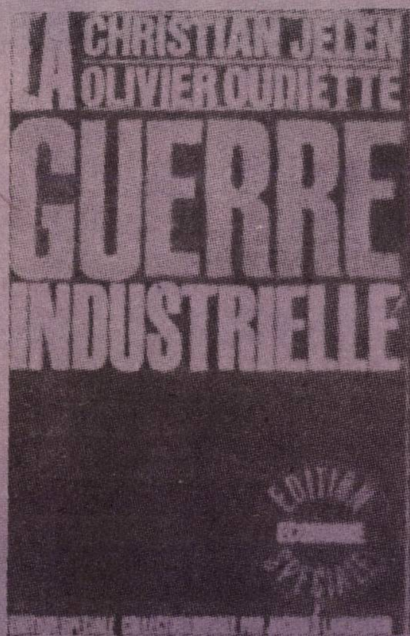

spiona sau a cerceta? această întrebare şi-au pus-o dintotdeauna şi şi-o pun şi-n zilele noastre foarte mulţi, cîndva mici patroni de ateliere iar azi industriaşi şi oameni de afaceri din ţările occidentale. Întrebarea şi respectiv răspunsul sînt vechi de mii de ani, şi nu şi-au pierdut cîtuşi de puţin din actualitate, din contră, au evoluat în pas cu progresul ştiinţei şi tehnicii.

Nu puţin sînt aceia care, în prezent, consideră că **„a spiona reprezintă mijlocul cu cele mai multe şanse, pentru o firmă, de a se dezvolta intr-un timp minim“.** Spionajul economic posedă, faţă de cercetare, marele avantaj de a fi prezent pe piaţă cu rapiditate şi cu costuri minime, oferind produse care să sfideze concurenţa, în vreme ce adversarii se epuizează în cercetări laborioase şi costisitoare, ce grevează costurile de producţie şi în final preţul.

Aces' mod de gîndire **propriu ţărilor capitaliste** face ca în zilele noastre în aceste ţări, în cele mai diferite ramuri şi domenii — industria construcţiilor de maşini, electronică,

Paul Ştefănescu, autorul acestui articol, este cunoscut de cititorii din ţara noastră datorită unei serii de lucrări apărute în Editura Militară şi Editura Politică („Spionajul economic", „Agenţi secreţi şi misiuni confidenţiale", „Enigme ale războiului secret", „Front fără tranşee", „Ultima misiune" şi „Brain-Drain : exodul creierelor"), cît şi al unor articole apărute în revista „Viaţa Militară", tratează în cele ce urmează un subiect la ordinea zilei în ţările occidentale : spionajul economic. Termenul lansat de autor înglobează de fapt manifestările sectoriale ale spionajului economic : spionajul ştiinţific, spionajul industrial, spionajul financiar-bancar, spionajul artistic şi spionajul articolelor de modă.

Spionajul industrial — problemă mereu actuală în presa ţărilor occidentale.

chimică, farmaceutică, aeronautică, ca să nu mai vorbim de industria jucăriilor şi de atelierele de modă feminină — spionajul să facă parte integrantă din politica de concurenţă.

După cum apreciază unii specialişti, prin intermediul spionajului economic unii întreprinzători pot economisi timp, bani dar şi materie cenuşie, aceştia găsindu-se în ultimă instanţă într-o situaţie mai bună pe piaţa mondială decît cei care au ales calea să facă investiţii financiare pentru cercetări proprii. Iată pentru ce, în lupta acerbă pentru înfrîngerea concurenţei, firmele capitaliste nu se sfiesc, indiferent de cine e vorba, să folosească toate mijloacele specifice spionajului economic.

Dar pentru a înţelege cum s-a ajuns la performanţele uluitoare ale spionajului economic din zilele noastre, se impune o trecere succintă în revistă a drumului parcurs şi a etapelor pe care le-a străbătut **această practică condamnabilă şi oneroasă, incompatibilă cu concurenţa loială** şi cinstită.

Deposedarea Orientului sau istoria unor furturi

Am dori să facem dintr-un început o remarcă : cei care adoptă această practică reprobabilă încearcă să-şi justifice opţiunea apelînd la istorie şi evenimente petrecute cu mult în urmă ; cu alte cuvinte **că şi alţii au procedat aşa şi că deci nu este vorba de nimic altceva decît de o practică veche** de cînd lumea şi chipurile aprobată în mod tacit de toţi.

Se presupune de către unii scriitori că practica spionajului economic se pierde în negura timpului. Astfel s-a spus că primul „spion economic" a fost omul care a furat de la vecinul său secretul focului. Alţii, mergînd şi mai departe, atribuie această calitate lui Prometeu, legendarul erou din mitologia greacă. „În pofida voinţei lui Zeus, povesteşte Eschil, puternicul titan a răpit de pe Olimp focul şi l-a dăruit oamenilor. Pentru fapta sa, Zeus l-a ţintuit de o stîncă undeva pe malul mării. iar un vultur îi sfîşia, cu ciocul, ficatul".

Rămînînd la vremuri imemoriale, oamenii din epoca de piatră, pe lîngă secretul focului, au furat şi pe acela al modului de prelucrare a silexului. Aceasta necesita o practică dintre cele mai delicate şi o mare îndemînare, pe care, poate că pare surprinzător, dar cercetătorii din zilele noastre nu au descoperit-o decît foarte greu şi numai parţial.

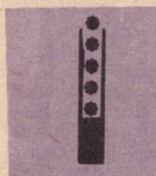
NICI BIBLIA nu este lipsită de exemple de spionaj, inclusiv cu caracter economic. După cum se relatează în „Numerii", capitolul 13... „şi i-a trimis Moise pe ei să iscodească ţara Canaanului... ca să vă daţi seama de ţară : mănoasă sau rea... cum este pămîntul : gras ori slab, dacă se află pomi sau nu...". Fragmentul citat din Biblie nu este singurul pe care publicaţiile din ţările occidentale îl menţionează pentru justificarea **„istorică"** a activităţii de spionaj contemporan. Revenind la mitologie, ea ne mai oferă şi alte exemple : expediţia argonauţilor în căutarea „lînii de aur", ce prezintă intenţia evidentă de însuşire a secretului unei mari bogăţii aflată într-o ţară legendară : Cholhida (mai mult ca sigur că este vorba de căutătorii de aur din Munţii Apuseni, cărora li se dusese vestea).

Cu trei mii de ani î.e.n pisicile au fost furate din Egipt. Pisicile, sărmanele animale, cui i-ar veni să creadă, constituiau în acea vreme un secret militar egiptean : ele împiedicau ca imensul număr de şoareci şi şobolani să devoreze grîul din hambare şi astfel să prevină foametea cu tot cortegiul ei de implicaţii politico-militare.

ÎN ANTICHITATE, Sparta, Atena, Mesina, Siracuza, Miletul, Roma şi Cartagina au luptat fără succes timp de secole, pentru aflarea secretului purpurii, colorant preţios care constituia monopolul cetăţilor Tir şi Sidon. Legat de aceasta, Cato cel Bătrîn (232—147 î.e.n.), pe cînd îndeplinea funcţia de cenzor la Roma, a relatat o îndrăzneaţă misiune de spionaj. Trimis de senatul roman la Cartagina, sub pretextul însărcinării oficiale de arbitru în conflictul dintre Masinissa şi Cartagina, el răpeşte de acolo doi sclavi fenicieni, care preparau pentru cartaginezi purpura şi îi aduce la Roma. Aici le sînt puse la îndemînă mijloacele necesare pentru a-i învăţa pe romani tehnica extragerii purpurii şi vopsirea ţesăturilor.

Secretul „focului grecesc" a fost mai bine păzit decît cel al prafului de puşcă. După Gibbon, „focul grecesc" ar fi fost inventat de Galinicos, originar din Heliopolis (Siria). Acesta l-a pus la dispoziţia împăratului Bizanţului. Timp de patru secole eforturile spionilor arabi şi italieni de a afla secretul „focului grecesc" au fost fără succes. La capătul unor mari eforturi a fost furat de musulmani, fiind folosit în timpul cruciadelor, după care a fost pierdut definitiv.

Căile de comunicaţii şi spionajul economic

storia descoperirilor ştiinţifice ne oferă numeroase exemple de spionaj economic. Epoca marilor descoperiri geografice este deosebit de ilustrativă în acest sens. Navigatorii primeau misiunea să aducă de peste mări nu numai bogăţii, ci şi date informative preţioase. Astfel, Vasco de Gama sau Cristofor Columb trebuiau să strîngă şi să comunice informaţii despre fertilitatea solului, produsele alimentare, zăcămintele de minereuri, căile de comunicaţie etc. Rolurile de negustor, navigator şi spion se contopeau adeseori. Pe de altă parte, după unele rapoarte secrete redactate de Pigafetta, biograful lui Columb, care l-a însoţit în toate cele patru călătorii pe care le-a întreprins spre noul continent, rezultă că acesta juca şi rolul de agent dublu, atît pentru curtea regală a Castiliei, cît şi pentru Inchiziţie.

DE ALTFEL, BISERICA CATOLICĂ, prin reprezentanţii săi, şi-a creat o vastă reţea de informatori care adunau în permanenţă informaţii despre situaţia politică, militară şi economică. Foarte multe descoperiri ştiinţifice au ajuns, prin asemenea canale, la Roma. Dar nu numai acestea, ci şi valori şi opere de artă, cărţi, manuscrise şi tezaure preţioase au fost îngrămădite în subteranele Vaticanului, fără a fi măcar inventariate şi a se permite cuiva accesul, în zilele noastre, la ele ! Acestea formează un tezaur de o valoare ce nu poate fi imaginată...

Amintim că, aşa cum se ştie, cultura viermilor de mătase a fost adusă în Europa din Extremul Orient prin intermediul a doi călugări misionari. Aceştia au ascuns ouăle în nişte locaşuri scobite în toiegele lor, creşterea viermilor de mătase fiind apoi răspîndită cu repeziciune în Italia, Franţa şi Anglia. De fapt, primii care au furat de la chinezi procedeul de fabricare a mătăsii naturale au fost japonezii,

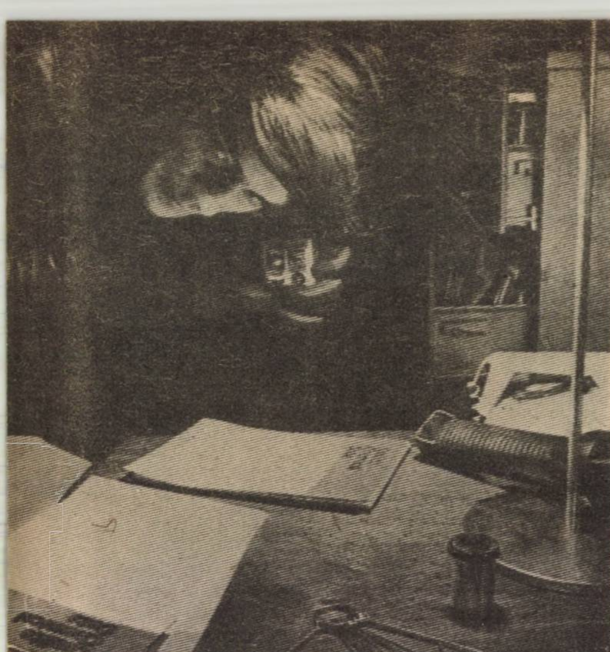

La „statul major" al unui birou de spionaj economic : o zi de lucru...

în anul 300 î.e.n. Pentru a ajunge în India, mătasea naturală a urmat un drum mai puţin inedit. Astfel, legenda spune că o prinţesă s-ar fi îndrăgostit de un călător, care a luat-o de soţie. Prinţesa a plecat avînd capul acoperit cu o magnifică pălărie împodobită cu flori. În această garnitură ea a ascuns viermii de mătase.

Tot un preot, de astă dată un iezuit francez, a adus Europei un secret preţios pe care îl deţinea Orientul : acela al fabricării porţelanului. Chinezii fabricau porţelanul de milenii. Argila albă a colinelor înalte de lîngă oraşul King-tö-tchen a atras privirile alchimiştilor chinezi care au obţinut din ea, în amestec cu diferite alte substanţe, vase albe, străvezii, ai căror pereţi aveau, în lumină, o strălucire trandafirie sau albastră. De la muntele „Gaolin", care în limba chineză înseamnă „colinele înalte", se trage numele de caolin, folosit astăzi de toţi chimiştii pentru argila pură din care se fabrică porţelanul.

NUMEROŞI SPIONI au fost trimişi în China pentru a obţine secretul. După cum am arătat, primul care a reuşit a fost un iezuit francez, părintele d'Entrecolles. El a ajuns să viziteze cetatea secretă de la King-tö-tchen unde se găsea manufactura de porţelan. Cetatea secretă dispunea de circa 3 000 de cuptoare care lu-

Comptoir Commercial d'Outillage

Continental Telephone Supply Co. Inc.

Département Sécurité

Un agent în plină activitate ● O pagină dintr-un prospect al unei firme ce produce și comercializează instrumente folosite de spioni.

crau zi și noapte. Părintele d'Entrecolles a studiat în detaliu, în timpul vizitelor, toată tehnica fabricării porțelanului, pe care a descris-o în scrisorile datate septembrie 1712 și ianuarie 1722, trimițînd în același timp lui Réaumur eșantioane de materii prime.

Chimiștii Darcet și Macquer au descoperit caolin în împrejurimile orașului Limoges. Prima manufactură franceză de porțelan a luat ființă la Vincennes, fiind transferată în 1756 la Sèvres și în 1876 în parcul Saint Cloud. Începînd cu 1764, dată de la care a început să producă porțelan cu pastă pură, ea devine cunoscută în întreaga lume. La rîndul lor, englezii au furat procedeul grație unui agent, Thomas Briand, care lucrase la Sèvres.

Tot din China ne-au parvenit, în Europa, și alte invenții, dintre care am aminti hîrtia, praful de pușcă și racheta. Fiecare dintre acestea își are odiseea lui.

Apariția contraspionajului industrial

Istorii asemănătoare se pot scrie și despre alte descoperiri care au făcut obiectul unor acțiuni de spionaj. De pildă, englezii, pînă în secolul al XIII-lea, nu dispuneau de tehnologia producerii oțelurilor de calitate superioară. Foley, un furnalist din Stourbridge, cutreieră orașele industriale din Europa însușindu-și cele mai bune rețete de fabricare a oțelului pe care, la întoarcerea sa în Anglia, le aplică, determinînd ca în curînd oțelul englezesc să-l întreacă, din punctul de vedere al calității, pe cel realizat în Germania și în Franța.

LA 20 NOIEMBRIE, Friedrich Krupp, la Essen, în Germania, a pus bazele unei societăți pentru fabricarea oțelului de calitate superioară. Fiul acestuia, Alfred, a îmbunătățit rețetele părintelui său, făcînd spionaj în... Anglia ! Revenind acasă, reușește să obțină oțeluri de calitate. De data aceasta, fiind cel mai în măsură să aprecieze importanța secretului de fabricație, ajunge la concluzia înființării unui serviciu de pază a uzinelor, devenind astfel **creatorul contraspionajului industrial.** El cerea lucrătorilor să presteze un jurămînt de loialitate și fidelitate față de firmă, în ceea ce privește păstrarea secretelor proceselor tehnologice folosite în uzinele sale. Fire bănuitoare, suspecta pe toată lumea și, adesea, la ore neobișnuite, era văzut prin fabrică „spionînd" pe muncitori. În 1872, Krupp publică un regulament general conținînd 72 paragrafe, pe care îl distribuie lucrătorilor săi. **Securitatea industrială modernă avea pentru prima oară o existență legală.** Nu putem să încheiem menționarea locului lui Krupp în istoria spionajului economic, fără a cita o frază care îl caracterizează : „Oricare ar fi prețul, muncitorii trebuie să fie supravegheați tot timpul de către oameni energici și plini de experiență, primind o primă de fiecare dată cînd ei arestează un sabotor, un leneș sau un spion".

CAUCIUCUL NATURAL, materie primă strategică prin excelență, fără de care industria și armata modernă nu se poate concepe, se obținea, inițial, din sucul unor arbori ce creșteau în stare sălbatică în pădurile Amazoniei (America de Sud). Adus în Europa, pe la 1740, de către Condamine, a servit la impregnatul îmbrăcăminții. După un secol, Charles Goodyear a reușit să pună la punct procedeul de vulcanizare.

Eșantioane de cauciuc vulcanizat au fost aduse în Anglia. Chimistul Thomas Hancoock, în urma analizelor făcute, a pus în evidență

sulful, reuşind astfel să reproducă procedeul, pe care îl brevetează la rîndul său.

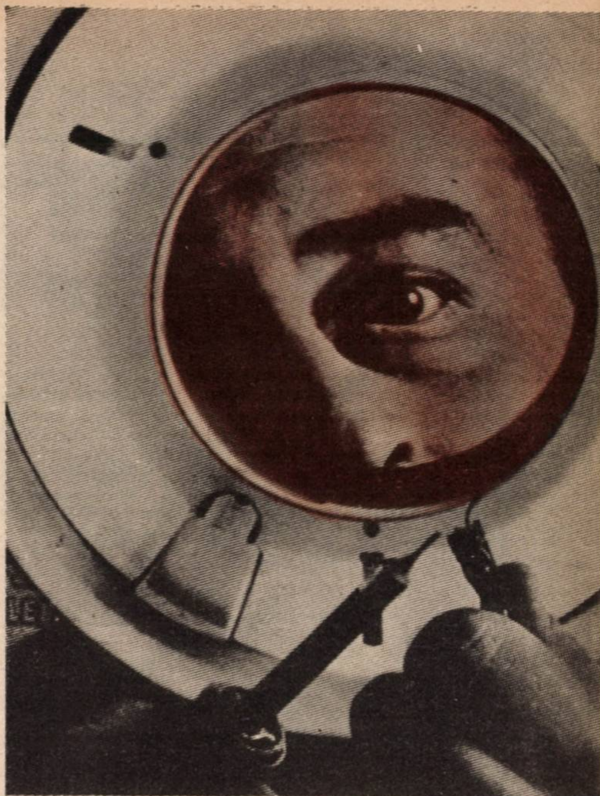
Între timp în America, Goodyear şi patentul său au devenit punctul de atracţie al spionilor şi, cu toate măsurile de precauţie luate, reţetele de fabricaţie au fost sustrase şi răspîndite.

Dezvoltarea industriei de automobile în Europa şi în America de Nord a determinat o cerere crescîndă de cauciuc, dar industriaşii americani îşi păzeau cu străşnicie sursele, Europa fiindu-le tributară. Englezii au fost aceia care au reuşit primii să realizeze plantaţii artificiale, Henry Wickham, pătrunzînd în centrul Braziliei în regiunea indienilor Tapajos, a strîns o cantitate de seminţe pe care le-a adus la Londra ascunse în fundul dublu al unor cutii de conserve căptuşite cu muşchi, înşelînd vigilenţa autorităţilor braziliene. Seminţele au fost plantate în grădina botanică de la Kew-Londra. Răsadurile au fost apoi cultivate în Ceylon, Borneo şi Malaya. S-au obţinut, astfel, în mai puţin de doi ani, rezerve de cauciuc de circa două ori mai mari decît acelea ale Americii de Sud. Aceste plantaţii constituie şi în prezent principala sursă de aprovizionare pentru industria ţărilor occidentale.

ÎN 1874, SAINTE CLAIRE DEVILLE, DESCOPERĂ ALUMINIUL. Procedeul chimic de obţinere a acestuia, precum şi proprietăţile sale neobişnuite, au făcut să fie considerat, pentru o perioadă de timp, ca un metal semipreţios, servind la fabricarea unor obiecte de uz special cît şi a bijuteriilor. Ideea producerii aluminiului prin electroliză directă a sărurilor sale i-a venit simultan lui R. Gratzel în Germania, P.L.T. Héroult în Franţa şi fraţilor Cowles şi C.M. Hall în S.U.A. Acest lucru a marcat începerea bătăliei pentru obţinerea secretului de fabricaţie, datorită faptului că procedeul era relativ complicat în comparaţie cu alte tehnologii. Dar acest lucru a avut şi o parte pozitivă, deoarece s-au utilizat şi metodele experimentale de laborator, care au condus, în final, printre altele, la obţinerea carburii de calciu şi respectiv a acetilenei, cu toate urmările pe care le cunoaştem ale acestei aplicaţii.

La sfîrşitul secolului al XIX-lea, japonezii, constatînd rămînerea în urmă a economiei lor faţă de ţările industrializate, încep să depună eforturi utilizînd toate mijloacele posibile pentru a recupera această întîrziere. De fapt se aflau în epoca feudală ; au început prin a trimite cadre să se formeze în S.U.A. şi în acelaşi timp o campanie de atragere de specialişti străini în ţară. Concomitent lansează comenzi masive în ţările Europei occidentale, printre care şi construirea de nave, obţinînd în acelaşi timp şi planurile detaliate ale acestora. Delegaţia care asista la recepţie îşi completa astfel şi baza documentară.

JAPONIA şi-a organizat un serviciu neoficial de spionaj economic extrem de eficace. A început prin a dezvolta pe plan tehnic tot ceea ce era posibil să fie aplicat în industrie într-un eventual război : pulbere, torpile, lentile optice etc. Toate aceste produse aveau o calitate superioară, dacă nu egală, celor europene sau americane şi la preţuri mai mici, prin urmare, la începutul secolului al XX-lea au apărut pe piaţa mondială primele mărfuri indsutriale cu eticheta „Made in Japan“.

Miniaturizarea implică condiţii deosebite de lucru cînd se execută un dispozitiv.

ENREGISTREZ

DÉFENDEZ-VOUS

DÉTECTEZ

ÉCOUTEZ

COMMUNIQUEZ

MULTIFORMA INDUSTRIES

Reclama e sufletul comerţului... sau o altă pagină dintr-o revistă în care sînt etalate cîteva produse căutate de agenţii secreţi.

Încă o remarcă : în anii 1972—1973, japonezii au apărut pe piaţa mondială cu o serie de produse de înaltă tehnicitate cucerind piaţa mondială în următoarele domenii : ceasuri, magnetofoane, aparate de radio, pik-up-uri, televizoare, calculatoare. Se apreciază că în scurt timp autoturismele japoneze vor domina piaţa mondială.

Spionajul economic pătrunde în domeniul militar

NCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA marchează perioada în care spionajul economic a început să se suprapună într-o mare măsură cu spionajul militar. Aceasta se explică prin necesitatea introducerii tehnicii noi în industria de armament. Cu toate acestea, nu se poate spune că în trecut spionajul economic nu a vizat şi unele aspecte militare ; am menţionat doar cîteva, cum ar fi „focul grecesc", praful de puşcă sau oţelul atît de necesar gurilor de foc.

Începutul secolului XX înseamnă însă pregătirea în vederea acaparării de noi colonii, respectiv procurarea de materii prime, pieţe de desfacere, într-un cuvînt ascuţirea concurenţei intrată într-o nouă fază. Este ajunul primului război mondial şi o serie de invenţii şi descoperiri trezesc interesul nu numai al marilor industriaşi sau monopoluri, ci şi al statelor. **Este momentul în care spionajul economic devine în unele cazuri, datorită conjuncturii, o armă adoptată şi folosită de unele state capitaliste.** Japonia mai întîi, apoi Germania, Anglia şi alte ţări încep să-l practice tot mai intens, aducîndu-i inovaţii şi „perfecţionări" în aşa măsură, dacă se poate spune aşa, încît în timpul celui de al doilea război mondial simbioza cu cel militar şi politic a fost aşa de „perfectă" degenerînd în aşa zisul „spionaj total", iniţiat mai întîi de japonezi şi preluat şi perfecţionat de nazişti.

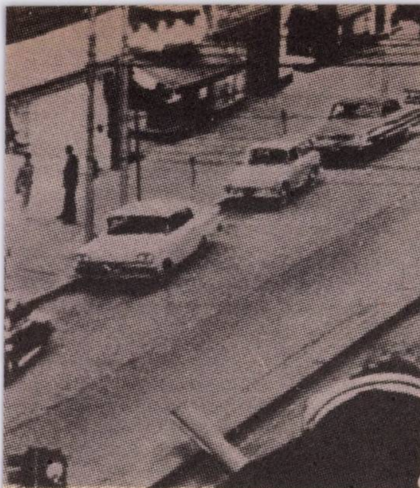
DAR SĂ REVENIM LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL : ţinta spionilor prezenta o gamă foarte variată de produse : de la motorul diesel, submarine, tancuri, dirijabile, avioane, arme automate, noi explozivi, gaze de luptă şi enumerarea ar putea continua încă mult.

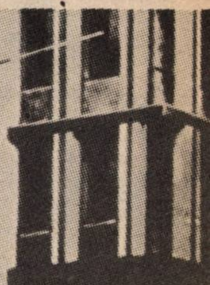
Pe lîngă misiuni strict informative, spionii aveau şi sarcina de a organiza acte de sabotaj şi diversiune menite să dezorganizeze efortul industriei de război a inamicului sau să împiedice aprovizionarea trupelor aflate pe front. **Iată, deci, o nouă valenţă a spionajului economic şi o apropiere a sa, dintr-un anume punct de vedere, de spionajul militar.** Sub acest raport, primul război mondial a consfinţit includerea sabotajului şi diversiunii în arsenalul armelor de luptă ale spionajului economic împotriva concurentului sau duşmanului.

Termenul de „sabotaj" provine de la cuvîntul francez sabot (papuc de lemn). Ţesătorii francezi din secolul al XIX-lea aruncau aceşti papuci în angrenajele noilor războaie de ţesut mecanice, temîndu-se că aceste maşini îi vor lăsa muritori de foame.

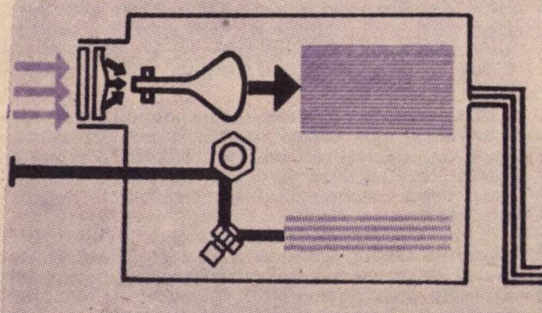
APARIŢIA UNEIA DINTRE CELE MAI TERIBILE mijloace de luptă militare — arma chimică — este legată de spionajul economic şi spionajul militar, fapt care vine să ilustreze afirmaţiile noastre anterioare. Vom reda pe scurt acest episod. Charles Lucieto, agent secret francez din timpul primului război mondial, a avut un rol important în obţinerea secretului fabricaţiei gazelor toxice de luptă. După cum se cunoaşte, primul atac german cu valuri de clor emis din cilindrii de oţel a avut loc în noaptea de 22 aprilie 1915 între localităţile belgiene Bixchoote şi Langemark. Pierderile au fost imense : circa 5 000 de morţi şi 10 000 de răniţi, rămaşi cu sechele toată viaţa.

Atunci a intrat în acţiune Lucieto. Deghizat în mecanic, vorbind perfect limba germană, a reuşit să repereze în scurt timp uzina producătoare de substanţe toxice de la Mannheim, precum şi o serie de rezervoare situate în imediata apropiere a uzinelor Krupp. Apoi, Lucieto s-a deplasat la Essen. Într-o cafenea, el a reuşit să lege prietenie cu un poliţist german ce făcea parte din garda de pază a uzinelor. Acesta îi spuse lui Lucieto că gazele toxice sînt aduse de la uzinele Krupp şi apoi sînt introduse în obuze. Uzînd de un şiretlic, pentru a-l provoca, spionul francez îl ambiţionează pe poliţist încercînd să-i demonstreze că se înşală şi că, din punct de vedere ştiinţific, acest lucru nu este posibil. Discuţia s-a încheiat cu un pariu pe 2 000 mărci. Poliţistul a aranjat cu Lucieto să asiste la o tragere cu astfel

Supravegherea victimei începe din stradă ● Un complet emițător-receptor-traductor, ușor de manipulat, redă fidel o confidență făcută în spatele unui geam, la o distanță destul de mare pentru a asigura securitatea spionului ● Acest binoclu fixat de cască (și alimentat de o baterie așezată în spatele căștii) este un traductor utilizat pe timpul nopții în care radiațiile infraroșii sînt transformate în imagini vizibile ● Cameră de luat vederi în noapte ce utilizează un laser cu heliu și neon.

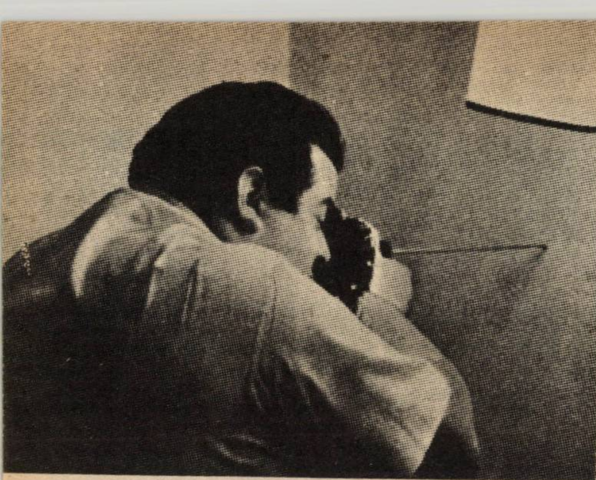

de obuze în poligonul uzinelor. Din punctul lor de observație, retras dar bine plasat, cei doi au văzut sosind, după puțină vreme, cîteva automobile oficiale din care a coborît însuși Kaiserul Wilhelm al II-lea, cu întregul său stat major.

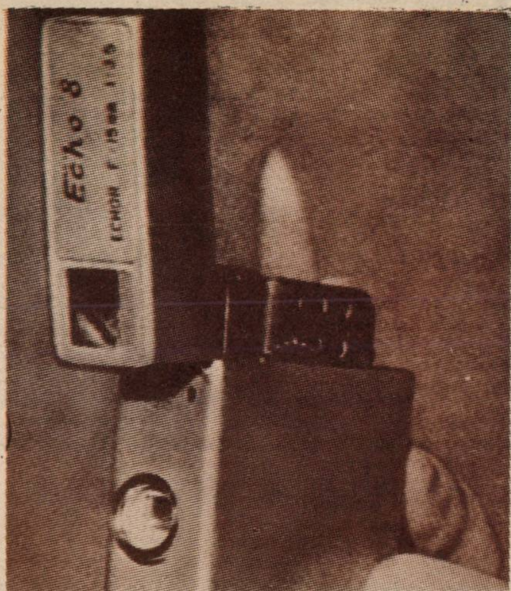
Pentru experiență au fost aduse în poligon un tun de 77 mm precum și un tun greu de marină. Drept țintă servea o turmă de oi. S-a tras mai întîi cu tunul de cîmp, iar proiectilul ajuns la sol a explodat cu un șuierat ușor, total diferit de zgomotul obișnuit al exploziei șrapnelelor. Imediat, aproape concomitent, s-a tras și cu celălalt tun. După fiecare explozie s-au ridicat norișori mici de fum galben-verzui pe care vîntul i-a împins către turmă acoperind-o cu vălul lor de ceață. Cînd această ceață s-a risipit, pe locul unde păscuse turma nu mai rămăsese nimic viu. Iarba însăși părea arsă, iar pămîntul acoperit de un strat de rugină.

După ce automobilele oficiale au plecat, Lucieto a spus polițistului : „îți plătesc pariul, m-am convins că ai dreptate. Aș vrea să culeg însă cîteva schije din proiectilele trase pe care să le păstrez în amintirea acestei zile".

Schijele au ajuns la Paris după trei zile. Analiza efectuată de profesorul Edmond Bayle a pus în evidență prezența cloroformiatului de metil („palita"), un produs chimic extrem de sufocant și toxic. Astfel s-a ajuns la răspîndirea fabricării gazelor toxice de luptă. Lucieto a mai îndeplinit și alte misiuni secrete de spionaj. Descrierea activității sale a ridicat multe controverse aprinse. Cert este însă că Lucieto a murit otrăvit, în condiții misterioase, în momentul în care era pe punctul să dezvăluie **omenirii intențiile hitlerismului** în plină ascensiune.

DIESEL, autorul motorului care-i poartă numele, a pierit și el în condiții misterioase, vic-

O fotografie prin zid ce poate fi folosită la șantajarea victimei ● Brichetă, dar și aparat fotografic ● Un ceas cu utilizări „speciale"

timă a serviciului secret al colonelului Walter Nicolai. Motorul urma să fie montat pe submarine, dar autorul s-a opus unui astfel de proiect, voind să-l foolsească în scopuri pașnice. A plătit cu viața.

O altă armă care a asigurat inițial în primul război mondial un avantaj germanilor a fost dirijabilul numit „Zeppelin", după numele constructorului. Primele informații primite de la agenți care operau în preajma uzinelor de la Friedrichshafen și Mannheim, unde se construiau zepelinele, indicau drept element cheie formula unui aliaj nou, extrem de ușor și totodată foarte rezistent : duraluminiul (aliaj de aluminiu cu magneziu). Dar formula aliajului nu era suficientă și s-a hotărît capturarea unei... aeronave intacte !

Pentru aducerea la sol a unui dirijabil intact au fost imaginate și construite arme și proiectile special adaptate. Într-o zi de toamnă, în octombrie 1917, cînd germanii au pregătit unul dintre cele mai mari atacuri aeriene împotriva Angliei, au decolat 13 dirijabile de la o bază din Belgia. Două au făcut cale întoarsă datorită unor defecțiuni ivite pe parcurs. Cele rămase, după ce și-au executat misiunea, pe cînd se reîntorceau, au fost surprinse de o furtună puternică și doar șase s-au întors cu bine la baza lor. Cinci au fost doborîte deasupra Franței, dintre care unul, L—49, a aterizat intact, fiind capturat de combatanții americani și francezi. Dintr-unul dintre dirijabile, anume L-51 (care a pierit în valurile mării), echipajul a aruncat peste bord hărțile dirijabilului și codul de operații al submarinelor germane cu care zeppelinele cooperau în largul mării. Dar ele au ajuns totuși în mîna englezilor. Cu ajutorul acestui cod, amiralitatea britanică a început să intercepteze cu regularitate ordinele transmise prin radio de către comandamentul marinei germane, fapt care a contribuit la scufundarea multor nave germane. Zeppelin-ul L—49 capturat a putut fi studiat în amănunțime și reperate punctele sale slabe.

Din perioada primului război mondial sînt cunoscute și alte cazuri asemănătoare. De pildă, spionajul desfășurat pentru aflarea secretelor legate de telegrafia fără fir, mitraliera Maxim, construcția submarinului, torpilele, aviația etc., etc.

Proliferarea spionajului economic în perioada primului război mondial a fost facilitată și de faptul că exista o largă contrabandă de material strategic prin intermediul spionilor din Olanda, Elveția și Spania, prilej pentru agenți să traverseze frontierele sub masca de contrabandiști.

LA SCURT TIMP DUPĂ TERMINAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL, printre cele mai răsunătoare cazuri de spionaj economic care au atras atenția opiniei publice a fost acela din Germania, la Leverkusen. Patru chimiști, care dețineau posturi de încredere la uzina I.G. Farben, au sustras rețete chimice timp de doi ani de zile, pe care le vindeau unor firme din Statele Unite. Spionajul a fost descoperit în 1920, în mod cu totul întîmplător. Într-un geamantan al unui călător german, care trecea în Olanda, s-au găsit schițe și note care au dat de bănuit vameșului. Cei patru chimiști, care lucrau ca spioni, au fost avertizați de colaboratorii lor și au trecut granița îmbrăcați în uniforme militare franceze, luînd cu ei și material secret. Rezultatul a fost că exportul german de anilină — materie primă scumpă la vremea respectivă, necesară fabricării coloranților și medicamentelor

Dispozitive ultraminiaturizate pentru ascultarea şi înregistrarea unei convorbiri ● a) o banală măslină din plastic, în realitate un puternic microfon şi emiţător radio ; b) micromagnetofonul camuflat în brichetă a fost pus în funcţiune ; c) sub haină, în buzunarele vestei se află un dispozitiv de înregistrare.

— care acoperea 85% din necesarul pieţei americane, a scăzut la nici 8%. Paguba a fost, evident, enormă.

Tot după primul război mondial s-a aflat că agenţii francezi făceau spionaj economic sistematic în diverse ramuri industriale germane ; după cum s-a aflat de încercările spionilor olandezi şi suedezi de însuşire a modului de fabricare a sîrmei de wolfram din întreprinderile britanice.

GERMANIA NAZISTĂ A ÎMPINS SPIONAJUL ECONOMIC pe cele mai înalte culmi. Cu prilejul procesului de la Nürnberg din 1946, a fost prezentat un caz de spionaj efectuat de salariaţii concernului german I.G. Farben, concern care a fost declarat „criminal de război".

Dezvoltarea într-un timp scurt a industriei de război şi realizarea unei armate fasciste puternice, dotată cu mijloace moderne, impuneau un ritm accelerat de introducere a tehnicii noi, la care spionajul individual nu era suficient. S-a născut astfel ideea „spionajului total". Rudolf Hess, mentorul spionajului total, a emis următoarele principii călăuzitoare : „oricine poate fi spion ; oricine trebuie să fie spion ; nu există secret care să nu poată fi aflat".

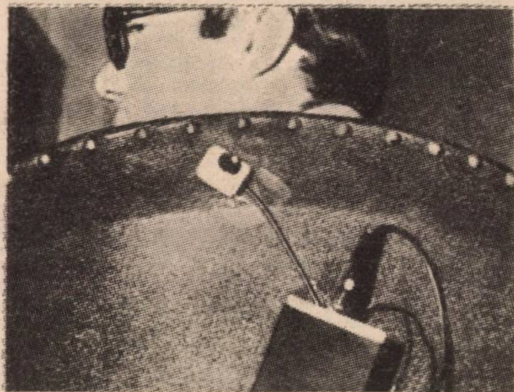
Toate departamentele, toate instituţiile Germaniei hitleriste au fost adaptate pentru pregătirea „spionajului total". Toate şcolile, universităţile, institutele de cercetări ştiinţifice ale Germaniei au devenit de fapt pepiniere ale „spionajului total".

Dar „spionajul total" nu l-a desfiinţat pe cel individual : ambele au coexistat. Hitleriştii au îmbinat forma nouă a spionajului cu spionajul de tip vechi. Ei au creat o organizaţie complexă şi ramificată în care agenţilor li s-a atribuit numai un anumit loc, riguros determinat.

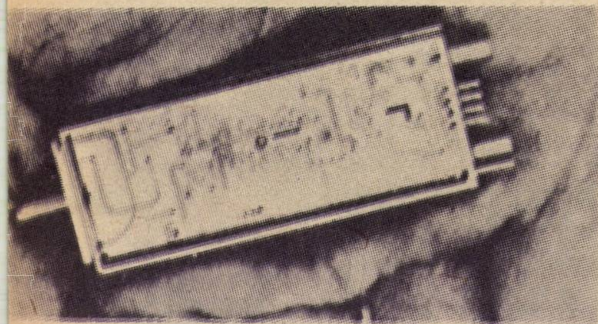
PRINCIPALA CARACTERISTICĂ A „SPIONAJULUI TOTAL" constă în faptul că nu este îndreptat numai spre obţinerea de informaţii asupra adversarului ; el este folosit şi pentru **distrugerea forţelor interioare ale inamicului.** În această concepţie, războiul trebuie să constituie lovitura finală, o lovitură deschisă, după ce în prealabil forţele inamicului au fost subminate dinlăuntru (vezi Garda de Fier din România sau coloana a V-a germană). În consecinţă, pregătind cel de al doilea război mondial, hitle-

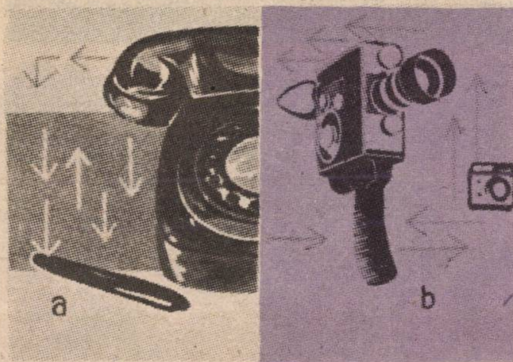
Tehnicianul fixează cu grijă pe spatele unei graţioase invitate la o recepţie un microfon minuscul.

Microemiţător fixat pe speteaza unui fotoliu dintr-o sală de consiliu

Detaliu al unui microemițător

Arme uzuale din arsenalul spionilor economici : a) un emițător de radio mai mic decît un șurub în receptorul aparatului telefonic sau altul de radiorecepție și emisie sub formă de stilou b) cameră cu teleobiectiv

riștii și-au propus să slăbească capacitatea de apărare a popoarelor prin mijloacele descompunerii întregului aparat de stat, economiei și armatei țărilor pe care și le propunea să le ocupe. Acestui scop i-a fost subordonată întreaga politică externă a Germaniei hitleriste, întreaga sa strategie și propagandă. Toate ministerele și instituțiile se ocupau de spionaj.

Legat de spionajul din timpul celui de al doilea război mondial, am vrea să amintim un singur exemplu, deoarece este unic în felul său. O singură persoană a reușit să strîngă și să transmită din Germania o cantitate enormă de date și informații secrete despre tehnica de luptă a armatei hitleriste. Este vorba de celebrul „Raport din Oslo" (Oslo-Report). La 4 noiembrie 1939, atașatul naval al Angliei la Oslo a primit un colet trimis de un anonim. Ce conținea coletul ? O listă a celor mai noi tipuri de arme secrete germane, existente sau în faza de fabricație, însoțite de scheme și schițe cu detalii ; descrierea a două tipuri de radiolocatoare ; descrierea realizărilor obținute de specialiștii germani privind avionul proiectil cu reacție V—1 și a rachetei balistice V—2 ; schița avionului „Henschel 293" (de fapt un proiectil teleghidat destinat scufundării navelor) ; un sistem de radioghidaj pentru avioane, care zboară în condiții meteo grele ; proiectoare puternice etc., etc. Autorul acestor informații extrem de prețioase, în afară de faptul că a rămas anonim pînă în zilele noastre, nu a pretins absolut nici o răsplată !

PENTRU A ÎNCHEIA această succintă trecere în revistă, am dori să amintim că după înfrîngerea Germaniei naziste, S.U.A. a întreprins o adevărată ofensivă a spionajului economic pentru a pune mîna pe invențiile realizate de savanții germani. Colonelul L. Putt, comandantul unui organism creat în acest scop („Field Information Agency Technical" — F.I.A.T.), a declarat că a reușit să captureze peste **un milion** de documente cîntărind 230 tone, cuprinzînd patente militare, științifice și industriale aparținînd Germaniei. La acestea se adaugă circa 3 000 tone de aparataj științific, care, împreună cu documentația, au fost expediate în S.U.A. Este semnificativă declarația lui Allan T. Waterman, directorul Fondului Național Științific din S.U.A. : „Noi am profitat de pe urma cercetărilor științifice făcute în altă parte mai mult poate decît oricare altă putere mondială... Perfecționarea radarului, a bombei nucleare, a avioanelor cu reacție, a antibioticelor și a materialelor plastice s-a realizat în Statele Unite pe baza descoperirilor și cercetărilor făcute în străinătate, la care am avut lesne acces... !".

Oameni de știință români — victime ale spionajului

În trecut, datorită, pe de o parte, nepăsării claselor dominante din țara noastră față de oamenii de știință și inventatorii români, iar pe de altă parte, datorită condițiilor tentante oferite în diverse țări occidentale pentru a-și realiza proiectele, diferiți oameni de știință fie că au părăsit țara sau au fost spoliați de invențiile lor.

Abia după 23 august 1944 a fost deschisă perspectiva înfăptuirii plenare a spiritului creator al fiilor patriei noastre. Pînă la acea dată, inventatorii și oamenii de știință români au avut de înfruntat nenumărate obstacole : neîncrederea oficialităților, lipsa de sprijin și mijloace materiale, ploconirea în fața a tot ce era străin și mai ales acțiunea mai mult sau mai puțin fățișă a spionajului economic străin, care a îmbrăcat diferite forme de la atragerea în străinătate a oamenilor înzestrați prin oferirea de mijloace materiale, catedre și laboratoare pentru concretizarea ideilor lor și pînă la formele cele mai brutale, cum ar fi furtul rodului strădaniilor lor sau chiar sabotajul și denigrarea.

Lista celor care au fost nevoiți să ia drumul pribegiei este lungă și nu este ușor de a reține nici măcar figurile cele mai proeminente. Vom menționa doar o mică parte : **Rodrig Goliescu** elaborează proiectul complet al unui elicopter precum și al unui avion care a fost brevetat în Franța (nr. 402 329 din 29 august 1909), unde